יוזמות קרן אברהם (ע"ר)
مُبادرات صندوق إبراهيم
The Abraham Fund Initiatives

"מפגשי יא סלאם"

תכנית מפגשים
בין צמדי בתי ספר יסודיים עבריים וערביים

"لقاءات يا سلام"

برنامج لقاءات
بين أزواج من المدارس الابتدائيّة العبريّة والعربيّة

מערך התכנית ✦ مخطط البرنامج

ערך: דדי קומם ✦ المحرّر: دادي كوميم

מארג MAARAG مأراج

תכנית "מפגשי יא סלאם" פותחה בשיתוף עמותת מארג
تم تطوير برنامج "لقاءات يا سلام" بالتعاون مع جمعية مأراج

יוזמות קרן אברהם
مبادرات صندوق إبراهيم
The Abraham Fund Initiatives

"מפגשי יא סלאם"

תכנית מפגשים
בין צמדי בתי ספר יסודיים עבריים וערביים

עמוד 3

"لقاءات يا سلام"

برنامج لقاءات
بين أزواج من المدارس الابتدائيّة العبريّة والعربيّة

صفحة ٧١

מערך התכנית مخطط البرنامج

ערך: דדי קומם, מנהל תחום החינוך, יוזמות קרן אברהם
כתבו: שרקי גולני, יאנה גופמן, אורית מעודד, האלא מרעב-אנדראוס, דדי קומם

المحرّر: دادي كوميم، مدير مجال التربية، مبادرات صندوق ابراهيم
كتب: سَرقي چولاني، يانا چوفمان، دادي كوميم، هالة مرعب-أندراوس، أوريت معودد

תכנית "מפגשי יא סלאם" פותחה בשיתוף עמותת מארג

מארג مارغ MAARAG

יולי 2014

© יוזמות קרן אברהם, 2014
ניתן לצטט ולהעתיק מן הפרסום בציון המקור

הפקת פרסום זה התאפשרה הודות לתמיכתם הנדיבה של

The Alan B. Slifka Foundation
The U.S. Embassy, Tel Aviv

Embassy of the United States of America

The opinions, findings and conclusions or recommendations stated herein are those of the authors and do not necessarily reflect the views of the United States Department of State.

תכנית "מפגשי יא סלאם" התאפשרה בסיוע גורמים רבים אשר הבטיחו את הצלחתה במרוצת השנים:

Jewish Federations of North America – Social Venture Fund | Myron Joshua | The Pears Foundation | The Rayne Trust | The Rivendell Foundation | Sam Spiegel Foundation | Save the Children | **תורמים נוספים**

הביאה לדפוס: מיה פופר

עריכת לשון: ד"ר נחמה ברוך

עיצוב והפקה: תכלת, אתי אזולאי

מסת"ב: 978-965-7543-10-8

הפרסום כתוב בלשון זכר אך פונה לשני המגדרים כאחד

תוכן העניינים

חלק ראשון: הקדמה 5

דבר המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים 6

על עמותת יוזמות קרן אברהם 7

על עמותת מארג 8

פתח דבר 9

חלק שני: מבוא 10

א. **חינוך לחיים משותפים** 10

1. החזון 10
2. התפיסה החינוכית 10

ב. **מודל החינוך לחיים משותפים** 10

1. התכניות 11
2. קהל היעד 12
3. השילוב בין התכניות ואימוץ המודל 13

חלק שלישי: תכנית "מפגשי יא סלאם" 14

א. רקע 14

ב. מטרת התכנית 15

ג. עקרונות פדגוגיים ותכנים 15

ד. רכיבי התכנית 17

חלק רביעי: פירוט תכנית המפגשים 19

א. **התכנית לצוותים החינוכיים** 19

מערכי המפגשים 21

שנה א' (5 מפגשים) 21

1. מפגש חד־לאומי (הכנה) 21
2. מפגש משותף ראשון: סדנת חפצים – היכרות נרטיבית 22

3. מפגש משותף שני: סיפורים משמעותיים במפגש עם "אחרים" 23
4. מפגש משותף שלישי: הבהרת הזהות באמצעות טקסטים מכוננים ומעצבים 24
5. מפגש חד־לאומי: סיכום 25

שנה ב' (5 מפגשים) 26
1. מפגש חד־לאומי: הכנה 26
2. מפגש משותף ראשון: חידוש והעמקה של ההיכרות ושל הבסיס המשותף 26
3. מפגש משותף שני: התעמקות בזהות ובמהות 27
4. מפגש משותף שלישי: חינוך לחיים משותפים – יישום 28
5. מפגש חד־לאומי: סיכום 29

שנה ג' (5 מפגשים) 30
1. מפגש חד־לאומי: הכנה 30
2. מפגש משותף ראשון: מעגל הקשבה 30
3. מפגש משותף שני: התנסות חווייתית בעקרונות החיים המשותפים 32
4. מפגש משותף שלישי: השראה לחיים משותפים וסיכום משותף 33
5. מפגש חד־לאומי: סיכום 34

ב. התכנית לתלמידים 35
מערכי המפגשים 39
שנה א' (5 מפגשים) 39
1. מפגש חד־לאומי ראשון: הכנה 39
2. מפגש משותף ראשון: היכרות וגיבוש צוותי החלל 44
3. מפגש משותף שני: בניית חלליות ויציאה לחלל 47
4. מפגש משותף שלישי: ביקור בכוכב החיים המשותפים 50
5. מפגש חד־לאומי: סיכום 52

שנה ב' (5 מפגשים) 55
1. מפגש חד־לאומי: הכנה 55
2. מפגש משותף ראשון: חוזרים לחלל 57
3. מפגש משותף שני: משחק החיים המשותפים בחלל 61
4. מפגש משותף שלישי: יצירה אמנותית משותפת 63
5. מפגש חד־לאומי: סיכום 66

מקורות 68
מפרסומי עמותת יוזמות קרן אברהם 69
הפרסום המלא בערבית 71

חלק
ראשון

הקדמה

עמותת יוזמות קרן אברהם פועלת זה שנים לקידום החינוך לחיים משותפים בין יהודים לערבים במערכת החינוך בישראל. הצורך בחינוך בתחום זה גדל והולך לנוכח התגברות גילויי הגזענות ושנאת האחר בקרב ילדים ובקרב בני נוער בפרט, כפי שמעידים אנשי מערכת החינוך וכפי שעולה מסקרים וממחקרים אקדמיים שפורסמו בשנים האחרונות.

פרסום זה מציג בקצרה את המודל החינוכי שמציעה עמותת יוזמות קרן אברהם ואת מיזם "השפה כגשר תרבותי" שהיא מפעילה זה שמונה שנים בשיתוף משרד החינוך. המודל כולל שלוש תכניות עיקריות לבתי הספר היסודיים: התכנית "יא סלאם" להוראת השפה והתרבות הערבית לתלמידים יהודים בהנחיית מורים ערבים (נלמדת כתכנית חובה בכרבע מבתי הספר הממלכתיים בישראל, ובמסגרתה שולבו למעלה ממאה מורות ומורים ערבים בבתי ספר עבריים); העשרה בשפה ובתרבות עברית לתלמידים ערבים (נלמדת בעשרות בתי ספר ערביים וצפויה להתרחב בשיתוף משרד החינוך), ותכנית "מפגשי יא סלאם" הכוללת מפגשי מורים ומפגשי תלמידים בצמדי בתי ספר עבריים וערביים שכנים.

הפרסום מתמקד בתכנית "מפגשי יא סלאם" שפיתחו עמותת יוזמות קרן אברהם ועמותת מארג. התכנית מיושמת בעשרות בתי ספר בשיתוף פעיל של המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים ושל הנהלות המחוזות של משרד החינוך. מובאים בו רציונל התכנית, מטרותיה ועקרונותיה הפדגוגיים, לצד מערכים מלאים של מפגשי הצוותים החינוכיים (תכנית תלת־שנתית) ושל מפגשי התלמידים (תכנית דו־שנתית לכיתות ה'-ו').

הפרסום נועד לשמש כלי בידיהם של מנהלי בתי ספר, של מורים ושל אנשי מקצוע בתחום החינוך לחיים משותפים במשרד החינוך ובארגונים העוסקים בנושא. אנו מקווים שהשימוש בו יקדם את תחום החינוך לחיים משותפים וכי בתי ספר נוספים יקיימו דרך קבע מפגשים בין מחנכים ותלמידים ערבים ויהודים בעזרתו.

אנו מבקשים להודות לדדי קומם, מנהל תחום החינוך בעמותת יוזמות קרן אברהם ועורך פרסום זה, אשר הגה את תכנית המפגשים ומוביל את יישומה המוצלח בשנים האחרונות בהיקף נרחב יחד עם צוות החינוך ועם יתר השותפים. תודה לשותפינו בבניית התכנית וביישומה בעמותת מארג וכן למנהלת מחוז הצפון במשרד החינוך, ד"ר אורנה שמחון, ולמנהלת מחוז חיפה, רחל מתוקי. בהזדמנות זו ברצוננו להודות גם לצוות המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים במשרד החינוך על תמיכתו בתכנית "מפגשי יא סלאם" ועל דבריו בפתח פרסום זה. תודה מיוחדת למיה פופר מצוות יוזמות קרן אברהם על הבאת הפרסום לדפוס.

אמנון בארי-סוליציאנו **ד"ר ת'אבת אבו ראס**
מנכ"לים שותפים, יוזמות קרן אברהם

דבר המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים

"כדי לנטות גשר צריך להבטיח כי שתי הירכות תהיינה איתנות"
(יאיר צבן)

השסע היהודי-ערבי הוא השסע העמוק והקשה ביותר שעמו מתמודדת החברה במדינת ישראל מאז הקמתה. יהודים וערבים חיים זה לצד זה אך בנפרד זה מזה, ולכל קהילה שפה, תרבות, דת, וזהות שונה. לשסע זה יסודות היסטוריים ואידאולוגיים והוא הולך ומחריף עם השנים. הריחוק והניכור בין החברות מעורר תחושות ודימויים שליליים בכל קהילה כלפי רעותה ואף מעצים אותם.

מחקרים אקדמיים על עמדות של בני נוער הנוגעות ליחסי יהודים-ערבים חושפים נתונים המעידים על מידה רבה של גזענות, פחד, דה־לגיטימציה, התבדלות ואי־אמון הדדיים.

משרד החינוך שם לו למטרה לחזק את רקמת החיים המשותפת, העדינה והשברירית שהשכילו הצדדים לקיים לאורך השנים למרות הקשיים. חיזוק רקמת החיים המשותפת תתאפשר כאשר תלמידים ואנשי חינוך רבים יותר יחוו היכרות חיובית ומעצימה של הקהילה השכנה לאורך זמן.

תכנית "מפגשי יא סלאם", בדומה לתכניות אחרות שפותחו ויושמו במהלך השנים, נבנתה כדי ליזום מפגשים בין תלמידים וצוותי הוראה מבתי ספר עבריים וערביים. היא שואפת ליצור הזדמנות למפגש חיובי בין שכנים – יהודים וערבים – שבאמצעותו יכירו המשתתפים את האחר דרך חוויות טובות ויראו בחיים המשותפים נכס. בכוחן של חוויות טובות לעורר סקרנות ורצון להמשך ההיכרות, וכך יתהווה בסיס לקשר מתמשך עמוק יותר מן הקשר הטכני ההכרחי הקיים ממילא.

המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים במשרד החינוך מאמין כי ההיכרות, הסקרנות והיחסים המתפתחים מעבר לנדרש יצמצמו את הפערים העמוקים ואת המחלוקות הקשות בין הצדדים. יתר על כן, ההיכרות תביא לידי התגברות על סטראוטיפים שליליים ותמגר דעות קדומות, ואף תפתח סובלנות, כבוד, פתיחות, חשיבה ביקורתית, יכולות שיח והתייחסות אמפתית כלפי האחר ובעיקר כלפי השותפות היהודית-ערבית.

המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים במשרד החינוך פועל זה שנים בשיתוף פעולה פורה ומבורך עם יוזמות קרן אברהם לקידום החינוך לחיים המשותפים בקרב תלמידים וצוותי חינוך במדינת ישראל.

דניאלה פרידמן
מפמ"ר מדעי החברה
ומנהלת המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים

צוקית שמידט
רפרנטית מחוז הצפון
המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים

דורון אהרוני
רפרנט מחוז חיפה
המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים

על עמותת יוזמות קרן אברהם

עמותת יוזמות קרן אברהם (ע"ר) היא ארגון יהודי-ערבי הפועל משנת 1989 לשינוי חברתי ולקידום שילוב ושוויון בין יהודים וערבים אזרחי ישראל, למען חברה משגשגת, בטוחה וצודקת. העמותה פועלת לממש את ההבטחה שנכללה במגילת העצמאות ל"שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין" ולבסס "אזרחות מלאה ושווה" ליהודים ולערבים במדינה שהיא ביתו הלאומי של העם היהודי וביתם של אזרחיה הערבים, וזאת לצד מדינה פלסטינית שתתקיים בשלום לצד מדינת ישראל.

מודל הפעולה

לשם הגשמת חזונה בחרה עמותת יוזמות קרן אברהם במודל פעולה ייחודי וחדשני המכונה "שכנוע דרך עשייה" (Advocacy through Action). המודל מבוסס על הפעלת מיזמים בשטח המדגימים את היתכנותה של המדיניות הרצויה ואת כדאיותה, ובשלב השני על שכנוע מקבלי ההחלטות לאמץ את המדיניות המוצעת בזכות הצלחותיה בשטח. מודל פעולה זה, הדומה למעבדת ניסוי במדיניות ציבורית, מבטיח השפעה נרחבת ומאפשר ניצול מרבי של המשאבים שהעמותה משקיעה בפעולותיה.

תחומי התוכן שבהם עוסקת עמותת יוזמות קרן אברהם

חינוך לחיים משותפים, היחסים בין החברה הערבית למשטרה, קידום שירותים שוויוניים לחברה הערבית, פיתוח כלכלי ותעסוקה בחברה הערבית, גזענות והפליה כלפי ערבים, הפרדה בין יהודים וערבים במרחב הציבורי, ערים מעורבות ואזורים מעורבים, שילוב עובדים ערבים בשירות המדינה, קידום דיאלוג בין הממשלה להנהגה הערבית בתחומים שונים, מיסוד ההתנדבות בחברה הערבית ועוד.

צוות עמותת יוזמות קרן אברהם הנו יהודי-ערבי, והוא מנוהל במשותף על ידי אמנון בארי-סוליציאנו וד"ר ת'אבת אבו ראס.

על עמותת מארג

מארג, העמותה לקידום רב־תרבותיות בחברה (ע״ר), מקדמת רב־תרבותיות בחברה בישראל באמצעות חינוך צעירים, הכשרה של נותני שירותים מהמגזר הציבורי ודיאלוג בין הקהילות לבין עצמן ובין הקהילות לבין הממסד. העמותה פועלת לשיפור האווירה החברתית בישראל ולהפיכת החברה מרובת־התרבויות והשסועה לחברה רב־תרבותית, פתוחה, מכילה ומכבדת, הרואה בשונוּת הזהויות והתרבויות וברב־גוניותן משאב לצמיחה ומקור לסולידריות. עמותת מארג עובדת בשיטה נרטיבית ייחודית המאפשרת שינוי תודעתי והיוצרת תנאים לדיאלוג אפקטיבי, חווייתי ומעצים גם במצבי קונפליקט וניכור.

התכניות שמארג מפתחת ומנהלת מאז הקמתה בשנת 1999 עוסקות ברב־תרבותיות יישומית, בכשירות תרבותית ובחינוך לחיים משותפים על בסיס דיאלוג והכרה בשונוּת. הניסיון של מארג מלמד כי השקעה בתכניות חינוכיות מתאימות מאפשרת לחולל שינוי תודעה המעודד לקבל את ״האחר״ ואף לקבל את ״העצמי״ במלואו, וכי ניתן להקנות יכולות לחיים בחברה מרובת־תרבויות ולהנחילן. המשתתפים בתכניות של מארג, בין שהם ילדים ובין שהם מבוגרים, זוכים לתהליך חווייתי מעצים שבו הם לומדים להכיר את עצמם ואת סביבתם התרבותית מזוויות ראייה חדשות, הפותחות אפשרויות להכלה רב־תרבותית.

מארג מפעילה תכניות חינוכיות לצעירים ועובדת בקהילות שונות ועם נותני שירותים במגזר הציבורי. גישת העבודה שפיתחה העמותה מבוססת על עקרונות הרב־תרבותיות, על הדיאלוג הבונה ועל הגישה הנרטיבית. תחומי מומחיותה העיקריים של מארג הם:

- פיתוח תכניות חינוכיות;
- בניית צוותי מנחים והכשרתם לעבודה בגישה הנרטיבית, לפי עקרונות הרב־תרבותיות והשיח המוגן;
- יישום והטמעה של מיזמים חברתיים לקידום רב־תרבותיות;
- בניית שותפויות בין ארגונים.

פתח דבר

מסמך זה מתאר את תכנית "מפגשי יא סלאם" – תכנית מפגשים בין בתי ספר עבריים וערביים המופעלת זה חמש שנים במערכת החינוך. התכנית פותחה על ידי עמותת יוזמות קרן אברהם ועמותת מארג, ושתיהן מפעילות אותה בעשרות בתי ספר בשיתוף המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים במשרד החינוך.

התכנית כוללת מפגשים מונחים בין הצוותים החינוכיים ובין התלמידים בכיתות ה'-ו' בצמדי בתי ספר עבריים וערביים שכנים וכן הכשרות ייחודיות למובילי התכנית בבתי הספר. בפרסום זה אנו מביאים את הרקע לפיתוח התכנית ואת המתכונת ליישומה בבתי ספר יסודיים עבריים וערביים, לרבות מערכים מפורטים לתכנית שנתית או דו־שנתית למפגשי התלמידים ומערכים לתכנית תלת־שנתית למפגשי הצוותים החינוכיים.

המנחים המקצועיים של מפגשי הצוותים החינוכיים ושל מפגשי התלמידים הוכשרו בעמותת מארג להנחיה בגישה הנרטיבית במיוחד לתכנית "מפגשי יא סלאם". עם זאת, אנו סבורים כי אנשי חינוך בבתי ספר יסודיים שקיבלו הכשרה מתאימה להנחיית קבוצות יוכלו להנחות את מפגשי התלמידים על פי המערכים המובאים בפרסום זה. אשר לתכנית הצוותים, מומלץ כי המפגשים יונחו בידי מנחים מוסמכים שהוכשרו להנחיית מפגשים בין־תרבותיים בגישה הנרטיבית.

עלינו להדגיש כי יש להפעיל את התכנית תוך הקפדה על עקרונות המפגש הבין־תרבותי (יהודי-ערבי): קיום שיח רב־קולי בשתי השפות – עברית וערבית, בהנחיית מנחה ערבי ומנחה יהודי בדרך מקצועית המותאמת לגישת העבודה ולמטרות המוצגות בהמשך. בכל קבוצה ישתתפו 20 איש לכל היותר כדי שכל משתתף יוכל למצוא את מקומו ולהשמיע את קולו. על המנחים לקבל הכשרה מתאימה שתספק להם כלים וידע לניהול מפגשים אלה.

פרסום זה כולל כאמור מערכים מפורטים של הפעילויות ושל הסדנאות בתכנית, אך לא הובאו בו כל חומרי התכנית המשמשים את המנחים, בהם משחקים, טקסטים, עזרים ועוד.

ניתן לפנות לעמותת מארג או לעמותת יוזמות קרן אברהם לקבלת החומרים, להכשרת הצוות החינוכי בהנחיית מפגשי התלמידים או להזמנת מנחי קבוצות מקצועיים שהוכשרו להנחיית מפגשי התלמידים ומפגשי הצוותים החינוכיים בתכנית.

עמותת יוזמות קרן אברהם

דוא"ל: info@abrahamfund.org.il

טלפון: 02-3733000

עמותת מארג

דוא"ל: amutatmaarag@gmail.com

טלפון: 04-6406540

חלק שני

מבוא

א. חינוך לחיים משותפים

1. החזון

החזון המנחה את עמותת יוזמות קרן אברהם בפעולותיה בתחום החינוך הוא חברה ישראלית רב־תרבותית ושוויונית, שבה האזרחים הערבים והיהודים חיים בשיתוף הנרקם מגיל צעיר, ושהשפות הרשמיות בה, שפות הארץ – עברית וערבית – נלמדות, מדוברות ונשמעות, כביטוי לתרבויות ולאוכלוסיות שהן מייצגות. חינוך לחיים משותפים, כחלק מהחינוך האזרחי, מתקיים (או נעדר) במרחבים שונים בדרכים שונות: בחיק המשפחה, במרחב הציבורי, בכלי התקשורת, בקשרים עם חברים, בחינוך הבלתי־פורמלי ועוד. עם זאת, אין מחלוקת כי לחינוך הפורמלי – דהיינו בתי הספר וגני הילדים – השפעה מכרעת על הילדים ועל הנוער בשנות ההתעצבות של אופיים ושל תודעתם האזרחית. השפעה זו מתרחבת ומעמיקה כאשר הרשויות המקומיות וקהילות בתי הספר (הצוות החינוכי במלואו, הסגל המְנהלי והורי התלמידים) שותפות לפעולות חינוכיות אלה.

2. התפיסה החינוכית

ראוי שחינוך לחיים משותפים של יהודים וערבים יימשך בעקיבות בכל שלבי החינוך בכלל מערכת החינוך כחלק מהחינוך האזרחי. אחריות המדינה לחנך את אזרחי המחר לחיים משותפים גוברת לנוכח זרמי החינוך הנפרדים שבהם לומדים תלמידי ישראל.

בדומה לנושאים ערכיים אחרים בחינוך, לדעתנו אין לרכז את החינוך לחיים משותפים במקצוע מסוים, וודאי שלא ניתן להנחילו בפעילויות חד־פעמיות; יש לשזור אותו במקצועות הרלוונטיים השונים (היסטוריה, גאוגרפיה, מולדת, אזרחות, ספרות ועוד) ולהוסיף פעולות חינוכיות ייחודיות – לימודיות וחווייתיות. בין היתר ראוי שחינוך לחיים משותפים יכלול היכרות מעמיקה ומעשית של תרבותו ושפתו של הצד השני ומפגשים קבועים ומתמשכים בין שני הצדדים, וזאת לצד חינוך לקבלת האחר ולערכים הדמוקרטיים שעליהם מושתתת מדינת ישראל.

ב. מודל חינוך לחיים משותפים

על פי התפיסה החינוכית שתוארה לעיל וכדי להדגימה פיתחה עמותת יוזמות קרן אברהם את מיזם "השפה כגשר תרבותי" – מודל פעולה שבמרכזו שלוש תכניות חינוכיות המשלימות זו את זו ואשר נועדו לקהל יעד מוגדר.

תכניות אלה פותחו בהדרגה על בסיס ידע מקצועי מצטבר – אקדמי ומעשי – והעמותה מפעילה אותן במערכת החינוך בשיתוף משרד החינוך, הרשויות המקומיות ושותפים נוספים. תכליתן המרכזית של התכניות היא לבחון את המודל ולקדם מדיניות של חינוך לחיים משותפים במערכת החינוך המרכזית, שתהא ראויה ומתאימה לצרכים העולים מן השטח.

תרשים 1 • מודל חינוך לחיים משותפים

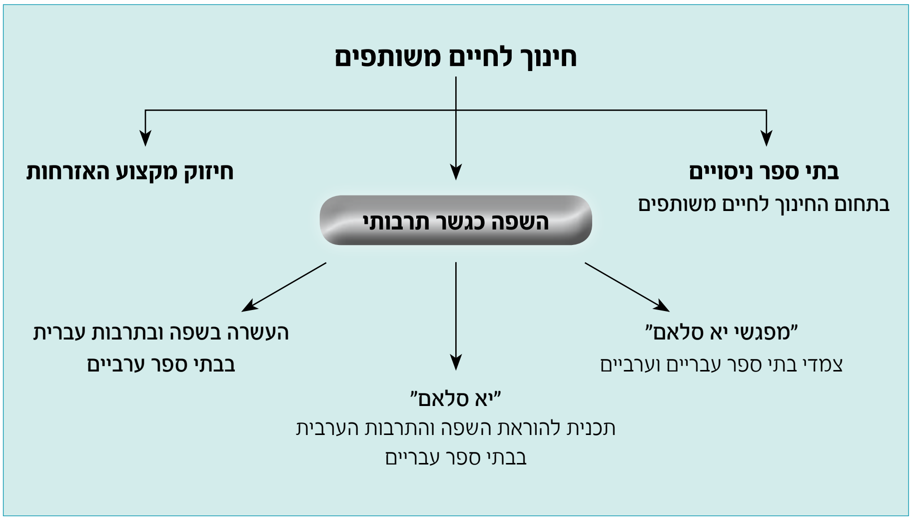

1. התכניות

המודל החינוכי כולל שלוש תכניות משלימות המיועדות לתלמידי כיתות ה'-ו' בבתי ספר ערביים ועבריים ולצוותים החינוכיים בהם:

התכנית "יא סלאם" להוראת השפה והתרבות הערבית בבתי ספר יסודיים עבריים[1]

התכנית "יא סלאם" להוראת השפה הערבית והתרבות הערבית נלמדת בכיתות ה'-ו'[2] בהיקף של שני שיעורים בשבוע, עם מורה ערבי המשתלב בצוות בית הספר העברי. התכנית נועדה להנחיל את השפה הערבית לשם תקשורת בין־אישית ולהכיר לתלמידים את התרבות הערבית העכשווית כחלק מקידום חיים משותפים של יהודים וערבים בישראל.

התכנית "יא סלאם" שפותחה בעמותת יוזמות קרן אברהם[3] החלה להילמד בשנת 2005. כיום היא מופעלת במאתיים בתי ספר בשיתוף הפיקוח על הוראת הערבית והנהלות המחוזות.

1 התכנית "יא סלאם" נלמדה בשנת הלימודים תשע"ד (2014-2013) במאתיים בתי ספר יסודיים עבריים ברחבי הארץ (כרבע מבתי הספר הממלכתיים). בחיפה ובמחוז הצפון של משרד החינוך נקבעו לימודי הערבית בתכנית זה כבר כלימודי חובה בכל בתי הספר, ועשרות בתי ספר נוספים לומדים ערבית בתכנית במחוז ירושלים, במחוז תל־אביב ובמחוז הדרום.

2 על פי ההנחיה המחייבת של משרד החינוך, הוראת ערבית היא חובה בכיתות ז'-י', והיא מתמקדת בערבית תקנית ("ספרותית") בלבד. עם זאת, ההנחיה אינה מיושמת בכל בתי הספר, ובבתי הספר המקיימים את ההנחיה, השפה הערבית נלמדת לעתים שלוש שנים או שנתיים בלבד. בבתי הספר הממלכתיים-דתיים לומדים ערבית בפחות מרבע מבתי הספר. בשנת 2014 הודיע שר החינוך שי פירון כי חובת הלימוד תצטמצם ותחול על כיתות ז'-ט' בלבד.

3 התכנית "יא סלאם" להוראת ערבית נכתבה בידי אלה ולסטרה ואליאס פלאח אליאס.

העשרה בשפה ובתרבות בבתי ספר יסודיים ערביים ועבריים

בכל בתי הספר המפעילים את תכנית "מפגשי יא סלאם" נערכות פעילויות העשרה בשפתה ובתרבותה של הקבוצה השנייה. הפעילויות נערכות בכיתות ה'-ו' פעמיים עד שלוש פעמים בשנה: בבתי הספר העבריים נערכות פעילויות העשרה בשפה ובתרבות הערבית, והן כוללות מספרי סיפורים, תאטרון וסדנאות מוזיקה ערבית; בבתי הספר הערביים נערכות באופן דומה פעילויות העשרה בשפה ובתרבות העברית, הכוללות תאטרון, קולנוע ועוד. פעילויות ההעשרה נועדו להעמיק בדרך חווייתית את הידע של התלמידים על התרבות ועל חיי היום־יום של בני גילם בקבוצה השנייה ולתרגל את השפה הדבורה הנלמדת על פי תכנית הלימודים.

תכנית ההעשרה פותחה ומופעלת בשיתוף הפיקוח על הוראת הערבית בחינוך העברי, הפיקוח על הוראת העברית בחינוך הערבי, המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים והפיקוח על הוראת קולנוע ותקשורת במשרד החינוך.

תכנית "מפגשי יא סלאם"[4]

תכנית "מפגשי יא סלאם", שתכניה מובאים כאן בהרחבה, מופעלת אף היא בבתי ספר יסודיים עבריים וערביים ומשתתפים בה תלמידי כיתות ה'-ו' והצוות החינוכי בבתי הספר. התלמידים הערבים בשכבות גיל אלה לומדים עברית ומשתתפים בפעילויות העשרה בשפה ובתרבות העברית, והתלמידים היהודים לומדים את השפה והתרבות הערבית מפי מורה ערבייה על פי התכנית "יא סלאם" ומשתתפים בפעילויות העשרה בשפה ובתרבות הערבית בבית ספרם.

התכנית נועדה לפתח שותפות חינוכית ארוכת־טווח בין צמדי בתי ספר יסודיים ערביים ועבריים שכנים באמצעות מפגשים מתמשכים של הצוותים החינוכיים ושל התלמידים ובאמצעות עבודה חינוכית משותפת.

2. קהל היעד

שלוש התכניות המרכיבות את המודל החינוכי שתואר לעיל מכוונות לשני קהלי יעד עיקריים:

תלמידי כיתות ה'-ו' בחינוך העברי ובחינוך הערבי

עמותת יוזמות קרן אברהם בחרה את תלמידי השכבה הבוגרת של בית הספר היסודי – כיתות ה'-ו' – כקהל היעד להדגמת מודל החינוך לחיים משותפים. סיבות אחדות הנחו את הבחירה בשכבת גיל זו: מצד אחד, מדובר בילדים צעירים יחסית (גיל 10-12) שעדיין אינם שבויים לחלוטין בדעות קדומות[5] והמתאימים לפעולות חינוכיות הכוללות חינוך חווייתי נוסף על הלימוד הרגיל. יתרון הגיל הצעיר בולט אף יותר בתחום רכישת שפה. מצד שני, בני 10-12 בוגרים דיים לקיים מפגשים עם בני הלאום השני ולדון בנושאים הקשורים בקבלת האחר וברב־תרבותיות – הכול בדרך המותאמת לגילם מבחינה פדגוגית. נימוק חשוב נוסף לבחירה בשכבת גיל זו הוא היותה חוליית קישור בין החינוך היסודי לחינוך העל־יסודי. יישום נכון של המודל, תוך מתן תשומת לב ראויה לגישור בין בית הספר היסודי לחטיבת הביניים לשם יצירת רצף חינוכי, יאפשר להרחיבו כלפי מטה וכלפי מעלה ולהתעמק בהיבטים הערכיים.

---

4 בשנת הלימודים תשע"ד (2013-2014) יושמה התכנית ב-36 בתי ספר עבריים וערביים שכנים במחוז חיפה ובמחוז הצפון.

5 למרות זאת, הניסיון והמחקר מוכיחים שכבר בגיל זה הושרשו סטראוטיפים רבים ולעתים אף גזענות. זו אחת הסיבות להמלצה של עמותת יוזמות קרן אברהם להתחיל בחינוך לחיים משותפים עוד בגן חובה, כפי שהודגש אף בדו"ח סלומון-עיסאוי (ראו הערה 6 להלן) ולהמשיכו ברציפות.

הצוות החינוכי וקהילת בית הספר

המודל החינוכי אמנם מתמקד בתלמידים, אך מייחס חשיבות רבה גם לצוות החינוכי בבית הספר ולקהילתו. דוגמה לגישה זו מצויה למשל בתכנית "יא סלאם", שבה המורה הערבייה משתלבת בחדר המורים ובחיי היום־יום של בית הספר העברי (לרבות השתתפות בימי הורים, בתורנויות, בישיבות צוות, בטיולים, בטקסים וכדומה). בתכנית "מפגשי יא סלאם" הצוותים החינוכיים היהודים והערבים מקיימים ביניהם מפגשים משותפים לאורך זמן. למעורבות הפעילה של חברי הצוות החינוכי נודעת חשיבות רבה, משום שהיא מרחיבה את השפעת התכנית אל מעבר לשיעור או לפעילות המסוימת בכיתה או במקום אחר. מעורבותם משפיעה גם על איכות מפגשי התלמידים. יתר על כן, מעורבותם של הצוות החינוכי ושל הצוות המְנהלי בבית הספר והכשרת המנהלים ורכזי התכנית בבתי הספר תורמת להטמעת התכנית ולהמשך העשייה בתחום החינוך לחיים משותפים בבתי הספר המשתתפים בתכנית גם בעתיד.

עדכון ההורים ושיתופם בפעילויות – למשל יום ערבית בבית ספר עברי שבו לומדים ערבית בתכנית "יא סלאם", מפגש הורים משותף או אירוח בבתים במסגרת התכנית "מפגשי יא סלאם" – תורמים אף הם להרחבת מעגלי השפעתה של התכנית על הקהילה ולתמיכה בה.

3. השילוב בין התכניות ואימוץ המודל

שלוש התכניות המרכיבות את מיזם "השפה כגשר תרבותי" משלימות זו את זו לדגם בר־קיימא של חינוך לחיים משותפים: התוודעות מעמיקה של כל אחת מהקבוצות לשפה ולתרבות של הקבוצה השנייה; שילוב בין־מגזרי של מורים במערכת החינוך; מפגשים סדירים בלוויית פעילות חינוכית משותפת, המאפשרים למורים ולתלמידים להכיר באופן בלתי־אמצעי את בני הקבוצה השנייה על מאפייניה הדומים והשונים, להבין את עמדותיהם ואת תפיסותיהם בנושאים השנויים במחלוקת ולקדם עשייה משותפת ארוכת־טווח.

דגם זה מביא לידי ביטוי את התפיסה החינוכית של עמותת יוזמות קרן אברהם, המושתתת על ניסיון רב בהפעלת תכניות חינוכיות. בשנים האחרונות אומצה תפיסה זו על ידי ועדות שדנו בנושא[6] והיא אף באה לידי ביטוי בפעולות המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים שבמשרד החינוך.

לדעתנו ראוי שמשרד החינוך יאמץ את הדגם המוצע לחינוך לחיים משותפים, הפועל בהצלחה רבה בעשרות בתי ספר, וירחיבוֹ בהדרגה לשנות הלימוד הראשונות בחינוך היסודי ולחינוך העל־יסודי, תוך ביסוס רצף חינוכי בין התכניות. הרחבת התכניות באמצעות הקצאת שעות נוספות תאפשר להעמיק (מתכונתן כיום מצומצמת) ולשפר את הישגיהן הן בתחום השפה והן בתחום ההיכרות ההדדית והפגת פחדים ודעות קדומות.

6 ראו למשל ג' סלומון ומ' עיסאוי, **דו"ח הוועדה הציבורית לגיבוש המדיניות הממלכתית בנושא חינוך לחיים משותפים בין יהודים לבין ערבים בישראל** (הוגש לשרת החינוך פרופ' יולי תמיר), ירושלים: משרד החינוך, 2009. עמותת יוזמות קרן אברהם קידמה את הקמת הוועדה ותמכה בפעילותה.

חלק שלישי

תכנית "מפגשי יא סלאם"

תכנית "מפגשי יא סלאם" החלה לפעול בשנת 2010 בעשרות בתי ספר במחוז הצפון של משרד החינוך, בהובלת עמותת יוזמות קרן אברהם, בשיתוף עם עמותת מארג ועם משרד החינוך – המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים ומנהלת המחוז, ד"ר אורנה שמחון, ומאז היא פועלת ברציפות. בשנת הלימודים תשע"ד (2014-2013) פעלה התכנית ב-36 בתי ספר עבריים וערביים בעיר חיפה וברחבי הצפון. ב"מפגשי יא סלאם" משתתפים תלמידי כיתות ה'-ו' בבתי הספר והצוותים החינוכיים בהם. ראוי לציין את גב' צוקית שמידט ומר דורון אהרוני, רפרנטים של המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים במחוזות הצפון וחיפה (בהתאמה), ואת גב' נוהא חטיב, מדריכה במטה, ששותפותם הפעילה והנמשכת בתכנון וביישום התכנית ובביצועה תורמת רבות להצלחתה. תודות גם למר אדר כהן, מנהל המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים בתחילת יישום התכנית, גב' דניאלה פרידמן, מנהלת המטה כיום, וגב' אלירז קראוס, מנהלת אגף חברה ורוח במזכירות הפדגוגית במשרד החינוך.

א. רקע

התכנית "יא סלאם" להוראת ערבית התבססה בהצלחה בבתי הספר היסודיים העבריים ומשרד החינוך אימץ אותה כתכנית מחייבת בכל בתי הספר היסודיים בעיר חיפה ובמחוז הצפון. בעקבות זאת היא הופעלה גם בעשרות בתי ספר בירושלים, בתל־אביב ובדרום הארץ. בשנת הלימודים תשע"א (2011-2010) החלה לפעול תכנית "מפגשי יא סלאם" בבתי ספר ערביים שבהם לומדים התלמידים את השפה העברית (הלימוד מתחיל בכיתה ג' לכל המאוחר) ובבתי ספר עבריים שכנים שבהם לומדים התלמידים את השפה והתרבות הערבית בתכנית "יא סלאם". תלמידי כל בתי הספר נהנים גם מפעילויות העשרה בשפה ובתרבות של הקבוצה השנייה נוסף על שיעורי השפה. עמותת יוזמות קרן אברהם ועמותת מארג פיתחו את התכנית בשנת 2009 לאחר שנות ניסיון בהפעלת תכניות מפגשים שונות בבתי ספר בשיתוף פעולה עם הרשויות המקומיות ועם משרד החינוך.

המודל שמציעה התכנית מקפיד על מפגשים קבועים לאורך השנה ועל עריכתם שלוש שנים ברציפות לפחות. בשונה מתכניות רבות שהופעלו במהלך השנים בבתי ספר בישראל, התכנית מערבת את המנהלים ואת צוותי המורים כשותפים פעילים ומבוססת על מפגשים קבועים של צוותי המורים משני בתי הספר. מפגשים אלה נערכים לפני מפגשי התלמידים ובמקביל להם. במהלך התכנית מפתחים הצוותים כלים להרחבת השפעתם של המפגשים על קהילת בית הספר, לרבות ההורים. בנוסף, נודעת חשיבות גם לעבודה משותפת של הצמדים בתחום תוכן מסויים: צוותי המורים משני בתי הספר מתבקשים לעסוק במפגשים גם בהתוויית העבודה המשותפת שלהם ושל התלמידים בתחום דעת או תחום עשייה שנבחר, וצוותי התלמידים עוסקים בו במשותף.

ב. מטרת התכנית

התכנית נועדה לקדם חינוך לחיים משותפים במערכת החינוך באמצעות פיתוח ויישום נרחב של מודל שותפות חינוכית בין צמדי בתי ספר יסודיים ערביים ועבריים שכנים – מורים ותלמידים. קידום השותפות כולל הכשרה, למידה והיכרות הדדית, מפגשים מונחים של הצוותים החינוכיים ושל התלמידים משני בתי הספר ועבודה חינוכית משותפת.

ג. עקרונות פדגוגיים ותכנים

ההנחיה בתכנית "מפגשי יא סלאם" מתבססת על גישות העבודה שפיתחה עמותת מארג בשנים האחרונות – הגישה הרב־תרבותית והגישה הנרטיבית בחינוך:

1. הגישה הרב־תרבותית

הנחת היסוד הראשונה של הגישה הרב־תרבותית בניהול השונות החברתית היא שהקהילה התרבותית שאליה משתייך היחיד היא בעלת חשיבות מכרעת בעבורו. היחיד לומד להתוודע לעצמו ולגבש את זהותו רק במסגרת הקהילה שבה הוא נטוע, אך בפועל איננו חיים בקהילות סגורות אלא מנהלים קשרי גומלין עם בני קהילות אחרות. הנחת היסוד השנייה היא שהזהות האישית והקולקטיבית צומחת בדיאלוג עם זהויות אחרות. הגישה הרב־תרבותית מציעה דיאלוג המשלב עשייה והמבוסס על תהליכים של היכרות הדדית, מתוך הבנה שאי־הכרת האחר או הכרה שלילית בלבד עלולות להיות הרסניות. כאשר זהויות שונות נפגשות בתהליך של היכרות הדדית ושל עשייה משותפת, נוצר "מרחב יצירתי משותף": מרחב חדש שאינו החיבור של המרחבים התרבותיים הנפרדים אלא יצירה מקורית, פרי הדיאלוג והעשייה.

2. הנחיה על פי הגישה הנרטיבית

הנחיית המפגשים נעשית בגישה הנרטיבית. גישה זו, המותאמת לעבודה עם קהל רב־תרבותי גורסת כי הזהות האישית והקולקטיבית מורכבת מסיפורים רבים הכוללים את ערכיהם של המשתתפים, את הידע שלהם, את מנהגיהם, את רגשותיהם ואת נכסיהם. הגישה מבחינה בין סיפור מרכזי ודומיננטי בזהות המשפיע על הזהות ומונע מסיפורים אחרים מלבוא לידי ביטוי, לבין יתר הסיפורים המרכיבים את הזהות. לעתים הסיפורים השוליים שאינם עומדים במרכז השיח הם בעלי חשיבות רבה ומאפשרים לפתוח פתח לדיאלוג בכיוונים חדשים.

במרכז היחסים בין יהודים לערבים עומד הקונפליקט הקיומי-פוליטי-לאומי. הדיאלוג הבין־תרבותי מאפשר לדון בנושאים נוספים הקשורים לחיי היום־יום של בני הקהילות השונות ולבחון את מורכבותו של השיח היהודי-ערבי מנקודת מבט רחבה יותר. העיסוק בחקר הנכסים התרבותיים והדתיים מזמן אפשרות ללמידה הדדית ולדיאלוג מעצים.

3. התכנים

להלן התכנים העיקריים של התכנית במפגשי צוותי המורים, במפגשי התלמידים ובהשתלמויות ובסדנאות השונות שבהן משתתפים המנהלים והמורים.

תכנית התלמידים:

- התוודעות אישית לחברי הקבוצה השנייה בפעילויות תרבותיות חווייתיות;
- משקפיים תרבותיים – "מה שרואים מכאן לא רואים משם": סטראוטיפים ותקלות הנובעים מן השוני בין התרבויות;
- עיסוק במשותף ובשונה מתוך הכרה וכבוד הדדיים;
- עשייה משותפת תוך בניית אמון, שיתוף פעולה, הקשבה ושיח.

תכנית הצוותים החינוכיים:

- הכרה מעמיקה של מרכיבי הזהות השונים באמצעות סיפורי זהות מעצבים ביחס ל"אני" ול"אחר", תוך הקשבה ולמידה תוך־אישית, בין־אישית ובין־תרבותית ותוך העצמת הנכסים האישיים והתרבותיים שהמשתתפים מביאים עמם למפגש;
- הגברת הרגישות למשמעות החיים בחברה מרובת־תרבויות (חיים בחברה שיש בה "אחרוּת");
- עיסוק בסמלים, בפרשנויות, ברובדי משמעות ובקודים סמויים בתרבויות השונות ובהשפעותיהם על המפגשים בין צמדי הצוותים החינוכיים, בין צמדי התלמידים ובין ההורים משתי הקבוצות;
- העמקת הידע על ה"סיפור" הערבי והיהודי בתחומי החיים השונים (החיים האישיים, התרבותיים, הלאומיים): "הקרחון הבין־תרבותי – אתגרים וסכנות";
- הרחבת הידע על הסוגיה היהודית-ערבית בישראל באמצעות מפגש עם מומחים;
- פיתוח מיומנויות בקרב המורים המובילים את התכנית ואת התחום בבית הספר לשם הנחיית מפגשים בין־תרבותיים של יהודים וערבים ולשם התמודדות עם הקשיים העולים במפגשים אלה;
- העשרה והעצמה בתחום החינוך לחיים משותפים;
- ייזום ובנייה של שותפויות לימודיות, חברתיות וקהילתיות וקידום עשייה משותפת.

המפגשים המונחים של התלמידים ושל המורים מתמקדים תחילה בהיכרות הדדית – אישית ותרבותית – ובהתגברות על סטראוטיפים. לאחר מכן המשתתפים דנים בזהויות ובסיפורים מעצבים במעגל האישי והקבוצתי. בשלב הבא נערך דיון ביחסים המורכבים בין הקבוצות, בפחדים הדדיים ובאופנים השונים לגישור ולבניית חיים משותפים למרות המחלוקות והמשקעים.

מטבע הדברים, העיסוק בתכנים וההנחיה במפגשי המורים שונים לחלוטין במפגשי התלמידים, אך בין שתי המערכות יש יחסי גומלין. כאמור, לצד המפגשים המורים והתלמידים עוסקים גם בעשייה או בלמידה משותפת בתחום התוכן שבחרו.

4. קהל היעד

התכנית מתמקדת בתלמידי שתי השכבות הבוגרות של בית הספר היסודי, והצוותים החינוכיים משתתפים בה באופן פעיל. הרחבת מעגלי ההשפעה של התכנית אל יתר תלמידי בית הספר ושיתוף הורי התלמידים בתכנית חיוניים ומסייעים לקדם את מטרותיה.

5. הנחיה מקצועית בכל המפגשים

המנחים של כל המפגשים בתכנית – תלמידים ומורים – הם מנחי קבוצות מקצועיים ומנוסים, יהודים וערבים, שהוכשרו במיוחד לתכנית בגישה הנרטיבית ובגישה הרב־תרבותית.[7] מפגשים חד־לאומיים מונחים בידי מנחה מאותו הלאום, ומפגשים דו־לאומיים מונחים בידי צמד מנחים יהודי-ערבי.

ד. רכיבי התכנית

1. הכשרת הצוות החינוכי

המנהלים היהודים והערבים ורכזי התכנית בכל בתי הספר משתתפים בכל שנה בהשתלמות מרוכזת של שלושה ימים ובה הם מאזינים להרצאות מפי מומחים ומרצים בעלי שם בתחומם. ההשתלמויות כוללות העשרת הידע בתחום החינוך לחיים משותפים ומתן כלים מעשיים להובלת התכנית בבתי הספר ולפיתוחה. בהשתלמות זו נערכות סדנאות דיאלוג מונחות, העוסקות הן ביחסים בין המשתתפים משני המגזרים והן בחוויותיהם ובניסיונם כמחנכים וכמובילי תכנית המפגשים. כיום נערכת ההשתלמות המרוכזת במרכז הארצי להשתלמויות "בית יציב" בבאר־שבע באחריות המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים בשיתוף עמותת יוזמות קרן אברהם ועמותת מארג.

תכלית הפעולה לטווח הארוך היא להכשיר את רכזי התכנית הערבים והיהודים כ"נאמני חינוך לחיים משותפים" המובילים את התכנית ואת התחום כל אחד בבית ספרו.

2. מפגשים מונחים

בכל שנה נקבע מראש לוח זמנים מתוכנן למפגשים של צוותי המורים ולמפגשים של תלמידי כיתות ה'-ו' מצמד בתי הספר. המפגשים נערכים בהנחיית מנחי קבוצות יהודים וערבים שהוכשרו במיוחד לתכנית.

המורים

אנו רואים באנשי החינוך סוכני שינוי חשובים שביכולתם להשפיע על התהליך החינוכי לרבדיו וליצור אווירה התומכת בקיומם של חיים משותפים. העבודה עם אנשי החינוך מאפשרת להטמיע את החינוך לחיים המשותפים בבתי הספר ברציפות ולאורך זמן. המפגשים בין צוותי החינוך בונים תשתית להמשך שותפות בת־קיימא בין בתי הספר ומקנים למשתתפים מיומנויות המאפשרות להתמודד עם סוגיות שונות בחברה רב־תרבותית.

על פי המודל, בכל בית ספר המשתתף בתכנית בוחרים המנהלים שמונה מורים לפחות והם משתתפים בתכנית במהלך שלוש שנים. על פי רוב נכללים בצוות מנהל בית הספר או סגנו, רכז התכנית, מחנכי כיתות ה'-ו' הנפגשות, המורים לערבית ולעברית ומורים מקצועיים בתחום התוכן המשותף שנבחר או מורים אחרים. הצוותים בכל צמד בתי ספר מקיימים שני מפגשים חד־לאומיים (הכנה וסיכום) ושלושה מפגשים משותפים (דו־לאומיים) מדי שנה בשנה.[8]

---

7 עקב הרגישות הרבה הטמונה במפגשים אלה, תכנית ההכשרה וליווי המנחים הם חלק הכרחי בתכנית. עמותת מארג הכשירה את מנחי התכנית על בסיס הידע והניסיון הרב שצברה בתחום זה.

8 מדובר במספר מינימלי של מפגשים. במידת האפשר, מומלץ מאוד להוסיף מפגשים משותפים (ואף מפגש עיבוד חד־לאומי באמצע השנה), הן למורים והן לתלמידים.

התלמידים

כאמור, התכנית מיועדת לתלמידי כיתות ה׳-ו׳ בכל צמד בתי ספר. בחלק מהצמדים נפגשות כיתות־אם מלאות עם כיתות־אם מלאות מבית הספר השותף. בצמדים אחרים בחרו המנהלים לפעול על פי דגם ״קבוצות מנהיגות״, דהיינו מפגשים בין קבוצות נבחרות מעורבות של תלמידים מכיתות ה׳-ו׳. קבוצות אלה הן מעין קבוצות שגרירים, ותפקידן כולל הרחבת מעגלי ההשפעה של התכנית בקהילת בית הספר. קבוצות התלמידים מקיימות שני מפגשים חד־לאומיים לפחות (הכנה וסיכום) ושלושה מפגשים דו־לאומיים מדי שנה בשנה.[9]

3. עשייה חינוכית משותפת

על פי המודל, התלמידים מצמד בתי הספר משתתפים בעשייה חינוכית משותפת הנמשכת לאורך זמן נוסף על המפגשים. תחום העשייה נבחר על ידי צמד המנהלים, ועשוי להיות תחום דעת הנלמד בבתי הספר (כגון מדעים או חקלאות), תחום ערכי (כגון התנדבות בקהילה, מניעת אלימות) או כל תחום אחר, כגון קיימות, מוזיקה, אמנות, ארכאולוגיה – ובלבד שהוא נכלל בסדר היום החינוכי של שני בתי הספר.

העבודה המשותפת ב״ציר התוכן״ לצד העיסוק ב״ציר היחסים״ במפגשים החד־לאומיים והדו־לאומיים המונחים נועדה לקדם חיים משותפים דרך עשייה ולבסס היכרות בין־אישית בין התלמידים (והמורים) משני בתי הספר, שבכוחה להסיר מחיצות ולשרש דעות קדומות. יתר על כן, הצלחה מתמשכת בעבודה ב״ציר התוכן״ היא כשלעצמה תמריץ להמשך קיום תכנית המפגשים ושיתוף הפעולה אם תחום התוכן אכן בעל חשיבות בעיני הנהלת בית הספר ובעיני הצוות החינוכי.

כדי לקדם את העבודה בתחום התוכן מומלץ כי ינחו אותה מורים הבקיאים בתחום שיהיו שותפים למפגשי הצוותים החינוכיים. לחלופין, אפשר לדון בתחום התוכן במסגרת שיעורים בנושאים רלוונטיים. הפיקוח המקצועי (במוזיקה, באמנות, בחקלאות וסביבה וכדומה) נכון בדרך כלל לסייע בהנחיית המורים לעבודה המשותפת בתחומי התוכן בתיאום עם המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים. במסגרת ״מפגשי יא סלאם״ נרקם לעתים שיתוף פעולה עם גופים מקצועיים המתמחים בהנחיית מורים או בהנחיית תלמידים בתחומים שבהם הם עוסקים במשותף, כגון ״הרשת הירוקה״ והחברה להגנת הטבע בתחום הגנת הסביבה וקיימות, רשות העתיקות וכדומה.

4. הרחבת מעגלי ההשפעה

אחד מיעדיה המרכזיים של התכנית הוא הרחבת מעגלי ההשפעה של החינוך לחיים משותפים בקרב תלמידים, מורים, הורים והקהילה הרחבה של בית הספר. הרחבת המעגלים נעשית בעיקר באמצעות שילוב ההורים בתכנית (למשל בימי שיא, באירוח הדדי בבתים, במפגשי הורים) ובהבאת חוויותיהם ותובנותיהם של התלמידים המשתתפים בתכנית לידיעת הכלל (למשל בהכנת עיתון קיר, בהצגת התכנית לתלמידים בשכבה ובבית הספר, בשילוב כתבות ותמונות מהתכנית באתר בית הספר וכדומה). הרחבת הפעילויות לקהלי יעד נוספים בקהילה חיונית להטמעה של חיים משותפים ולהצלחת התכנית; היא אף מהדקת את הקשר בין בתי הספר. יש לעודד מעורבות של מחלקת החינוך ברשות המקומית בתכנית ויש לקשור את התכנית לפעילויות הרשות בתחומים אחרים שיש בהם כדי לקדם חיים משותפים. כל זאת כדי לעודד הידברות ועשייה מעמיקות המקנות נקודת מבט חיובית על בניית חיים משותפים.

9 ראו לעיל הערה 8.

חלק רביעי

פירוט תכנית המפגשים

א. התכנית לצוותים החינוכיים

הרציונל

אנו חיים בחברה מרובת תרבויות. הילדים גדלים במציאות של ריבוי תרבויות בתוך הבית, בשכונה, בבית הספר, ביישוב ובמדינה. בבית הספר הם אמורים לרכוש כלים ומיומנויות להתמודדות עם השוני ועם האחר שהם פוגשים בחיי היום־יום.

המחנכים, המורים וצוות הניהול בבית הספר הם הגורמים מטעם מערכת החינוך המשפיעים יותר מכול על אישיות התלמידים בהיותם כלי ראשון במעלה להעברת מסרים חינוכיים. התכנית המוצעת מבקשת לחקור ביחד עם המחנכים את המשמעות של חיים בחברה רב־תרבותית הן במישור האישי – ההתנסות האישית של המחנך כאדם וכאזרח, והן במישור המקצועי – כמחנך המשפיע על דורות של תלמידים בבית הספר. בעזרת חקירה זו ובאמצעות תהליך של דיאלוג פנימי וחיצוני עם האחר שאותו אנו מבקשים לעורר בקרב המחנכים, נסייע להם לגבש תובנות ולרכוש כלים ומיומנויות שישמשו אותם בבואם לפתח בתלמידים מודעות לערכים של רב־תרבותיות.

בתכנית נבקש לייחד חלק מרכזי למשמעות החיים המשותפים בין ערבים ויהודים על רקע הסכסוך הלאומי בין שני העמים ולהתמודד עם האתגר של פיתוח שותפויות בין בתי ספר ערביים ועבריים, אשר יהיו בסופו של דבר מעצימות בעבור שני הצדדים.

תכנית הצוותים החינוכיים חשובה וחיונית להצלחת התכנית בכללותה. היא תורמת לבניית תהליך המקיף את כלל בית הספר, מקדמת את מעורבותם הפעילה של המורים בו ומציידת את המחנכים בכלים להובלת עבודה משותפת של תלמידי צמד בתי הספר בתחום תוכן מוגדר. שותפות אמיתית בין המחנכים בצמד בתי הספר גם מגבירה את הסיכוי להמשך שיתוף הפעולה לאורך שנים ולחיזוקו.

מטרות התכנית

1. הקניית חוויה חיובית, מוצלחת ופרו־אקטיבית של למידה, המעוררת סקרנות והערכה הדדית;
2. בניית אמון הדדי וניהול שיח מוגן המשמש בסיס לשיתופי פעולה בעתיד;

3. פיתוח מיומנויות הקשבה ומיומנויות למידה תרבותית, הרחבת נקודת המבט;
4. תמיכה בתכנית התלמידים;
5. פיתוח מוטיבציה לעשייה חינוכית למען חיים משותפים.

מסגרת התכנית

תכנית הצוותים כוללת חמישה מפגשים בשנה (18 שעות אקדמיות בסה"כ): שני מפגשים חד־לאומיים (כל אחד של שלוש שעות אקדמיות) ושלושה מפגשים דו־לאומיים (כל אחד של ארבע שעות אקדמיות). התכנית אמורה להתפרס על פני שלוש שנים רצופות לפחות במקביל למפגשי התלמידים. כל המפגשים המשותפים מונחים על ידי מנחה ערבי ומנחה יהודי ובשתי השפות.[10]

במפגשים החד־לאומיים ייבחנו היבטים "פנימיים" של החיים בחברה רב־תרבותית והיבטים של מפגש עם האחר. במפגשים הדו־לאומיים ייבחנו סוגיות של החיים המשותפים והמשמעות של חברה רב־תרבותית מתוך חוויית ההיכרות של האחר ודרך מפגש ישיר עמו. יידונו גם סוגיות ערכיות, פוליטיות, חברתיות וחינוכיות הקשורות במפגש הבין־תרבותי.

סוג המפגש	שנה א'	שנה ב'	שנה ג'
חד־לאומי: הכנה	ציפיות וחששות	זהות-מהות	תו החיים המשותפים
דו־לאומי 1	סדנת חפצים	קולאז' זהות	מעגל הקשבה
דו־לאומי 2	מפגש עם האחר	התעמקות בנושא הזהות	משחק "יא סלאם"
דו־לאומי 3	סדנת טקסטים	תכנון יחידת הוראה	סיור משותף
חד־לאומי: סיכום	סיכום	סיכום	סיכום

10 מדובר במסגרת מינימלית. במידת האפשר, מומלץ להגדיל את מספר המפגשים ולהאריכם. ככל שירבו "שעות מפגש", כך ניתן יהיה להעמיק את התכנים ולשפר את ההמשכיות ואת הרצף.

התכנית לצוותים החינוכיים – מערכי המפגשים

שנה א' (5 מפגשים)

1 מפגש חד־לאומי (הכנה)

135 דקות

סוג המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
חד־לאומי	הכנה למפגש המשותף	חשיפה לתכנית ולגישת העבודה הבהרת הערכים והחזון של חיים בחברה רב־תרבותית בירור המטרות והחששות; תיאום ציפיות	התוודעות לתכנית בירור החזון: "לשם מה?"	כרטיסיות משפטים

מהלך הסדנה:

א. **פתיחה:** המנחה יפרוס את הרקע לתכנית כחלק ממיזם "השפה כגשר תרבותי" וממערך החינוך לחיים משותפים.

ב. **הבהרת החזון:** המנחה יכתוב על הלוח "חינוך לחיים בחברה רב־תרבותית – לשם מה? מה? איך?" ויסביר כי המפגש נועד לבירור ראשוני של שאלת ה"לשם מה?".

המנחה ינסח 10 משפטים הנוגעים להיבטים אישיים-מקצועיים, חינוכיים-ערכיים ופרקטיים (אפשר להכין כרטיסיות או לכתוב את המשפטים על הלוח). כל משתתף יתבקש לבחור 3-2 משפטים המעוררים מחשבות ותהיות הקשורות לשאלות הכתובות על הלוח.

דוגמאות למשפטים:

- הבוגר הרצוי צריך להיות בעל מודעות לזהותו שלו ולהפגין הערכה וכבוד לזהותו של האחר.
- חשוב שמורים בבתי ספר יסודיים יעסקו באופן פעיל בחינוך לרב־תרבותיות.
- למידה על האחר מערערת את תפיסת הזהות שלי.
- האחר הוא חלק ממרקם החיים במקום שבו אנו חיים; המחשבה שניתן לחיות בנפרד היא אשליה מסוכנת.
- אנו חיים במערכת אקולוגית אנושית שבה כל אחד משפיע על האחר.
- אין צורך לבנות חיים משותפים; כל קבוצה היא ייחודית ובעלת צרכים משלה.
- צריך לחנך את התלמידים בבתי הספר לחיים בחברה רב־תרבותית.
- המפגש עם האחר עוזר לנו לגבש את זהותנו.

- הלמידה על האחר והפתיחוּת כלפיו מסכנות אותי.
- מפגשים משותפים אינם מקדמים את היכולת לחיים משותפים מצמיחים במדינה.

ג. **דיון:**

- כל משתתף יציג את בחירתו.
- המנחה ימפה את הבחירות של המשתתפים ויערוך בירור מעמיק של הרעיונות והמושגים (רב־תרבותיות, זהות, מפגש עם האחר).
- ייערך דיון על השאלה "לשם מה?": המנחה יחבר את אמירות המשתתפים ביחס לשאלה לרשימת מטרות לחינוך לחיים משותפים. לסיכום הדיון יתבונן המנחה ברשימה וישקף הסכמות ואי־הסכמות בקבוצה.

ד. **הנחיה לקראת המפגש המשותף הראשון:** הביאו חפץ בעל משמעות אישית או קולקטיבית לזהות שלכם.

2 מפגש משותף ראשון: סדנת חפצים – היכרות נרטיבית

180 דקות

סוג המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
דו־לאומי 1	היכרות נרטיבית	היכרות בין משתתפי הקבוצה בדרך נרטיבית העלאת סיפורים אישיים הקשורים למפגש עם האחר העצמת נכסים אישיים ותרבותיים, התעמקות בהם וחיזוק ההערכה כלפיהם	היכרות ראשונית סדנת חפצים הבנת המאפיינים של המפגש הבין־תרבותי	חפצים מהתרבות היהודית והערבית

מהלך הסדנה:

א. **פתיחה**: המנחים יציגו בפני המשתתפים את המטרות שעלו במפגשים החד־לאומיים.

ב. **סבב היכרות ראשונית**: כל משתתף יציג את עצמו – שמו, תפקידו בבית הספר, תחושתו או ציפייתו בתחילת התכנית.

ג. **סדנת חפצים**: המנחים יניחו במרכז החדר חפצים המשקפים תרבות יהודית וערבית (כאפייה, ענף זית, דגלי לאום, ספרי קודש, חפצי קודש, ספרים או טקסטים של סופרים ומשוררים מרכזיים בתרבות, חפצי אמנות, מגילת העצמאות, נר נשמה, תקליטורים של מוזיקה המשקפת תרבות, תמונות ועוד). המשתתפים יניחו את החפצים שהביאו סמוך לחפצים שהניחו המנחים.

המנחים יבקשו מכל משתתף לבחור שני חפצים בעלי משמעות אישית, תרבותית או לאומית בעבורו ולספר עליהם מתוך עולמו האישי-חווייתי.

✦ בזמן הסדנה יש לאפשר ליתר המשתתפים רק להעלות בפני המציג שאלות הבהרה ושיתוף. אין לפתוח בדיון או בוויכוח ואין להציג עמדות.

ד. **עיבוד**: המנחה יוביל שיחה על התחושות והרגשות שעלו בהקשבה לסיפורים:

- כיצד עזר סיפור החפץ להרחיב את ההיכרות?
- איך הייתה החוויה שלי לדבר על עצמי?
- כיצד הרגשתי לנוכח ההזדהות של יתר המשתתפים?

ה. **סיכום וניתוח**: המנחה ינתח את מאפייני המפגש הבין־תרבותי ביחס לסיפורים שעלו – מסרים נראים ובלתי־נראים, רב־משמעויות, ערכים, ציפיות, תחושות ותובנות.

3 מפגש משותף שני: סיפורים משמעותיים במפגש עם "אחרים"

180 דקות

סוג המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
דו־לאומי 2	מפגש עם ה"אחר"	פיתוח מיומנויות הקשבה: הקשבה שאינה שיפוטית, הקשבה כפולה (לעצמי ולמספֵּר), זיהוי נכסים וערכים הרחבת זווית הראייה בשיח היהודי-ערבי	סבב סיפורים על מפגש עם ה"אחר" התנסות ב"הדהוד" עיבוד והמשגה	דפים וכלי כתיבה

מהלך הסדנה:

א. **סבב פתיחה**: התחושות של המשתתפים בבואם למפגש; האם נזכרו בתכנים של המפגש הקודם בזמן שעבר מאז?

ב. המשתתפים יתבקשו לספר סיפור על מפגש עם אחר שהיה משמעותי בעבורם, נחרת בזיכרונם, ליווה אותם, השפיע עליהם או הוסיף להם ידע. בזמן הסיפורים אין מגיבים על דברי המספר.

המשתתפים יכתבו מה עלה בהם במהלך ההקשבה לסיפורים (מחשבות, רגשות, הזדהות עם המספר בנקודות מסוימות, דברים שעוררו סקרנות והערכה).

ג. בסוף שלב הסיפורים יתבקשו המשתתפים להגיב על הסיפורים (בדרך לא שיפוטית המשקפת את החיבור הרגשי למספר).

ד. **עיבוד**:

- איך הרגשתי בעת שסיפרתי את הסיפור? איך הרגשתי כשהקשיבו לי?
- איזו חוויה חוויתי כמאזין?
- אילו חידושים למדתי (על השיח, על מפגש עם אחר, על הקשבה, על התמודדות עם קשיים בשיח)?
- אילו תובנות הפקתי לעתיד?

ה. **הנחיה לקראת המפגש הבא:** להביא טקסט מכונן (שהשפיע עליי בשלבים המוקדמים של חיי ולא בחרתי בו) וטקסט מעצב (טקסט שבחרתי בו).

4 מפגש משותף שלישי:
הבהרת הזהות באמצעות טקסטים מכוננים ומעצבים

180 דקות

סוג המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
דו־לאומי 3	הבהרת הזהות באמצעות טקסטים	למידה על מרכיבים מכוננים ומעצבים של זהותנו והבנת האופי הדינמי של הזהות העמקת ההיכרות האישית והתרבותית	חיבור למפגש הקודם עבודה עם טקסטים	טקסטים שהמשתתפים מביאים

מהלך הסדנה:

א. **סבב פתיחה:** התחושות של המשתתפים בבואם למפגש; האם נזכרו בתכנים של המפגש הקודם בזמן שעבר מאז?

ב. המורים יציגו את הטקסטים שהביאו (יקריאו ויסבירו את בחירתם); טקסט מכונן וטקסט מעצב יוקראו בנפרד.

ג. המשתתפים ישאלו את המספרים שאלות שהתעוררו מתוך סקרנות (שאלות המאפשרות להרחיב את הסיפור).

ד. המנחה יסביר מהו הדהוד (תגובה לא שיפוטית המציגה כיצד הסיפור ששמע אדם הדהד בתוכו ומה הוא עורר בו) ויציג את כללי ההדהוד (דיבור בגוף ראשון, התייחסות לחוויה שלי בזמן ההקשבה לסיפור, הימנעות משיפוטיות ומביקורת).

ה. המשתתפים יעלו את הדהודיהם לסיפורים.

ו. **עיבוד החוויות בדיון פתוח – התבוננות בבחירות של הטקסטים:** אילו ערכים ומשמעויות עולים מהטקסט המעצב? מהו הסיפור הדומיננטי בטקסט המכונן? כיצד הטקסטים מתכתבים ביניהם? כיצד הם משקפים התפתחות ושינוי? מה למדתי על עצמי ועל האחרים?

5 מפגש חד־לאומי: סיכום

135 דקות

סוג המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
חד־לאומי	סיכום	סיכום התהליך שחוותה הקבוצה בירור התובנות ויישומן	סיכום התכנית דיון פתוח על המשך העבודה בנושא	שאלוני משוב

מהלך הסדנה:

א. **סיכום הנושאים שבהם עסקה הקבוצה בתכנית:** למידה תרבותית, רב־תרבותיות, מפגש עם האחר, הקשבה.

ב. **דיון:** דיון פתוח שמטרתו לסכם את התהליך, לעבד את החוויה ולתת את הדעת על המשך התכנית בשנה הבאה.

✦ שנה ב׳ (5 מפגשים) ✦

1 מפגש חד־לאומי: הכנה

135 דקות

סוג המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
חד־לאומי	זהות-מהות	צירוף מורים חדשים לתכנית, היזכרות בחוויות מן השנה שעברה תיאום ציפיות בירור מושגי יסוד: "זהות-מהות"	היכרות מחודשת משחק "זהות-מהות" הכנה לקראת המפגש המשותף	דפים וכלי כתיבה

מהלך הסדנה:

א. **פתיחה**: היכרות מחודשת עם המנחה, הצגת התכנית, חיבור לשנה שעברה.

ב. **עבודה בנושא מרכיבי זהות**: בין זהות (מישהו אחר שמגדיר אותי) למהות (מה שחשוב לי בחיי) – פעילות באמצעות **חידון מרכיבי זהות**: חברי הקבוצה יתבקשו לכתוב מרכיבי זהות שיקובצו לאחר מכן לרשימה משותפת על הלוח. כל משתתף יחשוב על חידה. המשתתפים ינחשו מהו המרכיב בחידה המרחיב את רמת המהות.

ג. **דיון ועיבוד מושגים**: מה בין זהות ומהות?

ד. **עיבוד לקראת המפגש המשותף**: מה אני רוצה שֶׁיֵּדעו עליי? מה אני רוצה לדעת על האחר?

ה. המנחה יספר שבמפגש הדו־לאומי הקרוב תכין הקבוצה קולאז׳ זהות-מהות.

ו. המנחה יסביר מהו תפקיד הצוות בתכנית התלמידים.

2 מפגש משותף ראשון: חידוש והעמקה של ההיכרות ושל הבסיס המשותף

180 דקות

סוג המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
דו־לאומי 1	העמקת ההיכרות	חידוש הקשר העמקת ההיכרות בירור שאלות זהות	חידוש הקשר "שעון פגישות" קולאז׳ זהות	דפים וכלי כתיבה, כתבי עת לגזירה, מספריים, דבק, טושים, דפי A3

מהלך הסדנה:

א. חידוש הקשר ותיאום ציפיות.

ב. **העמקת ההיכרות בזוגות מתחלפים:** "שעון פגישות" – כל משתתף יקבע כמה פגישות בשעון דמיוני עם משתתפים מבית הספר השני, כך שבכל אחת מהשעות בשעון תשובץ לכל משתתף פגישה עם משתתף אחר מהקבוצה של בית הספר השני. המנחה יחליט על מספר הפגישות שהן השעות בשעון, לפי גודל הקבוצה (למשל, בכל שעה עגולה בין השעות 9:00-14:00). כאשר יכריזו המנחים על שעה מסוימת, כל משתתף יבדוק עם מי הוא קבע להיפגש בשעה זו ויֵשב עם אותו אדם לשיחה על הנושא שהגדירו המנחים.

נושאים לדוגמה:

- ספר משהו על עצמך, על המשפחה;
- ספר על ספר, סרט, הצגה או אירוע מהתקופה האחרונה שהיה משמעותי בעבורך;
- דבר אחד שהייתי רוצה ללמוד להכיר או ללמוד על הקבוצה השנייה;
- דבר אחד שהייתי רוצה שיקרה בקבוצה שלי כחלק מחיים משותפים;
- מה לא הייתי רוצה שיקרה?
- מה סביר או לא סביר (או אפשרי – בלתי־אפשרי) שיקרה בתכנית הזאת?

ג. **קולאז' זהות:** הפעלה יצירתית כנקודת מוצא לשיחה וללימוד – כל משתתף יבנה קולאז' מחומרים שונים, העוסק בזהות ובמהות מבחינתו.

ד. **עיבוד:** דיון על הקשר שבין זהות ומהות דרך שיחה משתפת.

ה. **הנחיה לקראת המפגש הבא:** כל משתתף יבחר מרכיב זהות (מקום, שפה, מקצוע, אמונה וכדומה) וירחיב עליו את הדיבור במפגש הבא, באמצעות טקסט, סיפור או חפץ שיביא עמו.

ו. **תיאום לקראת מפגשי התלמידים:** מה הציפיות של כל צד מהצד השני?

תיאום בנושאים לוגיסטיים: כיתות, מורים מלווים ותפקידם, כיבוד, הפסקות, כללים מיוחדים הנהוגים בכל בית ספר – היכן אוכלים, איך מתנהגים בחצר, האם מותר ללעוס גומי לעיסה, אופן הפנייה למבוגר, לבוש.

3 מפגש משותף שני: התעמקות בזהות ובמהות

180 דקות

המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
דו־לאומי 2	שיחה על מרכיבי הזהות	חיזוק הקשר העמקת הידע בנושא הזהות למידה תרבותית	עדכון על תכנית התלמידים שיחה על זהות	טקסטים וחפצים שהביאו המשתתפים

מהלך הסדנה:

א. **פתיחה:** שיתוף בתחושות בסבב בין המשתתפים, עדכון על תכנית התלמידים.

ב. **התעמקות בנושא זהות ומהות בתחום שנבחר:** כל אחד מהמשתתפים ירחיב את הדיבור על מרכיב הזהות שבו בחר להתמקד בדרך המועדפת עליו (סיפור אישי, טקסט, דילמות ועוד). ההרחבה תיעשה באמצעות השאלות שלהלן:

- כיצד מרכיב הזהות שנבחר נוגע לי באופן אישי?
- ערכים מרכזיים בתרבות שלי הקשורים לנושא (למרכיב הזהות שנבחר);
- דילמות או שאלות בלתי־פתורות שיש לי בנושא;
- משאלה שיש לי.

✦ **אפשרות**: ניתן לבחור כמה נושאים ולעבוד בקבוצות קטנות. המשתתפים יציגו את הדברים בקבוצה ויענו על השאלות שיוצגו. ריכוז התובנות ייעשה במליאה, בדומה לאפשרות הראשונה: (להלן).

ג. שיתוף במליאה

4 מפגש משותף שלישי: חינוך לחיים משותפים – יישום

180 דקות

סוג המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
דו־לאומי 3	חינוך לחיים משותפים	שימוש בנכסים שהתכנית יצרה לשם קידום העשייה החינוכית למען חיים משותפים סיכום התהליך השנתי	תכנון יחידת הוראה סיכום תהליך שנתי	דפים וכלי כתיבה

מהלך הסדנה:

א. **סבב פתיחה:** כל משתתף יספר בקצרה מה תחושתו בבואו למפגש ואם סוגיות מהמפגש הקודם הדהדו בו. ניתן לשתף בחוויות ממפגשי התלמידים.

ב. המשתתפים – בצוותים מעורבים – יתכננו יחידת הוראה חד־לאומית בנושא חיים משותפים.

ג. **סיכום תהליך קבוצתי שנתי:** כל משתתף יספר על התהליך שחווה הן ברמה האישית והן ברמה המקצועית. האם הפעילות תרמה לחיים המשותפים? מה הציפיות לעתיד?

5 מפגש חד־לאומי: סיכום

135 דקות

סוג המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
חד־לאומי	סיכום	סיכום אישי וקבוצתי תיאום ציפיות להמשך התכנית	סיכום אישי סיכום תכנית התלמידים ניצול התובנות שהושגו לפעילות בהמשך הדרך	שאלוני משוב

מהלך הסדנה:

א. **סיכום אישי:** מה הפקתי מהתהליך? כיצד התהליך קשור אליי אישית? מה למדתי על עצמי ועל האחר? מה הייתי משנה? האם התכנית הבהירה לי דבר־מה על תחום החיים המשותפים (בהיבט החברתי או החינוכי)?

ב. **סיכום תכנית התלמידים:** זהות ומהות – כל משתתף יכתוב כמה אמירות ששמע מהתלמידים. בהמשך לכך יביעו המשתתפים את השגותיהם על אמירות התלמידים.

ג. האם ניתן להשתמש בדבר־מה מהתכנית בעשייה החינוכית החד־לאומית שלי עם התלמידים?

ד. מחשבות לעתיד על השותפות בין בתי הספר.

✦ שנה ג' (5 מפגשים) ✦

1 מפגש חד־לאומי: הכנה

135 דקות

סוג המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
חד־לאומי	חיבור לשנה שעברה והכנה לקראת חידוש המפגשים	הצגת התכנית הבהרת מושגים מרכזיים הצגת הכלי "תו החיים המשותפים" בשיחה חד־לאומית	הצגת תכנית התלמידים הצגת "תו החיים המשותפים" סבב סיפורים אישיים	כרטיסיות ובהן עקרונות "תו החיים המשותפים"

מהלך הסדנה:

א. **פתיחה:** הצגת תכנית התלמידים – בתכנית הצוותים נעשים חקר ולמידה של "תו החיים המשותפים" בדרך של שיחה והתנסות.

ב. **תקשורת בין־תרבותית:** דיון בנושא "לראות מזווית אחרת".

ג. **"תו החיים המשותפים":** הצגת עקרונות החיים המשותפים (כרטיסיות): שיתוף פעולה, רגישות תרבותית, למידה תרבותית, שייכות, נגישות.

ד. **יחידת סיפורים בנושא "חיים משותפים – לפעמים זה מצליח ולפעמים לא":** כל משתתף יספר סיפור אישי (דבר־מה שקרה לו) שהנושא הזכיר לו. הכרטיסיות של עקרונות "תו החיים המשותפים" (ראו סעיף ג' לעיל) יונחו לפני המשתתפים כדי לעורר השראה.

ה. **עיבוד ציפיות וחששות לקראת המפגש המשותף:** מה הייתי רוצה להביא למפגש? מה חשוב לי שיקרה? מה לא הייתי רוצה שיקרה?

2 מפגש משותף ראשון: מעגל הקשבה

180 דקות

סוג המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
דו־לאומי 1	חיים משותפים	קיום שיחה מוגנת בגישה נרטיבית בנושא חיים משותפים חשיפה למעגל ההקשבה ככלי חינוכי	מעגל הקשבה בנושא חיים משותפים	אביזרים לארגון מעגל ההקשבה: מפה, נר, חפצי דיבור

מהלך הסדנה:

א. **מעגל הקשבה:** מדובר בהתנסות בתקשורת מסוג אחר, שונה מהתקשורת היום-יומית של כולנו המאופיינת בביקורת, בשיפוטיות ובהבעת דעות אישיות. מעגל ההקשבה מזמן סיפורים וחוויות אישיות ומאפשר להישאר בסיפור בלי להגיב. מעגל זה מוצאו בתרבות השבטית: בעבר היו בני השבט יושבים סביב מדורה ומספרים סיפורים. ג'ק צימרמן, איש חינוך אמריקני, התאים את השיטה לשפת המערב.

לקראת המפגש יסדרו המנחים מעגל כיסאות ובמרכזו נר וחפצים אחדים. חפצים אלה ישמשו אותנו כ"חפצי דיבור" המקנים למשתתף זכות דיבור, כפי שמוסבר בכללי המעגל בהמשך. עם הדלקת הנר נכנסים לתוקף כללי המעגל וכוונות המעגל.

כללי המעגל:

- רשאי לדבר רק מי שמחזיק בחפץ דיבור שהונח לפני תחילת המפגש.
- חפץ הדיבור יעבור במעגל בכיוון השעון, אלא אם כן נאמר אחרת.
- כשמשתתף מקבל חפץ דיבור, הוא יכול להחליף אותו או להשאירו בידיו. הוא יכול לבחור לספר את סיפורו או להעביר את החפץ.
- משתתף המרגיש צורך להביע הזדהות יעשה זאת באמירת "הו".
- אין יוצאים מהמעגל באמצע סיפור.
- כל שנאמר במעגל נשאר בין המשתתפים.

המעגל מבוסס על ארבע כוונות: דיבור מהלב (בגוף ראשון ובפתיחות); הקשבה מהלב (פניות למסַפֵּר); ספונטניות (דיבור ללא תכנון); דיבור בהתאמה (דיבור בהתאם לגודל הקבוצה ולזמן העומד לרשותה).

מתכונת מעגל ההקשבה:

- מעגל פתיחה: כל משתתף יספר סיפור הקשור בשמו (במשמעות השם).
- מעגל תוכן: סיפורים על עקרונות החיים המשותפים שהוצגו במפגש ההכנה החד־לאומי.
- מעגל הדהוד: תגובות אותנטיות לסיפורים.
- מעגל סגירה – סבב משפטים: כל משתתף בתורו ייזכר במשפט כלשהו מהסיפורים וישמיע אותו, תוך יצירת קשר עין עם האדם שאמר אותו.

ב. **סיום המפגש על ידי המנחים:**

- הצגת עקרונות החיים המשותפים.
- חיבור לתכנית התלמידים: מה היינו רוצים להעביר לתלמידים מתוך ההתנסות שלנו, מה הערכים העומדים במרכז ההתנסות (פתיחות, הקשבה, קבלה, כבוד, הערכה).

3 מפגש משותף שני:
התנסות חווייתית בעקרונות החיים המשותפים

180 דקות

סוג המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
דו־לאומי 2	עקרונות החיים המשותפים	העמקת ההיכרות התרבותית התנסות חווייתית בעקרונות החיים המשותפים	עדכון על תכנית התלמידים משחק החיים המשותפים "יא סלאם" עיבוד המשחק והמשגה	ערכת משחק "יא סלאם", דפים וכלי כתיבה

מהלך הסדנה:

א. **סבב פתיחה:** כל משתתף יספר בקצרה מה תחושותיו בבואו למפגש ואם הדהדו בו סוגיות מהמפגש הקודם. ניתן לשתף בחוויות ממפגשי התלמידים.

ב. **משחק החיים המשותפים:** המשתתפים ישחקו במשחק החיים המשותפים "יא סלאם": דרך המשחק יעמיקו את ההיכרות ביניהם ויעסקו בלמידה תרבותית ובשיחה על עקרונות החיים המשותפים. המשחק יתנהל ברוח עקרונות החיים המשותפים ויאפשר להתנסות בעקרונות הלכה למעשה בדרך קלילה לכאורה של משחק.

- ערכת המשחק כוללת 22 צעדים (כרטיסיות שיונחו על הרצפה כמשחק במסלול מעגלי), קובייה גדולה, שחקנים וחידונים.
- המשחק נערך בקבוצות מעורבות של מורים – כארבעה מורים בקבוצה.
- קטגוריות המשחק כוללות משימות, הפתעות ושאלות שמכינים המשתתפים.
- החידונים בערכה כוללים נושאים אלה: מקומות, מפורסמים, חפצים.
- כל קבוצה תכין שאלה, משימה, הפתעה וחידה הקשורה לחיים משותפים (על פי ההנחיה יש לחבר שאלות המאפשרות ללמוד איש על רעהו, להתאמן בחיים משותפים, לחקור חיים משותפים ולדון בעקרונות החיים המשותפים שעלו במפגשים הקודמים).
- המנחים יאספו את הכרטיסיות ויסדרו אותן במרכז המעגל, לפי הקטגוריות.
- המנחים יעניקו לכל קבוצה נקודות לפי ההצלחה במשימות.
- **כללי המשחק:** כל קבוצה בתורה תזרוק את הקובייה ותתקדם על הלוח בצעדים כמספר שצוין בקובייה. כאשר תגיע לאחת הקטגוריות, יבצעו כל הקבוצות את הפעילויות. כאשר המנחים יראו לנכון, הם יעצרו את המשחק, יבחרו תמונות של פריטים (מהקטגוריות השונות) ויבקשו מהמשתתפים לבחור פריט המעורר בהם זיכרון כלשהו או אסוציאציה (מה זה בשבילי – מקום, חפץ, דמות) ולשתף את המעגל. השיתוף נעשה בתוך הקבוצה הקטנה. אפשר לבקש מהם לשתף בחוויה במליאה. יש להקצות לכך זמן מראש – כשתי דקות למְסַפֵּר.

- חוקים בנושא חיים משותפים (למשל, דיבור בשתי שפות: קבוצה שתשליך את הקובייה והערך בה יהיה 6 תחוקק חוק שיחייב את כל המשתתפים). אפשר גם להטיל סנקציות על מי שיפר את החוק.
- המנחים יעניקו נקודות לכל קבוצה בהתאם להצלחתה בפעילות וינהלו רישום.

ג. **עיבוד המשחק:**

- המשתתפים יתבקשו להביע דעה על הפעילויות שכתבו: באיזו מידה העמיקו את הידע, באיזו מידה הן מאפשרות למידה על חיים משותפים, האם הן תאמו את ציפיותיהם.
- כיצד הרגישו המשתתפים במשחק ובקבוצות המעורבות? מה למדו?

4 מפגש משותף שלישי: השראה לחיים משותפים וסיכום משותף

180 דקות

סוג המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
דו־לאומי 3	עקרונות החיים המשותפים	חוויה מעצימה לקראת עשייה חינוכית למען החיים המשותפים סיכום התכנית	סדנת פתיחה בעזרת קלפים סיור בוואדי ניסנאס בעזרת ערכת סיור סדנת סיכום התכנית השנתית	קלפים של תצלומי הוואדי, ערכת סיור בוואדי ניסנאס

* תיאור המפגש המשותף השלישי מבוסס על מפגש שנערך בחיפה בבית הגפן והוא כולל סיור בוואדי ניסנאס. ניתן לקיים את המפגש במקום אחר המעורר השראה לחיים משותפים, כגון סיור בעכו העתיקה, סיור ביפו, סיור בנצרת, סיור בחוף הים או במקום משותף בחיק הטבע בשכונות לבתי הספר, ביקור בתערוכה הנוגעת לחיים משותפים וכדומה.

מהלך הסדנה:

א. **סבב פתיחה:** קלפי התצלומים מוואדי ניסנאס מאפשרים למשתתפים להתחבר לתחושות, לציפיות ולרגשות המעורבים. המנחים יניחו את הקלפים על הרצפה ויבקשו מכל משתתף לבחור קלף המתאים לתחושותיו רגע לפני הכניסה לשכונה.

ב. **סיור משותף במקום המעורר השראה לחיים משותפים:** סיור פעיל בקבוצות מעורבות כולל משימות יצירתיות ומפעילות חושים המרחיבות את הידע והמאפשרות דיון. הסיור נעשה במסלול יצירות האמנות בוואדי ניסנאס.

ג. **סיפור המקיף את שלוש השנים וסיכום התכנית:** המנחים יזכירו למשתתפים נקודות ציון בשלוש השנים שעברו יחדיו. כל משתתף יתבקש לסכם את התהליך האישי והקבוצתי, תוך אזכור הדברים המשמעותיים ללמידה, לשינוי הדעות, לתובנות ול"רווחים" המקצועיים.

5 מפגש חד־לאומי: סיכום

135 דקות

סוג המפגש	הנושא	המטרות	התוכן	העזרים
חד־לאומי	סיכום	סיכום אישי סיכום קבוצתי תכנון המשך העשייה	סיכום בעזרת קלפים דיון בהמשך העשייה	ערכת קלפים בעלי משמעות, שאלוני משוב

מהלך הסדנה:

א. **סיכום אישי בעזרת קלפים:** המנחים יפרסו על השולחן חפיסת קלפים רבי־משמעות. כל משתתף יתבקש לבחור קלף ובעזרתו לסכם את השנה. כל אחד יוכל לבחור שלושה קלפים המשקפים את סיכומו באופן אישי, באופן מקצועי ובאופן קבוצתי כחבר בצוות. לחלופין, ניתן להציע לבחור קלף המשקף את המשתתף לפני הלימוד בתכנית וקלף המייצג אותו כעת, כשהוא עומד בסיומה.

ב. **דיון:** דיון קבוצתי על הנכסים שהתכנית יצרה.

ג. **יחידת תכנון להמשך העשייה:** המנחים יבדקו כיצד היו המשתתפים רוצים לראות את ההמשך – באיזה הישג אפשר להשתמש בעתיד, איך ניתן לקדם את החינוך לחיים משותפים בבית הספר, כיצד אפשר להפיק תועלת מהקשרים שנוצרו עם בית הספר השני, מה כדאי לעשות לחוד (בתיאום) ומה במשותף?

ב. התכנית לתלמידים

מסע משותף לחלל: "לראות מזווית אחרת"

תכנית מפגשים דו־שנתית לתלמידי כיתות ה'-ו'

הרציונל

אנו חיים במדינה מרובת־תרבויות. בארצנו חיים ערבים, יהודים, נוצרים, מוסלמים, חילוניים, דתיים, בדווים, דרוזים, צעירים, מבוגרים, נשים, גברים, ילדים, כפריים, עירוניים, בני קיבוצים, דוברי שפות שונות, בעלי מראה שונה, אנשים האוכלים מאכלים שונים והמנהלים אורח חיים שונה. כולם מבקשים לחיות יחד, לשמר את ייחודיותם בתחומים מסוימים וליצור שותפוּת בדברים אחרים. לפעמים השאיפה מתממשת ולפעמים אין היא מתממשת או מתממשת רק בחלקה. במסע שלנו נבקש לחקור עם התלמידים את הנושא, לבחון את הטעויות המביאות לידי כישלון ולחזק את גורמי ההצלחה המאפשרים חיים משותפים.

הילדים המשתתפים בתכנית יתחלקו לצוותים משותפים ויצאו למסע בחלל. מדוע נצא לחלל כשאנו מבקשים לחקור דבר הנמצא על פני אדמה וממש קרוב אלינו? משום שלפעמים צריך להתרחק כדי לראות דבר־מה המונח במטחווי יד. מהחלל רואים את כדור הארץ מזווית אחרת.

בכל "חללית" יעבוד צוות משותף של 8-6 ילדים משני בתי הספר. במהלך המסע יידרשו הילדים למקד את המבט בדברים קטנים מאוד וגם להסתכל מגבוה ומרחוק ("זום־אין" ו"זום־אאוט"). המשימה היא לחקור חיים משותפים ולגלות מה תורם להצלחתם – ראו להלן מערך מפגש תלמידים חד־לאומי ראשון בשנה א'.

יתרונות ה"מסע אל החלל"

- עולם תוכן זה קרוב ללבם של הילדים ומסקרן אותם; יש בו מכנה משותף בין הילדים משני בתי הספר.
- מטפורה זו מאפשרת להתנסות בחוויה של מבט תקריב ומבט מרחוק ("זום־אין" ו"זום־אאוט").
- המטפורה של החללית מזמנת חוויה של התמודדות עם שונוּת בצוות קטן שמוטלת עליו משימה לפעול בשיתוף פעולה במרחב מוגבל.
- "נסיעה" למקום מפגש ניטרלי (אף אם דמיוני) מסייעת לנטרל במידת־מה סטראוטיפים ודעות קדומות.
- עבודה בצוותים קטנים מאפשרת היכרות בין־אישית מעמיקה יותר בין הילדים וטוויית קשרים אישיים. עוד היא מאפשרת התמודדות אפקטיבית עם קשיי השפה והתנסות בשפה השנייה שעלולה להיות מביכה במליאה.
- הגורם התחרותי בחלק מהפעילויות מסייע לחברי הצוות להתאחד ולהתגבש כצוות משותף למען ההצלחה במשימה.

מטרותיה של תכנית התלמידים

1. הכרת האחר מחוץ לשגרת בית הספר וגיבוש חברתי באווירה בלתי־פורמלית;
2. הרחבת הידע על תרבות האחר תוך ניצול הסביבה הרב־תרבותית ואינטראקציה משותפת סביב הלמידה והחקר;
3. חוויה חיובית מהמפגש ורצון להמשך הקשר;

4. נטרול תחושת האיום והתגברות על הסטראוטיפים השליליים;
5. הגברת המוטיבציה לחיים המשותפים והתוודעות לעקרונותיהם.

מסגרת התכנית

התכנית לתלמידים מתפרסת על פני שנתיים ומיועדת לתלמידי כיתות ה׳ ו-ו׳ בצמדים של בתי ספר עבריים וערביים. ניתן לקיים את המפגשים בין כיתות־אם משני בתי הספר לאורך שנתיים, כך שהתלמידים יחלו בתכנית בכיתה ה׳ ובשנה שלאחר מכן, בכיתה ו׳, ימשיכו בתכנית שנה ב׳. לחלופין אפשר לשתף בתכנית נבחרות המורכבות מתלמידי כיתות ה׳+ו׳ משני בתי הספר. על פי מתכונת זו, בכל שנה יהיו בנבחרת "ותיקים" (תלמידי כיתה ו׳ שזו להם השנה השנייה בתכנית) ו"חדשים" (תלמידי כיתה ה׳). גם במתכונת זו מומלץ לקיים שנה א׳ ושנה ב׳ לסירוגין, תוך שינוי סיפור המסגרת כדי שהוותיקים לא יחזרו על הפעילות שכבר חוו. התכנית מודולרית ולכן ניתן להתאימה להפעלה בדרך זו.[11]

התכנית כוללת חמישה מפגשים (18 שעות אקדמיות בסה"כ) – שני מפגשים חד־לאומיים (כל אחד של שלוש שעות אקדמיות) ושלושה מפגשים דו־לאומיים (כל אחד של ארבע שעות אקדמיות). הסדנאות מונחות על ידי מנחה ערבי ומנחה יהודי.[12]

במפגשים החד־לאומיים התלמידים עוסקים בהכנת המפגש, בעיבודו ובסיכום מרכיביו. כמו כן, הם מעבדים את החוויה ואת הלמידה שנעשו במפגשים המשותפים.

במפגשים המשותפים נפגשים התלמידים עם בני הקבוצה השנייה ולומדים על חיים משותפים בדרך מעצימה המעוררת מוטיבציה להמשיך לעסוק בנושא, להרחיבו ולפתחו.

סיפור המסגרת של התכנית הדו־שנתית הוא "מסע לחלל", וציר התוכן שלה הוא חיים משותפים. לאורך כל התכנית הילדים ייחשפו למושגים אלה:

- לראות מזווית אחרת
- למידה תרבותית
- שיתוף פעולה
- הכרת האחר

בשנה השנייה של התכנית ייחשפו התלמידים לכלי חדשני – **תו החיים המשותפים**.

---

11 כיוון שבמתכונת זו משתתפים רק חברי נבחרת משתי השכבות (ה׳-ו׳) ולא כל התלמידים, על המורים המובילים לתכנן ולקיים פעולות להרחבת מעגלי ההשפעה של התכנית אל יתר תלמידי כיתות ה׳-ו׳ שאינם משתתפים במפגשים. מוצע כי חברי הנבחרת, בהכוונת הצוות החינוכי ומנחי התכנית, ישמשו שגרירים לתהליך שבו הם שותפים בקרב חבריהם ובקרב קהילת בית הספר באמצעות פעולות חינוכיות (בשיעורי המחנך, במסדר הבוקר), ובאמצעות פעולות תיעודיות ואמנותיות (יצירת קיר המתעד את המפגשים בתמונות ובטקסטים, צילום ועריכה של סרטים על המפגשים וכדומה).

12 מדובר במסגרת מינימלית. במידת האפשר, מומלץ להגדיל את מספר המפגשים ולהאריכם. ככל שירבו "שעות מפגש", כך ניתן להעמיק את התכנים ולשפר את ההמשכיות ואת הרצף.

השנה	מפגש חד־לאומי: הכנה	מפגש משותף ראשון	מפגש משותף שני	מפגש משותף שלישי	מפגש חד־לאומי סיכום
שנה א׳	סטראוטיפים סיפור המסגרת ציפיות וחששות הכנת שאלות ל״גשר הכוכבים״	היכרות גשר הכוכבים חלוקה לצוותי חלל ותחרות משימות	בניית חלליות והמראה	ביקור ב״כוכב החיים המשותפים״ (פעילות חוץ)	סיפור הדרך עיתון ״מה גילינו במסע?״
שנה ב׳	רענון תו החיים המשותפים ציפיות וחששות	חידוש קשר ״מה לוקחים לדרך?״ משחק השפה חידון החלל	משחק החיים המשותפים ״יא סלאם״	סדנת מַנְדָּלוֹת פעילות סיכום ופרידה	״9 בריבוע״ הכנת פרסום לתכנית יישום תו החיים המשותפים

כל מפגש משותף יכלול:

- טקס קבלת פנים
- פעילות היכרות או חידוש הקשר
- סיור בבית הספר
- חלק עיקרי
- סיכום היום

דגשים להנחיית התכנית:

1. תהא המתכונת אשר תהא, המפגשים עצמם לעולם יתנהלו בקבוצות שמספר המשתתפים בהן אינו עולה על עשרים, ועמם מנחה. המפגשים המשותפים ייערכו בקבוצות מעורבות שמספר התלמידים בהן אינו עולה על עשרים, ועמם מנחה יהודי ומנחה ערבי. תנאי זה הכרחי להתנהלות המפגש באווירה אינטימית, בה יוכל כל משתתף להתבטא. כך גם תיווצר היכרות משמעותית.
2. נודעת חשיבות רבה לישיבה במעגל (ולא ליד שולחנות) כדי לבנות אמון, ליצור אווירה מקבלת שבה לכל אחד יש מקום, לרבות מנחים ומורים. השיחה תתנהל באווירה של הקשבה וכבוד הדדי.
3. על המנחים להקפיד על שימוש בשתי השפות – ערבית ועברית – בעת מתן ההנחיות לכל אורך המפגש, כולל פתיחה וסיכום. כן יש לחזור על דברי התלמידים בשפה השנייה.[13] חשוב לעשות זאת בקיצור ובדרך שתאפשר זרימה של המפגש. אנו ממליצים לא לתרגם את הדברים אלא לדבר עליהם בשתי השפות, בהתאם לתכנית. הכשרת המנחים כוללת הנחיה משותפת בשתי השפות.

13 נוכחות מלאה של שתי השפות חשובה ליצירת מפגש שוויוני ולמתן לגיטימציה לשתי השפות ולדובריהן. יתר על כן, בגיל זה רוב הילדים אינם מסוגלים להבין את השפה השנייה ולדבר בה באופן מספק, ולכן נודעת חשיבות מעשית לשימוש בשתי השפות.

4. בהנחיית המפגשים חשוב מאוד להפעיל שיקול דעת. יש לגלות רגישות כלפי אופי הקבוצות ולעבוד בדרך הבונה אמון בין המשתתפים, תוך שימת לב לדינמיקה הנוצרת בקבוצה. לעתים יש לעשות שימוש במתודות של "שבירת קרח" וקירוב לבבות גם אם אין מספיקים לעסוק בפעילות המתוכננת במלואה.
5. חשוב שהמורים והמנחים ילוו את התלמידים בזמן ההפסקות. יש לעזור לילדים בתיווך במצבים שבהם מתעוררים אי־הבנות וקונפליקטים. זכרו שהתקשורת המילולית ביניהם מוגבלת.
6. יש להיערך למפגשים בתיאום מראש עם בתי הספר (הרכז, המנהל, המחנך): הסעות, קביעת שעות המפגש ותכנון לוח הזמנים וזמני ההפסקות (רצוי שלא בזמן הפסקות בית הספר), ארגון חדרים מתאימים, הכנת כיבוד, ארגון טקסי קבלת פנים, תכנון סיור בבית הספר בזמן ההפסקה, הפסקות פעילות (משחקי ספורט משותפים, הרקדות, פעילות אחרת).

התכנית לתלמידים – מערכי המפגשים

✦ שנה א' (5 מפגשים) ✦

1 מפגש חד־לאומי ראשון: הכנה

135 דקות

סוג המפגש	המטרות	סיפור המסגרת	המושגים העיקריים	הפעילויות	משך הזמן (דקות)	העזרים
חד־לאומי	הכרת התכנית הכנה לקראת המפגש המשותף יצירת מוטיבציה חיובית לקראת המפגשים למידה והתמודדות עם סטראוטיפים	כניסה לסיפור המסגרת למה חללי? מה אני רוצה לדעת על חברי לצוות החללי?	לראות מזווית אחרת לראות מקרוב ומרחוק ("זום־אין", "זום־אאוט") סטראוטיפ	הפעלות סטראוטיפים	30	משל הפיל
				הצגת סיפור המסגרת	5	
				הפעלה באמצעות הספר "זום"	20	הספר "זום"
				עבודה על ציפיות וחששות	30	פתקים בשני צבעים, סרט הדבקה
				הכנת שאלות ל"גשר הכוכבים"	35	בריסטולים צבעוניים A5, מספריים, טושים
				"את מי אקח לחלל?"	10	הזמנה למסע (הזמנה לכל תלמיד)
				הקראת ההזמנה	5	

מהלך הסדנה:

א. סטראוטיפים: שתי הפעלות

המשך המומלץ: 30 דקות

1. **כשאני חושב על...**

כל תלמיד יקבל דף ובו משפטים להשלמה. המנחה יבקש שהתשובות (השלמת המשפט) יהיו קצרות וחד־משמעיות (קרי: תבניות של סטראוטיפים), כדי ליצור תמונה חד־ממדית שהיא טבע הסטראוטיפ.

השלימו את המשפטים:

כשאני חושב על יפנים אני מדמיין: ____

____

כל הסקוטים הם: ____

____

אמריקאי מזכיר לי: ____

____

אני חושב שהגרמנים הם: ____

____

הישראלים לדעתי הם: ____

____

- זוהי פעילות ביניים המכינה לדיון בנושא. סיכומה צריך להיות מהיר, כמעט טלגרפי וללא דיון, ומטרתה רק לעורר את ההבנה שקבוצת התלמידים מתבוננת על הקבוצה האחרת באופן סטראוטיפי.

2. משל הפיל

מטרת הסיפור להראות כיצד לעתים אנו מסתמכים על מידע חלקי בלבד ומסיקים ממנו מסקנות נחרצות לגבי הזולת, ומכאן טעותנו. הנמשל לענייננו הוא שהפרט אינו מעיד על הכלל, או בניסוח אחר, שצד אחד או פן אחד אינם מעידים בהכרח על החלקים השונים המרכיבים את השלם.

המנחה יספר לילדים את המשל או יקרא אותו באוזניהם וישאל: מה לדעתכם מוסר ההשכל? מה ניתן ללמוד מהסיפור? איך הוא קשור לדעתכם לתכנית שלנו?

- אם הילדים אינם מצליחים להגיע לנמשל של הסיפור במהלך העיבוד, יסביר אותו המנחה כפי שמוסבר במטרות הפעילות לעיל.

משל הפיל (העיוורים והפיל)

שישה חכמים עיוורים ישבו בצד הדרך ושוחחו ביניהם. הם רצו לדעת מה טיבו של הפיל. הלכו החכמים וביקשו מעובר אורח שיוביל אותם אל הפיל כדי שיכירוהו מקרוב. כאשר נמצא הפיל החלו העיוורים למשש אותו.

הראשון נגע בגופו של הפיל ואמר: ״הפיל הוא כמו קיר״.

השני נגע בחט הפיל (השנהב) וקרא: ״ברור שהפיל הוא כידון״.

השלישי אחז בחדק הפיל וקרא: ״ברור שהפיל הוא נחש״.

״לא ייתכן״, קרא הרביעי בתפסו את אחת מרגלי הפיל, ״הפיל הוא גזע עץ״.

החמישי היה גבה־קומה. הוא הושיט את ידו ונגע באחת מאוזני הפיל ואמר: ״כולכם טועים. הפיל הוא מניפה״.

השישי אחז במקרה בזנב הפיל וצעק: ״הוי, שוטים שכמותכם! הפיל אינו קיר ואף לא כידון, לא נחש וגם לא עץ או מניפה. הפיל הוא בדיוק כמו חבל״.

הפיל המשיך בשלווה בדרכו, אך ששת החכמים העיוורים עדיין עמדו באותו המקום והתווכחו ביניהם לְמָה בעצם דומה הפיל, וכל אחד מהם היה בטוח שהוא היחיד היודע כיצד נראה הפיל ואילו חבריו טועים כולם.

ב. הצגת סיפור המסגרת

המשך המומלץ: 5 דקות

אנו חיים במדינה מרובת־תרבויות. בישראל חיים ערבים, יהודים, נוצרים, מוסלמים, חילוניים, דתיים, בדווים, דרוזים, צעירים ומבוגרים, נשים וגברים, כפריים ועירוניים, בני קיבוצים, דוברי שפות שונות, בעלי מראה שונה, אנשים בעלי מוגבלויות, ילדים האוכלים מאכלים שונים ומנהלים אורח חיים שונה. כולם מבקשים לחיות יחד, לשמר את ייחודיותם בתחומים מסוימים וליצור שותפוּת בתחומים אחרים. לפעמים הדבר עולה יפה ולפעמים לא. במסע שלנו אנו מבקשים לחקור את הנושא, לבחון את הטעויות ולחזק את גורמי ההצלחה המאפשרים חיים משותפים.

המנחה ישאל את הילדים: מה אתם יודעים על החלל? מה ידוע לכם על חלליות? ממתי בני אדם טסים לחלל? למה אנשים רוצים כל כך לטוס לחלל? הרעיון הוא לדבר על הלא־נודע, על הרצון לחקור את החלל וגם לחקור את הארץ – מה שרואים מהחלל אין רואים מן הארץ.

במסע שלנו משתתפים ילדים יהודים וערבים. נתחלק לצוותים משותפים ונצא למסע מרתק בחלל. בוודאי תשאלו: מדוע צריך לצאת לחלל כשאנחנו עומדים לחקור דבר־מה שנמצא על פני האדמה וממש קרוב אלינו? הסיבה היא שלפעמים צריך להתרחק כדי לראות דבר־מה שנמצא "מתחת לאף". מהחלל רואים את כדור הארץ מזווית אחרת.

יש לנו כמה חלליות. בכל חללית יעבוד צוות משותף של 8-6 ילדים משני בתי הספר. החלליות שלנו מצוידות במכשור מיוחד המאפשר לראות מקרוב ולראות מרחוק ("זום־אין" ו"זום־אאוט"). בעזרת המכשור נמקד את מבטנו על דברים קטנים מאוד וגם נסתכל מגבוה ומרחוק. זכרו: המשימה שלנו היא לחקור חיים משותפים. במהלך המסע נעסוק בשאלות: מהם החיים המשותפים? מה עוזר להם להתקיים? מה ניקח לדרך? איך נשרוד יחד כצוות משותף בתוך חללית קטנה לאורך זמן? איך נִתְקַשֵׁר? מה נכניס למזוודה בדרך חזרה הביתה כדי להראות לכולם? המסע שלנו הוא מסע אל הלא־נודע!

ג. הפעלה באמצעות הספר "זום"[14]

המשך המומלץ: 20 דקות

ספר זה מדגים את פעולות ה"זום־אין" וה"זום־אאוט" שעליהן דיברנו בהצגת סיפור המסגרת ולמעשה משיב על השאלה "למה לחלל?". מוצגות בו תמונות תוך התרחקות ("זום־אאוט") – בכל עמוד רואים תמונה רחבה קצת יותר מהקודמת.

הצגה פרונטלית: מתחילים ב"זום־אאוט" והמנחה ישאל מה התמונה שרואים ומהי התמונה הבאה שמצפים לה. במהלך הצפייה בתמונה יבהיר המנחה את המושגים "זום־אאוט" ו"זום־אין".

שאלות לעיבוד בעת ההסתכלות בספר: אילו פרטים של התמונה ניתן לראות מזוויות המבט השונות? לְמָה גורם שינוי נקודת המבט? דברים שרואים מכאן לא רואים משם – מה פירוש? איך רואים זאת דרך הדפדוף בתמונות?

בסיום הפעילות ישאל המנחה: האם אתם מעדיפים "זום־אין" או "זום־אאוט"? מדוע?

סיכום: במסע אל החלל נראה את כדור הארץ (הבית של כולנו) ב"זום־אאוט" ובדרך חזרה ב"זום־אין". שימו לב לדברים שמשתנים, מה מתחדש לכם במסע, מה אתם מעדיפים, מה תרצו לקחת לדרך.

14 אישטוואן באניאי, **זום**, ירושלים: הוצאת כתר, 1997 (עברית); Istvan Banyai, *Zoom*, Penguin Books USA, 1995.

ד. עבודה על ציפיות וחששות

המשך המומלץ: 30 דקות

מחלקים לילדים פתקים קטנים בשני צבעים. מנחים אותם לכתוב על אחד הפתקים "מה רוצים שיקרה במפגשים", ובפתק שני – "מה לא רוצים שיקרה או חוששים שיקרה".

בסבב במעגל יקרא כל ילד בקול מה כתב והמנחה יחבר את כל הפתקים בעזרת סרט הדבקה עד שמתקבל פס. חוזרים על הסבב, והפעם יקראו התלמידים את הפתק השני. כעת יש בידי המנחה שני פסים בצבעים שונים. המנחה יניח אותם במקביל במרכז המעגל ויזמין מתנדב. הוא ינחה את המתנדב שלפניו שני מסלולים: בשלב הראשון על המתנדב לבחור באיזה מסלול הוא רוצה ללכת. לאחר הבחירה עליו ללכת בצעדים קטנים בלי לסטות מהמסלול. בסוף ההליכה שואלים אותו אם הצליח, ואם כן – מה סייע לו להצליח. מאפשרים לשלושה או ארבעה ילדים להתנסות בהליכה.

מסכמים יחד את גורמי ההצלחה:

- לבחור (אם נבחר מראש את הדרך, רבים יותר הסיכויים שנתמיד בה);
- להיות מרוכז (אם לא מתרכזים, סוטים בקלות מהדרך. אם איננו זוכרים לשם מה באנו למפגש, אפשר בקלות להיפגע או להיעלב או להיגרר לריב);
- לראות את הדרך (האם היינו מצליחים במשימה בעיניים עצומות?);
- ניסיון (ככל שנרבה להתנסות, תגבר הצלחתנו. ככל שניפגש יותר ונכיר זה את זה, יהיה קל יותר לתקשר).

ה. "גשר הכוכבים": הכנת השאלות

המשך המומלץ: 35 דקות

המנחה יספר לילדים שבמפגש המשותף הם ישתתפו בפעילות הנקראת "גשר הכוכבים": יבנה גשר מכוכבים שיחבר בינם לבין הילדים מבית הספר השני. על כל כוכב תיכתב שאלה לילדים מבית הספר השני והם יענו עליה. המשימה עכשיו היא להכין שאלות לקראת המפגש.

חשוב לסקור עם התלמידים את סוגי השאלות שכדאי לשאול:

- כדאי לשאול שאלות פתוחות ולא שאלות סגורות. על שאלות סגורות אנחנו עונים "כן" או "לא" וכך איננו לומדים הרבה על הצד השני. על שאלה פתוחה נקבל תשובה מעניינת ונוכל ללמוד.
- לא נשאל על שם, על גיל או על מקום מגורים – את הפרטים הללו נדע מתוך הפעילות.
- נשתדל לשאול שאלות שיאפשרו לנו להכיר היטב את הנשאלים.

המנחה יבקש מהילדים דוגמאות לשאלות, ובמידת הצורך יעמוד שוב על ההבדל בין שאלה פתוחה לבין שאלה סגורה.

ילד שהכין שאלה יצביע ויאמר מהי השאלה שהוא מעוניין לשאול. אם השאלה עדיין לא נשאלה, ייתן לו המנחה דף (A5 צבעוני). הילד יגזור מהדף כוכב ויכתוב על הכוכב את שאלתו באותיות גדולות וברורות.

המנחה יכוון את הילדים לשאלות העוסקות במשפחה, בבית הספר, בשעות הפנאי, בתחביבים, בתרבות, בחגים ועוד – שאלות שאכן מסקרנות את הילדים בגיל הזה.

בתום הפעילות יאספו המשתתפים את כל הכוכבים ויכניסו אותם לשקית שקופה שעליה שם בית הספר. המנחה ייקח את השקית עמו לקראת המפגש המשותף.

ו. "את מי אני לוקח לחלל?" – חלוקת "כרטיסי טיסה"

המשך המומלץ: 10 דקות

המנחה יאמר לילדים שהוא עומד לבחור ילדים שיטוסו עמו לחלל. כל ילד יבחר חפץ אחד שהוא לוקח עמו, ועל פי החפץ יכריז המנחה אם ייקח את הילד לחלל או לא. על הילדים להבין מה הקריטריון שבחר המנחה ולבחור חפץ שיזכה אותם בטיסה לחלל על פי אותו קריטריון. הקריטריונים (לבחירת המנחה) יכולים להיות כמה אותיות במילה, האות הראשונה, יחיד או רבים, אכיל או לא, משמיע צלילים וכדומה. ילד ש"המנחה לוקח לחלל" יקבל "כרטיס טיסה", שהוא בעצם "הזמנה למסע" הכוללת הסבר על התכנית. בסיכום יש להסביר לילדים שכפי שנדרשו במשחק הזה לחשוב בדרך יצירתית, כך גם יהיה עליהם להיות יצירתיים במסע המשותף כדי להצליח. המנחה יוודא שאחרון הילדים הבין כיצד יש להשיב כדי שכולם יקבלו את ההזמנה.

ז. הקראת ההזמנה למסע

המשך המומלץ: 5 דקות

המנחים יקראו את ההזמנה למסע (בשתי השפות).

דגשים לסדנה:

- במפגש ראשון זה הילדים פוגשים לראשונה את התכנית. הרושם הראשוני משפיע מאוד; חשוב שהילדים ייהנו, שייצאו ובפיהם "טעם של עוד". אין ללחוץ יתר על המידה כדי להספיק לבצע את כל הפעילויות.
- אם המפגש מתקצר, יש לוודא שמקיימים את הפעילויות הנוגעות לציפיות ולחששות ומכינים שאלות (מושקעות) ל"גשר הכוכבים".

2 מפגש משותף ראשון: היכרות וגיבוש צוותי החלל

180 דקות

סוג המפגש	המטרות	סיפור המסגרת	המושגים העיקריים	הפעילויות	משך הזמן (דקות)	העזרים
דו־לאומי 1	היכרות וקירוב לבבות למידה תרבותית גיבוש צוותי חלל התנסות בשיתוף פעולה	מתכוננים למסע ומגבשים את צוותי חלל כדי שהצוות יוכל לתפקד בחללית, נדרשים הקשבה, היכרות ושיתוף פעולה	היכרות שיתוף פעולה הקשבה	טקס קבלת פנים	20	
				משחקי חלל ופיזור עננים	30	שני כדורים, פתקיות נדבקות, כלי כתיבה, מדבקות שמות
				"גשר כוכבים"	30	כוכבים שעליהם השאלות שהכינו הילדים
				הפסקה (כולל סיור בבית הספר)	30	
				חלוקה לצוותי חלל עם פאזל וגיבוש צוותים	60	3 פאזלים, גפרורים, פלסטלינה, דפים חלקים, כרטיסיות היכרות
				סיכום	10	

מהלך הסדנה:

א. טקס קבלת פנים

המשך המומלץ: 20 דקות

הטקס ייערך באחריות בית הספר המארח והוא יתואם על ידי המנחה העובד עם צוות המורים בבית ספר זה. הטקס יכלול לכל הפחות התכנסות של כל התלמידים וברכה של מנהל או של מורה אחראי שבין השאר תכלול גם סקירה קצרה על בית הספר ועל היישוב (בצמד בתי ספר שאינם מאותה עיר). בתי הספר, על פי בחירתם, יכולים לכלול שיר, ריקוד או ברכה של התלמידים.

ב. משחקי חלל ופיזור עננים

המשך המומלץ: 30 דקות

המנחה יפתח בהתחברות לסיפור המסגרת: כפי שאתם זוכרים, אנחנו יוצאים יחד למסע בחלל. המטרה שלנו במסע היא לחקור את החיים המשותפים, אבל כדי שנצליח בו, קודם כול עלינו להכיר זה את זה.

המנחה יסביר שבכל המפגשים יש לדבר בשתי השפות ולכבד אותן. ייתכן שלפעמים יתקשו הילדים לחכות לתרגום, אבל יש להתאמץ זה למען זה כדי שכולם ירגישו נוח במפגש.

- **שם-תנועה:** הילדים יעמדו במעגל. כל אחד יאמר את שמו ויעשה תנועה כלשהי. כל הילדים במעגל יחזרו על השם ועל התנועה. המנחה יתחיל את הסבב. חשוב לעודד את הילדים לחזור על השם בקול רם, ויש לבדוק אם השם היה ברור לילדים מבית הספר השני.
- **משחקי כדור:** בוחרים ילד מבית הספר השני, מציינים את שמו (אם לא זוכרים, שואלים) ומוסרים לו את הכדור. מנחים את הילדים לזכור למי מסרו. לא מוסרים את הכדור לילד שכבר קיבל. כאשר מסיימים את הסבב, מבקשים מהילדים לחזור על המסירות באותו סדר תוך אמירת השם בקול רם ובמהירות. בפעם השלישית מבקשים מהילדים לחזור על הפעולה מהר יותר, ותוך מסירות מוסיפים עוד כדור שאמור לעבור באותו סדר.
  - ✦ **אפשרות:** ניתן לפעול גם בסדר הפוך – מוסרים את הכדור למי שמסר אותו.
- **מדבקות שמות:** כל ילד יקבל מדבקה לבנה גדולה ויכתוב עליה את שמו בעברית ובערבית. מנחים את הילדים להיעזר זה בזה כדי לכתוב בשתי השפות. חשוב שהילדים הם שיכתבו ולא המנחים או המורים.
  - ✦ **אפשרות:** להציע להם לצייר דבר־מה הקשור לחלל.
- **שוק חלל:** כל ילד יקבל שישה פתקים ויכתוב את שמו על כל אחד מהם. מקמטים את הפתקים לכדי כדורי נייר וזורקים למרכז המעגל. מזמינים שני מתנדבים לערבב את הפתקים ולערום אותם. מסבירים לילדים (בשתי השפות כמובן) שכל ילד ימשוך מהערמה שישה פתקים ויחזור למקומו. המשימה של כל אחד היא להחזיר לעצמו את ששת הפתקים ששמו רשום עליהם. מכיוון שאנחנו בשוק, נפעל לפי כללי השוק – "נמכור" ו"נקנה". הילדים יסתובבו ויחליפו פתקים – חייבים לתת ולקבל תמורה על כל פתק – ולכן כל ילד יקבל פתק גם אם שמו לא מצוין עליו והוא חייב לתת בתמורה פתק משלו. משמע שבכל רגע לכל אחד יש שישה פתקים. כל מי שהצליח לאסוף את ששת הפתקים המקוריים שלו, יעמוד על כיסא וכך נדע מי הצליח במשימה.

  חשוב להניח לילדים לבצע את התהליך בעצמם.

  כאשר כל הילדים עומדים על הכיסאות, נשאל "מי ניצח?". נבחר ילד אחד מכל בית ספר, והם ילכו יחד ב"מצעד ניצחון" – הם יעברו במעגל כשהם מחזיקים יחד בשקית. כל ילד שהם עוברים לידו ישלשל לשקית את הפתקים ויתחיל למחוא כפיים עד שכל משתתפי המעגל ימחאו כפיים לכבודם.

ג. גשר הכוכבים

המשך המומלץ: 30 דקות

המנחים יֵשבו זה מול זה במעגל עם הילדים ויסבירו להם שעתה יבנו גשר בין שני בתי הספר. הגשר ייבנה מהכוכבים שהם הכינו במפגש ההכנה. תשובותיהם תהיינה ה"דבק" שיחבר את חלקי הגשר. כל מנחה יחזיק את הכוכבים של בית ספרו. מזמינים בכל פעם ילד אחד – פעם יהודי, פעם ערבי. אחד הילדים ישלוף כוכב וישאל את הקבוצה השנייה את השאלה הכתובה בו ולאחר מכן יניח אותו על הרצפה (בסופו של דבר הכוכבים של היהודים ייפגשו עם הכוכבים של הערבים באמצע ויהפכו לגשר). עכשיו אוספים שלוש-ארבע תשובות וממשיכים לשאלה (לכוכב) הבאה. כאשר הכוכבים נפגשים באמצע (ניתן להרבות בשאלות על פי הזמן שנותר) מכריזים שהגשר הוקם ומסבירים שכעת, כאשר אנחנו מכירים זה את זה טוב יותר, נצליח במשימות המסע במידה רבה יותר.

ד. הפסקה כולל סיור בבית הספר

המשך המומלץ: 30 דקות

בהפסקה הילדים יאכלו, יצאו לסיור בבית הספר וישחקו להנאתם כרצונם. אחד המנחים יתאם עם בית הספר את הארוחה ואת הסיור.

ה. חלוקה לצוותים, הרכבת פאזל וגיבוש הצוותים

המשך המומלץ: 60 דקות

המנחה יסביר לילדים שכעת עליהם להתחלק לצוותי חלל. הילדים היהודים יתחלקו לשלוש קבוצות וכך גם הילדים הערבים. כל צוות יהודי וכל צוות ערבי יקבל שקית ובה חלקי פאזל. הפאזל כולל 24 חלקים, וכך יקבל כל צוות שקית ובה 12 חלקים. המשימה היא להתחבר מהר ככל האפשר לצוות המחזיק בחציו השני של הפאזל ולהרכיב את הפאזל. הצוות שיבצע את המשימה במהירות הרבה ביותר הוא המנצח. בפאזלים מופיעות תמונות מהחלל.

המנחה יסביר לילדים שכל האסטרונאוטים עוברים גיבוש לפני הטיסה כדי שיוכלו לתפקד בחלל כצוות, שהרי הם עומדים לבלות זמן רב יחד בחללית קטנה וצפופה ואף לבצע משימות. בשלב הזה אנחנו רוצים לראות איזה צוות הוא המגובש ביותר. יש להעמיד לרשות הילדים זמן ללמוד את שמות חברי הצוות ולבחור שם לצוות שלהם. מעתה צוות זה הוא צוות חלל מעורב שיעבוד יחד לאורך כל התכנית. מתחילים במשחקי גיבוש (המנחים יכולים להתחיל להעניק ניקוד על המשימות החל מהפאזל):

- **היכרות באמצעות כרטיסיות:** נותנים לכל שולחן קובץ כרטיסיות ובהן שאלות בשתי השפות: כמה אחים יש לך? מה השיעור שאתה אוהב יותר מכול? מה המאכל שאתה אוהב? מה התחביב שלך? מי הזמר האהוב עליך? לוקחים כרטיסייה-כרטיסייה ועונים בסבב על השאלה. הכרטיסיות מאפשרות לנהל שיחה לשם היכרות. השאלה כתובה בשתי השפות, התשובות פשוטות, ולרוב הילדים מצליחים להבין זה את זה על אף קשיי השפה.
- **שמיכה פרואנית:** שני מנחים מחזיקים שמיכה ויוצרים מעין פרגוד. מזמינים צוות חלל אחד לשבת מהצד האחד של השמיכה (כך שלא יראו אותם מהצד השני) ואת הצוות השני – בצד השני. כל צוות בוחר נציג שֵׁישב צמוד לשמיכה כשפניו אל השמיכה. המנחים סופרים 1, 2, 3 ושומטים מידיהם את השמיכה. הראשון שאומר את השם של הילד היושב מולו מנצח. הצוות שניצח משחק מול הצוות השלישי (שעדיין לא שיחק). אחר כך הצוות השלישי משחק מול צוות נוסף שעדיין לא שיחק מולו. בהתאם למסגרת הזמן ניתן להגיע לשניים עד ארבעה ניחושים בכל משחק.
- **מילים דומות:** כל צוות חלל יכתוב מילים רבות ככל האפשר בעברית ובערבית בעלות אותה המשמעות. אין לכלול ספרות ומילים בלועזית.
- **גפרורים ופלסטלינה:** כל צוות חלל מקבל פלסטלינה וגפרורים. המשימה היא לבנות מגדל גבוה ככל האפשר ויציב דיו בתוך זמן מוגבל, שיעמוד דקה אחת לפחות. יש להדגיש שהמדידות תיעשינה לאחר שהמגדל יעמוד דקה. אם הוא נופל – מודדים עד הנקודה הגבוהה ביותר שנותרה עומדת. בתום הזמן איש אינו רשאי לגעת במגדל או בשולחן, ואם לא כן, הצוות ייפסל. מעודדים את הילדים לעבוד בשיתוף פעולה. אפשר להעניק תוספת נקודות על שיתוף פעולה.

ו. סיכום

המשך המומלץ: 10 דקות

- איך הרגישו הילדים במפגש?
- מה היה מעניין?
- האם רוצים להגיד משהו זה לזה?

דגשים לסדנה:

- הילדים נפגשים בפעם הראשונה, לכן יש להעמיד לרשותם זמן ומרחב להכיר זה את זה.
- כדאי להיעזר במורים שבחדר בעת החלוקה לצוותי חלל.
- לפני תחילת הפעילות על המנחים לוודא שקיבלו מהמנחה המוביל את השאלות ל"גשר הכוכבים" מן המפגש הקודם.

3 מפגש משותף שני: בניית חלליות ויציאה לחלל

180 דקות

סוג המפגש	המטרות	סיפור המסגרת	המושגים העיקריים	הפעילויות	משך הזמן (דקות)	העזרים
דו־לאומי 2	למידה תרבותית התנסות בשיתוף פעולה התמודדות עם קבלת החלטות בצוות רב־תרבותי	בניית חלליות ויציאה למסע	שיתוף פעולה למידה תרבותית	טקס קבלת פנים	20	
				משחקי חלל ופיזור עננים	30	
				בניית חלליות	75	בריסטולים לבנים, דף דוגמאות של חלליות, ערכת בנייה: כרטיסיות מידע ודפים לגזירה ולהדבקה, טושים, מספריים, דבק
				הפסקה	30	
				הצגת חלליות והמראה	15	
				סיכום	10	

מהלך הסדנה:

א. טקס קבלת פנים

המשך המומלץ: 20 דקות

הטקס ייערך באחריות בית הספר המארח ויתואם על ידי המנחה העובד עם צוות המורים בבית ספר זה. הטקס יכלול לכל הפחות התכנסות של כל התלמידים וברכה של מנהל או מורה אחראי, שבין השאר תכלול גם סקירה קצרה על בית הספר ועל היישוב (בצמד בתי ספר שאינם מאותה עיר). בתי הספר, על פי בחירתם, יכולים לכלול שיר, ריקוד או ברכה של התלמידים.

ב. משחקי חלל ופיזור עננים

המשך המומלץ: 30 דקות

פותחים בחיבור לסיפור המסגרת והיזכרות במה שעשינו בפעם הקודמת. המנחה יספר שבמפגש הזה נבנה חלליות ונמריא לחלל, אך קודם לכן נרענן את השמות ואת ההיכרות. המנחים ישאלו את הילדים: מי זוכר שמות? מי זוכר מה עשינו במפגש הקודם?

- **שם מצטבר:** הילד הפותח במשחק אומר את שמו. הילד היושב משמאלו ממשיך ואומר את שם הילד שדיבר לפניו ואת שמו שלו. הילד הבא צריך לומר שלושה שמות וכך עד לסיום המעגל. אפשר להמשיך לסבב נוסף כדי שהילדים שהיו הראשונים בסבב הראשון יתנסו גם הם בשמות של כולם.
- **"שמאלי פאדי":** המנחים יסבירו לילדים שהביטוי "שמאלי פאדי" בערבית משמעו "שמאלי ריק". ילד שהכיסא שלשמאלו מתפנה, מזמין מישהו מבית הספר השני לשבת לידו במילים "שמאלי פאדי, בדי..." ומוסיף את שם הילד. בשלב הראשון מתנסים בהזמנות, במשפט בערבית, בשמות. אחרי כמה ניסיונות מתחילים לשחק "באמת": מי שהכיסא שלשמאלו מתפנה צריך להזמין ילד אחר לפני שהילד שקם מתיישב במקום החדש. מי שאינו מספיק – נפסל. נפסל גם מי שמזמין שכן (מימין או משמאל). מי שמזמין ילד שנפסל, נפסל גם הוא. משחקים עד שנשארים מעט ילדים ומוחאים כפיים למנצחים.
- **סלט כוכבים:** המנחים יחלקו את הילדים על פי שמות של כוכבים: שמש, ירח, נוגה, צדק, שבתאי, מאדים (יש לבחור שלושה או ארבעה כוכבים). מוציאים כיסא אחד מהמעגל כדי שמספר הכיסאות יהיה קטן באחד ממספר הילדים. הילד העומד במרכז המעגל ינקוב בשם של אחד הכוכבים או "סלט כוכבים". הילד ששם כוכבו נאמר, חייב לקום ולהחליף מקום. אם נאמר "סלט כוכבים" – כולם חייבים לקום ולהחליף מקומות. אין להחליף מקומות עם שכנים. הילד שלא נותר לו מקום יעמוד במרכז המעגל. ניתן לשחק על פי שמות צוותי החלל.

✦ **אפשרות:** אפשר לעשות סלט פירות של ממש ולחברו לסיפור המסגרת באמצעות האמירה שזוהי ארוחת בריאות של האסטרונאוטים.

ג. בניית חלליות

המשך המומלץ: 75 דקות

כל צוות יקבל גיליון נייר לבן ודף הדגמה שבו קו מתאר של חלליות לדוגמה. חברי הצוות יציירו את החללית על פי קו המתאר ויתנו לה שם וסמל.

בחדר חמש תחנות: **מטבח** (תמונות של מאכלים ולצדן כרטיסיות מידע על מאכלים שונים מתרבויות שונות. בוחרים תמונות ומדביקים על המטבח בחללית), **שלטים** (מייצרים שלטים של "עשה" ו"אל תעשה" בחללית –

כללים לחדר השינה, לחדר הישיבות, למטבח), **מוזיקה** (תמונות של תקליטורים – מחליטים איזו מוזיקה ניקח לחלל), **ספרייה** (מחליטים אילו ספרים ניקח לחלל), **משחקי מחשב**.

בכל עמדה יש שלט, תמונות שניתן להדביק וכרטיסיות מידע בשתי השפות על הדברים שבתמונות.

בשלב הראשון יציגו המנחים את התחנות במליאה. מראים לילדים פריט אחד מכל תחנה ושואלים אותם: מי מכיר את הפריט? האם ניקח אותו אתנו לחלל? מזמינים את הילדים לספר לילדי הקבוצה השנייה על הדברים הבלתי־מוכרים – מאכלים, זמרים וכו'. מסבירים להם שכדי שיוכלו להכיר דברים רבים יותר, הוכנו בשבילם כרטיסיות מידע. לכן, לפני שלוקחים דפים לגזירה, יש לקרוא את כרטיסיית המידע.

המנחים ידגישו שאין להוציא דפים מהתחנות. הסדר הנכון הוא שכל צוות מגיע לתחנה, חברי הצוות בוחרים כמה דברים, קוראים על פריטים בלתי־מוכרים, מחליטים מה לקחת, גוזרים את התמונות המתאימות וחוזרים לחללית להדביק.

על המנחים לחלק את הזמן בין שלב ההכנה לשלב העשייה בהתאם ללוח הזמנים במפגש.

ד. הפסקה, כולל סיור בבית הספר

המשך המומלץ: 30 דקות

בהפסקה הילדים יאכלו, יסיירו בבית הספר וישחקו להנאתם. המנחה המוביל יתאם את הארוחה ואת הסיור עם בית הספר המארח.

ה. הצגת החלליות והמראה לחלל

המשך המומלץ: 15 דקות

כל צוות יציג את החללית שלו. זאת הזדמנות נוספת לברר פרטים על דברים בלתי־מוכרים שנמצאים בחלליות. המנחים יכריזו על "כוננות המראה" ויספרו יחד עם הילדים ספירה לאחור מעשר עד אחת בשתי השפות בה בעת. כולם ימחאו כפיים כסימן להמראה מוצלחת.

ו. סיכום

המשך המומלץ: 10 דקות

- איך הרגישו במפגש?
- מה היה מעניין?
- האם רוצים להגיד משהו זה לזה?

דגשים לסדנה:

- חשוב לפתוח את המפגש בחיבור למפגש הקודם – מה עשינו, את מי זוכרים...
- הכנת החלליות נחלקת לשני שלבים: שלב הלמידה (לפני ההפסקה) ושלב העשייה (אחרי ההפסקה).
- בקשו מהמורים לעזור לצוותים – בתרגום, בבחירה ובתכנון.
- חלקו את החלליות שנבנו בין שני בתי הספר לתצוגה.
- צלמו את החלליות והעבירו את התצלומים לרכז התכנית.

4 מפגש משותף שלישי: ביקור בכוכב החיים המשותפים

180 דקות

סוג המפגש	המטרות	סיפור המסגרת	המושגים העיקריים	הפעילויות	משך הזמן (דקות)	העזרים
דו־לאומי 3	קיום מפגש מחוץ לבית הספר במקום הנותן השראה לחיים משותפים עיסוק בחיים משותפים למידה תרבותית חקר וגילוי חוויה ייחודית מפגש פעיל	נחיתה בכוכב החיים המשותפים	שיתוף פעולה למידה תרבותית	התכנסות	10	
				נחיתה	5	
				אולם הקולנוע של כוכב החיים המשותפים	15	
				חידוש הקשר	20	ציוד לאימון־חוץ (OUTDOOR TRAINING)
				שוק חיפאי	20	תצוגה מוזיאלית של חפצים
				סדנת כלי הקשה	20	כלי הקשה
				חיים משותפים בעיני אמנים	20	תצוגת צילומי אמנות בוואדי ניסנאס, פאזלים
				הפסקה	20	מוזיקה – השמעת מוזיקה מתרבויות שונות ובשפות שונות
				לראות מזווית אחרת	20	מיצג אמנות
				פעילות לסיכום היום	15	קלפים
				פעילות פרידה	15	סוכריות

מהלך הביקור:

פעילות חווייתית של צוותי החלל בתחנות פעילות באתר המפגש: ביום זה ייערך ביקור במרכז החינוכי לחיים משותפים בבית הגפן. המרכז בנוי כתחנות פעילות המאפשרות לקבוצות מעורבות ללמוד באופן חווייתי על החיים המשותפים והן מותאמות לתכנית "מפגשי יא סלאם". המרכז הוא מקום ניטרלי (מחוץ לבתי ספר), המעניק השראה לחיים משותפים. הילדים ימשיכו לעבוד בצוותי החלל, והמשימות יאפשרו להם להדק את הקשר ולהרחיב את הלמידה התרבותית בעבודה בתחנות אלה:

- **תחנת מוזיקה:** חוויה של התנסות בשפה אחרת שאינה מילולית ויש בה מכנה משותף רחב;
- **תחנת חפצים:** מעוררת סקרנות ומאפשרת לימוד בלתי־אמצעי ושיתופי פעולה;
- **תחנת אמנות:** צפייה ביצירות של אמנים יהודים וערבים העוסקות בחיים משותפים והמוצגות בוואדי ניסנאס;
- **וידאו:** אמנות הווידאו־ארט מזמנת חוויה של הרחבת שדה הראייה ושינוי זוויות הראייה;
- **סרטים:** צפייה מונחית בסרטים המעבירים מסרים של רב־תרבותיות ושל חיים משותפים.

כחלופה לביקור המומלץ בבית הגפן אפשר להיפגש במקום מתאים אחר שיעמוד בתנאים אלה:

- המפגש ייערך מחוץ לבתי הספר;
- מקום המפגש יעניק השראה לחיים משותפים;
- מקום המפגש יאפשר לנצל את הסביבה ללימוד הנושא (עיר משותפת, טבע, אתרים);
- התלמידים יעסקו בחיים משותפים;
- התלמידים יעסקו בלמידה תרבותית, בחקר ובגילוי;
- המנחים יקשרו את המפגש לסיפור המסגרת ולמפגש הקודם;
- המפגש יספק חוויה ייחודית;
- התלמידים יעסקו בפעילות ובעבודה משותפת.

רעיונות למפגש חווייתי:

- פעילות במרכז מוזיאלי – תערוכות מתחלפות העוסקות בחיים משותפים של יהודים וערבים;
- יום בטבע שיארגנו המורים האחראים משני בתי הספר, שיכלול פעילות־חוץ משותפת ובישול משותף;
- יום משותף בחווה חקלאית;
- סיור דו־לשוני בעכו העתיקה, בנצרת, ביפו, בשמורת טבע קרובה או באתר רלוונטי אחר;
- יום ספורט משותף בארגון מורי ההתעמלות משני בתי הספר, באתר ניטרלי (שאינו אחד משני בתי הספר).

5 מפגש חד־לאומי: סיכום

135 דקות

סוג המפגש	המטרות	סיפור המסגרת	המושגים העיקריים	הפעילויות	משך הזמן (דקות)	עזרים
חד־לאומי	סיכום המסע עיבוד החוויות חשיפה לתו החיים המשותפים ודיון בעקרונותיו	רוצים לספר לאחרים מה גילינו: הרחבת המעגלים "במסע" – יוצרים עיתון מסע שיספר על החוויות	תו החיים המשותפים עקרונות החיים המשותפים	סיפור דרך	20	שני בריסטולים, טושים
				9 בריבוע	20	שני טושים ללוח
				עקרונות החיים המשותפים	35	
				מה גילינו במסע?	60	בריסטולים צבעוניים A5, טושים, גירים, דף שאלות לריאיון

מהלך הסדנה:

א. סיפור הדרך

המשך המומלץ: 20 דקות

המנחה יצייר על הלוח ריבועים בשורה – כל ריבוע מסמל מפגש, "תחנה" בתכנית. מציינים מספר לכל תחנה, מציינים את מיקומה (היכן התקיים המפגש), מציירים את הדרך ומספרים סיפור:

יצאנו לדרך לפני זמן רב ועברנו יחד מסע מרתק. בתחנה הראשונה גילינו שזוויות הראייה משפיעות על המראות שאנו רואים וגם על הדרך שבה אנו תופסים את הדברים. למדנו להסתכל בדברים דרך "זום־אין" ו"זום־אאוט", גילינו מהם סטראוטיפים ואיך הם משפיעים על חיינו.

בתחנה השנייה התגבשנו לצוותים רב־תרבותיים, הכרנו, בדקנו אם אנו מגובשים כדי לצאת יחד לחלל.

בתחנה השלישית ארזנו מזוודות ויצרנו חלליות תוך התחשבות זה בזה ובדרך גם למדנו זה על זה: על האוכל, על המוזיקה ועוד.

בתחנה הרביעית נחתנו בכוכב החיים המשותפים. יצאנו לחקור את החיים המשותפים בתחנות השונות באמצעות משימות "זום־אין", למדנו על משמעות חפצים, נחשפנו ליצירות אמנות, למדנו לנגן יחד ואף בנינו פסל והצטלמנו.

היום אנו **בתחנה האחרונה:** חזרנו הביתה, ואנו מתבוננים במסע במבט של "זום־אאוט", בודקים מה אספנו למזוודה שלנו בדרך, חולקים חוויות ותובנות לקראת המסע הבא ורוצים לספר לעולם על החוויות שלנו.

במהלך הסיפור יש לשאול את הילדים מה הם זוכרים מכל תחנה.

✦ **אפשרות:** ניתן לצייר את סיפור הדרך על בריסטולים שישמשו לאחר מכן בסיס לעיתון קיר שייצרו עם התלמידים.

ב. "9 בריבוע"

המשך המומלץ: 20 דקות

מציירים על הלוח שני ריבועים למשחק "איקס-עיגול". ריבוע אחד ממלאים בקטגוריות: מוזיקה, אוכל, שפה, חגים, חפצים, חלל, חיים משותפים, מקום, שמות. מזמינים נציגה של הבנות ונציג של הבנים. מסבירים להם שהמשחק נערך על פי הכללים של "איקס-עיגול", אבל אפשר לסמן רק אחרי שאומרים דבר־מה המתאים לקטגוריה הכתובה באותה משבצת בריבוע השני. למשל, אם כתוב "שֵׁם" – יש לציין שם של ילד מבית הספר השני שהיה בצוות החלל שלכם; מוזיקה – זמר שהילדים מהצד השני אהבו; שפה – מילה בשפה של הצד השני וכדומה. ניתן לחזור על המשחק כמה פעמים בהתאם למסגרת הזמן.

✦ **אפשרות:** ניתן להשאיר את המשחק לסוף המפגש.

ג. עקרונות החיים המשותפים

המשך המומלץ: 35 דקות

מספרים לילדים על הרעיון לפתח את "תו החיים המשותפים" – תו שיינתן לארגונים או למקומות הפועלים על פי עקרונות החיים המשותפים.

אפשר להשתמש בדוגמה של תווי תקן שונים כדי להסביר להם מהו תו תקן.

המנחה ישאל את הילדים: אחרי החוויה של המסע המשותף, מה נראה לכם חיוני כדי לקיים חיים משותפים? מה צריך לדרוש ממקומות ומארגונים הנותנים שירות לאנשים מתרבויות שונות? המשתתפים יערכו רשימה של עקרונות (שיתוף פעולה, רגישות תרבותית, למידה תרבותית, שייכות, נגישות).

המנחה ישאל את הילדים אם צוות החלל שלהם, לדעתם, עמד בקריטריונים שהוגדרו. איזה צוות ראוי לקבל את תו החיים המשותפים? מי שחושב שהצוות שלו ראוי לתו, יתבקש לנמק זאת ולנסח משפטים כגון:

- לנו, כי בצוות שלנו התחשבנו זה בזה
- לנו, כי כתבנו כל דבר בעברית ובערבית
- לנו, כי למדנו על החגים אלה של אלה

ד. מה גילינו במסע

המשך המומלץ: 60 דקות

הילדים יתחלקו לזוגות. כל זוג יקבל שאלון ובריסטול A5 בצבעים בהירים כדי שהכיתוב עליהם ייראה. כל אחד יבחר מהשאלון שלהלן שלוש שאלות ויראיין את השני. התשובות תיכתבנה על דף טיוטה. על פי התשובות שקיבלו יכתבו הילדים על הבריסטול כתבה קצרה המיועדת לעיתון. הילדים שיסיימו לפני האחרים יקשטו את כותרת "עיתון החיים המשותפים" על פס נייר או לחלופין יקשטו את הבריסטול בסיפור הדרך שחיברו קודם לכן (יש לחבר את כל הדפים לעיתון אחד בעזרת סרט הדבקה). הילדים יתכנסו למסיבת עיתונאים. המנחה יחזיק בידו "מיקרופון", ישאל שאלה מתוך השאלון ויעביר את המיקרופון לאחד הילדים. המשחק יימשך בשרשרת.

השאלות:

- מה תיקח במזוודה שלך אחרי כל המפגשים?
- מה מצא חן בעיניך במפגשים?

- ספר על חוויה מיוחדת
- ספר על ילד מבית הספר השני שהכרת
- ספר על זיכרון מעניין מהמסע
- מה למדת על החיים המשותפים?
- מה אנחנו יכולים לעשות בסביבה שלנו כדי להתאים אותה לחיים משותפים?
- מה למדת על החלל?
- מה למדת על תרבויות אחרות?
- אחר (שאלה לבחירת המראיין)

✦ **אפשרות:** ניתן לערוך מעין מסיבת עיתונאים בנושא "לפעמים זה מצליח ולפעמים לא – מה אנחנו יכולים לעשות בסביבה שלנו כדי להתאים אותה לחיים משותפים". מעבירים את המיקרופון במעגל למענה חופשי של התלמידים. המיקרופון הוא חפץ דיבור – רק מי שמחזיק בו רשאי לדבר.

✦ **אפשרות:** ניתן להרחיב את הפעילות ולהכין עיתון או עיתון קיר בנושא "תו החיים המשותפים".

דגשים לסדנה:

- במפגש זה חשוב לארגן את כל המושגים שנלמדו.
- חשוב לסייע לילדים "לארוז" את החוויה, כלומר להמשיג אותה ולעזור להם להגדיר את התובנות ואת המסקנות ולתרגם אותן לחיי היום־יום.

✦ שנה ב'[15] (5 מפגשים) ✦

1 מפגש חד־לאומי: הכנה

135 דקות

סוג המפגש	המטרות	סיפור המסגרת	המושגים העיקריים	הפעילויות	משך הזמן (דקות)	העזרה
חד־לאומי	חיבור מחודש לתכנית התעמקות בתו החיים המשותפים דיון בציפיות ובחששות	במפגש הזה אנחנו נרענן את הזיכרון ונלמד על תו החיים המשותפים לקראת המשך העבודה כצוות חלל משותף בחללית קטנה וצפופה	"זום־אין" ו"זום־אאוט" לראות מזווית אחרת תו החיים המשותפים עקרונות החיים המשותפים	חיבור לתכנית	30	
				"זום־אין"	10	סרט
				מצגת חלל	20	מצגת
				תו החיים המשותפים	60	דף ובו דוגמאות של תווי תקן, ערכת תמונות לתו תקן
				ציפיות וחששות	15	

מהלך הסדנה:

א. סבב זיכרונות + משחקים מהשנה שעברה

המשך המומלץ: 30 דקות

שואלים את הילדים מה הם זוכרים מהשנה שעברה:[16] מה עשיתם? האם אתם זוכרים את הילדים שהיו אתכם בצוות החלל? האם אתם זוכרים את הילדים שהיו אתכם בקבוצה? הילדים נזכרים במשחקים ששיחקו ובוחרים יחד עם הילדים משחק שהם אהבו. בנבחרת ה'-ו', שבה תלמידי כיתה ו' משתתפים בתכנית זו השנה השנייה, יש לעודד את הוותיקים לספר לחדשים על התכנית.

ב. סרט "זום־אין" ורענון "לראות מזווית אחרת"

המשך המומלץ: 10 דקות

התלמידים יצפו בסרט המבוסס על הספר "זום" והמנחה ירענן את המושג "לראות מזווית אחרת".

15 אם התלמידים הנפגשים בכל שנה הם נבחרת מעורבת של תלמידי כיתות ה' וכיתות ו', מומלץ לקיים לסירוגין שנה א' ושנה ב' של התכנית תוך שינוי סיפור המסגרת, כדי למנוע חזרה של הפעילות בעבור ה"ותיקים". התכנית מודולרית ולכן ניתן להתאימה להפעלה בצורה זו.

16 בנבחרת הדו־שכבתית (ה'-ו') השאלה מיועדת רק לתלמידי כיתה ו', שהרי לתלמידי כיתה ה' זו השנה הראשונה.

ג. מצגת חלל

המשך המומלץ: 20 דקות

התלמידים בכיתה יצפו במצגת חלל וישוחחו מעט על הדברים הידועים להם על החלל. איזה שינוי חל באנושות עם גילוי החלל? איך ידע חדש משפיע על השקפת העולם שלנו בכל מיני תחומים?

ד. עבודה על תו החיים המשותפים

המשך המומלץ: 60 דקות

שואלים את הילדים אם הם זוכרים מהשנה שעברה מהו "תו החיים המשותפים" – אוספים זיכרונות מהתלמידים. גם אם התלמידים זוכרים הרבה יחסית, חשוב להסביר בבהירות מהו התו, כדי שכל הילדים יבינו את הנושא לעומקו.

מהו תו תקן? תו הוא סימן הכשר לדבר מסוים והוא ניתן על פי הקריטריונים שנקבעו מראש. מציגים לילדים דוגמאות של תו תקן.

תו החיים המשותפים הוא סימן הכשר לחיים משותפים: מה יש להוסיף למקום או לארגון כדי שיאפשר חיים משותפים? בחלליות שלנו נבקש לבדוק אם הצוות זכאי לקבל את תו החיים המשותפים. מהם הקריטריונים לקבלת תו החיים המשותפים? הרמזים מתחבאים בתוך קופסה.

הקופסה הקסומה: המנחה יניח באמצע המעגל קופסה יפה מעוצבת בצורה מסקרנת ויסביר שיש בתוכה דברים נפלאים המקדמים את החיים המשותפים. המשתתפים יפתחו את הקופסה ויוציאו ממנה תמונות המרמזות על עקרונות החיים המשותפים (ערכת תמונות). המנחה ישאל את הילדים מה לדעתם מסמלת כל תמונה ובמה הדבר עשוי לתרום לחיים המשותפים. קרוב לוודאי שרוב הדברים שהילדים יגידו יהיו נכונים ומשמעותיים.

מסכמים את רשימת הקריטריונים ומציגים את הקריטריונים שבחר צוות ניהול הטיסה.

צוות חללית יקבל את תו החיים המשותפים בזכות:

1. נגישות – שימוש בשפות שונות כדי לאפשר לכל אחד נגישות למידע, לשיח, לחומרים כתובים ולמשימות;
2. רגישות לתרבות – התחשבות בדברים החשובים של כל תרבות כדי לא לפגוע באיש;
3. למידה תרבותית – שואלים שאלות וכל הזמן מגלים דברים חדשים;
4. שייכות – מקצים מקום למשותף ומקום לייחודי;
5. שיתוף פעולה – השתתפות מלאה במשימות הצוות.

ה. ציפיות וחששות

המשך המומלץ: 15 דקות

המנחה ישאל את התלמידים: מה אתם מצפים מהתכנית השנה? מה הייתם רוצים שיקרה במפגשים? מה הייתם רוצים למנוע? מה אתם מוכנים לעשות באופן אישי כדי שהמפגשים יימשכו וייווצר קשר טוב בין שתי האוכלוסיות?

2 מפגש משותף ראשון: חוזרים לחלל

180 דקות

סוג המפגש	המטרות	סיפור המסגרת	המושגים העיקריים	הפעילויות	משך הזמן (דקות)	העזרים
דו־לאומי 1	חידוש הקשר בניית מכנה משותף פיתוח שיתוף פעולה וכישורי הקשבה למידה תרבותית	השנה אנחנו חוזרים להמשך המסע בחלל במפגש הזה נארגן את המזוודות – החלל בחללית מוגבל ויש להחליט מה להכניס למזוודה ממריאים עם חידון	הקשבה שיתוף פעולה חיים משותפים שפה משותפת עקרונות החיים המשותפים	טקס קבלת פנים	20	
				משחקי חלל ופיזור ענני	30	דפים ריקים, כלי כתיבה, דפים לבינגו
				גיבוש צוותי החלל	15	עיתונים
				מה ניקח לדרך	25	דפי עבודה, טושים
				הפסקה	30	
				משחק השפה	30	דף מילון
				חידון החלל	20	חידון
				סיכום	10	

מהלך הסדנה:

א. טקס קבלת פנים

המשך המומלץ: 20 דקות

באחריות בית הספר המארח ובתיאום עם המנחה המוביל בבית הספר.

ב. משחקי חלל ופיזור ענני

המשך המומלץ: 30 דקות

- **סבב שמות:** כל ילד יציין את שמו בצירוף משמעות השם, מאכל אהוב, משחק אהוב, לאיזה מזל הוא משתייך (המזל מחבר אותנו קצת לנושא החלל) וכדומה – לפי בחירת המנחה.
- **רכבת שמות:** הילד הראשון הוא הקטר. הוא עובר בין הילדים מבית הספר השני, לוחץ את ידו של כל אחד ואומר "שלום אני... (שם)". הילד הלוחץ את ידו עונה "שלום, אני... (שם)". בכל לחיצת יד, הילד האחרון שלחץ יד הופך לקטר ומושך אחריו את הילדים שכבר לחצו יד – וכך עד שכל הילדים "נוסעים ברכבת".
- **כדור שלג:** כל ילד יקבל דף ויכתוב עליו את שמו באותיות גדולות ויציין דבר־מה שהוא אוהב. מצרפים דף אל דף תוך קימוט והידוק עד שמתקבל כדור גדול. זורקים את הכדור (או מעבירים) במעגל. כל ילד שיקבל

את הכדור יקלף דף אחד ויקרא בקול מה כתוב בו (המנחה יסייע בפענוח כתב היד ובתרגום, המורים בכיתה יכולים לסייע), ויעביר את הכדור לילד שאת הדף שלו קרא.

- **בינגו חתימות:** כל ילד יקבל דף ובו טבלה שבכל משבצת בה כתוב משפט, למשל "אני אוהב שוקולד", "אני אח בכור", "יש לי כלב", "אני תלמידה טובה" וכדומה. המשימה היא להחתים ילד מהקבוצה השנייה שהמשפט נכון לגביו בכל משבצת, וכך בכל משבצת תהיה חתימה אחת לפחות. מי שמילא את כל המשבצות יעמוד על כיסא. לאחר שכל הקבוצה תסיים, כולם יחזרו לשבת. שואלים את הילדים: מה למדתם במהלך המשחק? לאילו משפטים היה קל למצוא חתימות? לאילו קשה? מה עזר לכם לבצע את המשימה?
- **"טיפ-טופ" – שפת החלל:** טיפ – ימינה, טופ – שמאלה, שָׁלָלָה – בדילוג על אחד, שְׁטוֹיְנְג – ממול. בשלב הראשון יתנסו המשתתפים רק בטיפ-טופ. המנחה ישלח את המילה והיא צריכה לחזור אליו מהר ככל האפשר. למשל, אם הוא אומר "טיפ" – המילה עוברת במעגל כך שכל אחד מעביר אותה ימינה. בשלב הבא מוסיפים את המילה "שללה" – שמשמעה דילוג על אחד. למשל, אם המנחה אומר "שללה טיפ" – מעבירים מילה ימינה בדילוג על ילד אחד עד שהמילה חוזרת אל אחד המנחים. בשלב הבא מוסיפים את המילה "שטוינג", כלומר יש להעביר את המילה לילד שיושב ממול, באמצעות יצירת קשר עין. משתמשים בכל המילים. בשלב הבא הילד שמקבל מילה יכול לבחור איזו מילה יאמר והיא ממשיכה לעבור במעגל על פי המשמעות המוסכמת. ניתן כמובן לבחור מילים אחרות.

✦ המנחה יבחר בין כדור שלג לבינגו חתימות. משחקים בטיפ-טופ רק אם המפגש מתקיים באורך מלא.

ג. חלוקה לצוותי חלל ורענון היכרות הצוות וגיבושו

המשך המומלץ: 15 דקות

מרעננים את ההיכרות באמצעות ציון שמות התלמידים.

משחקים משחקים המעודדים את גיבוש הצוותים באמצעות תחרות ביניהם:

- **"סרגלים":** מסתדרים לפי קריטריון מסוים, למשל: גובה, צבע השֵׂעָר, תאריך הלידה, מספר האחים, מספר הנעליים וכו'. כל צוות חלל יסתדר בעמידה על הכיסאות לפי הקריטריון שהוצהר והמשתתפים אינם רשאים לרדת מהכיסאות. צוות החלל שהסתדר ראשון על פי הקריטריון שבחר הוא המנצח.

  בקבוצות שבהן עלול להיווצר קושי בשל המגע הפיזי בין בנים לבנות מסיבות דתיות ואחרות, נוותר על הכיסאות ונשחק על הרצפה (להבדיל מביצוע המשימה על כיסאות, המחייב מגע פיזי).
- **"חלל-חללית" (על בסיס המשחק "ים-יבשה"):** המנחה יפזר על הרצפה עיתונים או דפים. על חברי הקבוצות להתהלך בחדר (או לעמוד סביב גיליון עיתון). כשהמנחה יקרא "חללית", על המשתתפים לעמוד על דף. כשהמנחה קורא "חלל", על המשתתפים לעמוד על הרצפה החשופה. מי שעומד במקום ההפוך לקריאת המנחה נפסל. במהלך המשחק מצמצמים בהדרגה את מספר העיתונים. הקבוצה שנותר בה מספר החברים הגדול ביותר היא המנצחת.

ד. מה ניקח לדרך

המשך המומלץ: 25 דקות

מסבירים לילדים שחללית היא מקום קטן שהצוות יצטרך לשהות בו זמן רב. אי־אפשר לקחת בה דברים רבים מדי, אך עם זאת חשוב לקחת דברים שיאפשרו לכולם לחיות כהלכה. מחלקים דף "מה ניקח לדרך" ומבררים אילו חפצים אינם מוכרים לחלק מחברי הקבוצה. כל אחד יסמן בדף 15 דברים, שהוא רוצה לקחת עמו לחלל, אחד לפחות מכל קטגוריה.

מקבלים דף שבו מצוירת מזוודה או מציירים מזוודה משותפת ומציירים בתוכה את כל החפצים שרוצים לקחת לדרך. אפשר לגזור ולהדביק מהדפים.

מציגים את המזוודות.

ה. הפסקה, כולל סיור בבית הספר

המשך המומלץ: 30 דקות

בית הספר המארח והמנחה המוביל בבית הספר מתאמים את הסיור מראש. אם אין סיור מאורגן, יבקשו המנחים מהילדים המארחים ללוות את האורחים לסיור בבית הספר.

ו. משחק השפה

המשך המומלץ: 30 דקות

מחלקים לילדים דף מילון. מתוך דף המילון בוחרים 10 מילים שלדעת הילדים הן השימושיות ביותר בחללית. יש לוודא שמשמעות המילים מובנת לכולם (בעברית ובערבית). כל צוות יקבע סימן מוסכם לכל מילה – בפנטומימה או בציור. הצוותים האחרים צריכים לנחש מהי המילה.

ז. חידון החלל

המשך המומלץ: 20 דקות

א. **אפולו 11, צ'לנג'ר, קולומביה, פיוניר 10 הם:**
1. שמות של חייזרים
2. שמות של מעבורות חלל
3. שמות של חלליות
4. שמות של לוויינים
5. תשובות 2 ו-3 נכונות
6. אין לשמות שום קשר לחלל

ב. **הירח הוא:**
1. לוויין
2. נקרא גם לבנה
3. נכתבו עליו הרבה שירים
4. מקיף את כדור הארץ
5. כל התשובות נכונות

ג. **קוסמונאוט הוא:**
1. טייס חלל
2. שם של לוויין רוסי
3. שם של גלקסיה
4. שם של טייס חלל יפני שטס לחלל בחללית רוסית בשנת 1983

ד. **טייקונאוט הוא:**

1. כוכב לכת מחוץ למערכת השמש
2. חללית רוסית
3. כינוי לטייס חלל סיני
4. חלק מתורת היחסות

ה. **אסטרונאוט הוא כינוי לטייס חלל אמריקני:**

1. נכון
2. לא נכון

ו. **חמה, נוגה ומאדים הם:**

1. כוכבי שביט במערכת השמש
2. כוכבי לכת במערכת השמש
3. ענקים כחולים
4. ננסים צהובים
5. אסטרואידים

ז. **כדור הארץ הוא:**

1. כוכב הלכת השלישי במרחקו מהשמש
2. הבית שלנו
3. נמצא בגלקסיית שביל החלב
4. חלק מהיקום
5. כל התשובות נכונות

ח. **מה היה שמה של הכלבה שטסה לחלל בחללית רוסית:**

1. לייקה
2. מתולתלת
3. נבחנית
4. כל השמות נכונים

ט. **כבר בתקופות פרה־היסטוריות עסקו אנשים בחקר החלל וגרמי השמים (כוכבים):**

1. נכון
2. לא נכון

י. **המפץ הגדול הוא שם של:**

1. ספינת חלל אמריקנית שיצאה לחלל לחקור כוכבים רחוקים במערכת השמש
2. תאוריה פרה־היסטורית שלפיה כדור הארץ עומד במרכז היקום והשמש נעה סביבו
3. תאוריה פיזיקלית המתארת את הדרך שבה נוצר היקום
4. גלקסיה מחוץ למערכת השמש

יא. ננס לבן, ננס אדום, ננס חום, ננס שחור, ענק אדום, ענק כחול – אלה שלבים במסלול החיים של כוכב:

1. נכון
2. לא נכון

יב. חייזר הוא:

1. יצור נבון שהגיע לכדור הארץ מהחלל החיצון
2. המצאה, אין דבר כזה
3. אוכל מיוחד לטייסי חלל שאינו מתקלקל מחוץ לאטמוספרה
4. שיר עם רוסי

ח. סיכום

המשך המומלץ: 10 דקות

3 מפגש משותף שני: משחק החיים המשותפים בחלל

180 דקות

סוג המפגש	המטרות	סיפור המסגרת	המושגים העיקריים	הפעילויות	משך הזמן (דקות)	העזרים
דו־לאומי 2	לפתח שיתוף פעולה להרחיב ידע תרבותי להתנסות בקריטריונים של החיים המשותפים	אנחנו בחלל – כל סבב של משחק מרחיק אותנו מכדור הארץ לעומקי החלל. כל נקודה שווה ערך ל-100 ק"מ. בסוף המשחק נבדוק לאיזה מרחק הגיע כל צוות חלל וגם איזה צוות עמד בקריטריונים של תו החיים המשותפים. במהלך המשחק יוענקו לילדים נקודות על יישום העקרונות של תו החיים המשותפים. מי שעמד בקריטריונים יקבל מדבקה – תו החיים המשותפים.	שיתוף פעולה למידה תרבותית קריטריונים של חיים משותפים	טקס קבלת פנים	20	
				משחקי חלל ופיזור עננים	30	
				משחק "יא סלאם"	90	ערכת המשחק, חטיף "במבה", סוכריות טופי
				הפסקה	30	
				סיכום	10	

מהלך הסדנה:

א. טקס קבלת פנים

המשך המומלץ: 20 דקות

באחריות בית הספר המארח בתיאום עם המנחה המוביל בבית הספר.

ב. משחקי חלל ופיזור עננים

המשך המומלץ: 30 דקות

- **שלום מסוגים שונים:** כל הילדים יסתובבו בחדר. עם הישמע צליל הפעמון עליהם להיעצר ולומר לילדים רבים ככל האפשר שלום כפי שהגדיר המנחה ("שלום שמח", "שלום עצוב", "שלום מתגרה", "שלום מתנצל", "שלום ילדותי" וכו'). המנחה ידגים לפני תחילת המשחק סוגים שונים של "שלום".
- **אני יושב תחת עץ רענן:** מוסיפים כיסא ריק למעגל. הילד שהכיסא הריק לימינו יפתח ויאמר את המילה הראשונה במשפט: "אני יושב תחת עץ רענן וקורא ל... (שם)". ממשיכים לפי כיוון השעון. הילד האחרון יאמר למי הוא קורא לשבת בכיסא הפנוי. אחרי ההתנסות הראשונה יסביר המנחה שכעת יש לעשות זאת במהירות. הילד שהכיסא מימינו התפנה צריך להתחיל במשפט לפני שהילד האחרון התיישב, ואם לא כן – ייפסל. אין להזמין ילד שזה עתה התיישב. כל אחד יאמר את המילה מתוך משפט בשפת אמו: ילדים ערבים יאמרו את המילה המתאימה בערבית והילדים היהודים – בעברית. הדבר מחייב הקשבה מיוחדת וגם מאפשר לשתי השפות להיות נוכחות בחדר.
- **תנו לי פרצוף:** המנחה יבקש מהתלמידים להרכין את ראשם ולהמתין להנחיה. כשהמנחה יאמר "תנו לי פרצוף שמח", כולם יזקפו את ראשם בפרצוף שמח; כשיאמר "תנו לי פרצוף רעב", כולם יזקפו את ראשם בפרצוף רעב וכו' (פוחד, מודאג, משועמם, שחם לו, שקר לו וכו').

ג. משחק "יא סלאם"

המשך המומלץ: 90 דקות

- **היערכות למשחק:** כל מנחה יקבל ערכה של משחק הכוללת 22 מלבנים ("צעדים"), קובייה גדולה (עשויה ספוג), שחקנים (בקבוקי מים קטנים עם נייר צבעוני), כרטיסיות פעילות.
- המנחים יחלקו את המשתתפים לקבוצות לפי צוותי חלל.
- **ניקוד:** המנחים יעניקו נקודות לכל קבוצה לפי עמידה בעקרונות החיים המשותפים, לפי ביצוע המשימות ולפי מספר התשובות הנכונות. כל נקודה שווה ל-100 ק"מ מכדור הארץ. המשימה של הקבוצה היא להתרחק ככל האפשר כדי להגיע לעומק החלל.
- **קטגוריות המשחק כוללות:** משימות (תו החיים המשותפים), חידונים (חיים משותפים), הפתעות (תוספת ניקוד, תור נוסף, חטיף), שאלות על החלל.
- **הכנה למשחק:** המנחים יסדרו את הכרטיסיות על הרצפה במסלול מלבני, צעדים ריקים וצעדים של קטגוריות באופן אקראי. המלבן המגדיר את נקודת ההתחלה של המסלול נמצא באחת הפינות. על מלבן זה מציבים את השחקנים. לכל צוות חלל שחקן שצבעו שונה.
- **כללי המשחק:** כל קבוצה בתורה תטיל את הקובייה ותתקדם על הלוח בצעדים כמספר שהופיע על הקובייה. על חלק מהמלבנים ("צעדים") מופיעים שמות הקטגוריות כפי שמוסבר לעיל. כאשר מגיעים לקטגוריות (לפי

המספר שעל הקובייה) של משימה או של חידון, כל הקבוצות מבצעות בו בזמן את המשימה. הקטגוריות של הפתעה ושל שאלה מיועדות רק לקבוצה שהגיעה למשבצת. המנחים יעניקו נקודות לכל קבוצה בהתאם להצלחתה בפעילות ויערכו רישום. בסוף המשחק יחולקו פרסים לקבוצות על פי מספר הנקודות שצברו.

ד. הפסקה, כולל סיור בבית הספר

המשך המומלץ: 30 דקות

מועד ההפסקה במהלך המשחק ייקבע על פי זמני ההפסקות בבית הספר המארח.

ה. סיכום

המשך המומלץ: 10 דקות

4 מפגש משותף שלישי: יצירה אמנותית משותפת

180 דקות

סוג המפגש	המטרות	סיפור המסגרת	המושגים העיקריים	הפעילויות	משך הזמן (דקות)	העזרים
דו־לאומי 3	התנסות בשיתוף פעולה ובעבודת צוות מימוש קריטריונים של חיים משותפים	נבקר ב"מוזאון החיים המשותפים". כל צוות ייצור מֻנְדָּלָה של החיים המשותפים כהזמנה מן המוזאון, תוך הקפדה על הקריטריונים של חיים משותפים	שיתוף פעולה חיים משותפים קריטריונים של חיים משותפים	טקס קבלת פנים	20	
				משחקי חלל ופיזור ענינים	30	כדור צמר, עדשים, דפים
				פעילות באמצעות תמונות	10	תמונות של מיצגי אמנות
				הסבר על מַנְדָּלוֹת	10	תמונות של מַנְדָּלוֹת
				הפסקה	30	
				הכנת מַנְדָּלוֹת והצגתן	50	כתבי עת צבעוניים, מספריים, דבק, בריסטולים, טושים
				פעילות סיכום ופרידה	30	כוכבים מבריסטול

מהלך הסדנה:

א. טקס קבלת פנים

המשך המומלץ: 20 דקות

כדאי לעודד את בתי הספר להכין הופעה או מתנות למפגש זה.

ב. משחקי חלל ופיזור עננים

המשך המומלץ: 30 דקות

- **משחק כדור הצמר:** כל ילד ימסור לילד שהוא זוכר את שמו את כדור הצמר וינקוב בשמו. הכדור יעבור מיד ליד תוך קריאה בשמות התלמידים ויבנה רשת סבוכה והדוקה. בסוף הפעילות יסביר המנחה את הסימבוליות של הרשת שנבנתה – כך אנו מקווים שייטוו הקשרים בינינו. יוסבר לילדים כי ברשת של קשרים אישיים יש לכל אחד תפקיד ומשמעות. לשם המחשה אפשר להשוות את הרשת ל"רשת חברתית" במציאות ובאינטרנט.
- **העברת חופן עדשים במעגל:** המשימה היא להעביר חופן עדשים בשלמותו במהירות רבה ככל האפשר. בשלב השני מוסיפים חופן ומעבירים אותו מהצד השני. בשלב השלישי אפשר להוסיף עוד חופן. המשימה קבוצתית והאחריות לביצועה מוטלת על כל חברי הקבוצה. המשימה נועדה ליצור אווירה קלילה ומשעשעת בחדר תוך הצבת אתגר לילדים.
- **משחק שמות במעגל – נייר נופל:** המנחה יעמוד במרכז המעגל ובידו דף נייר. הוא ירים את ידו ויניח לדף לצנוח תוך קריאת שמו של אחד מילדי הקבוצה. הילד ששמו נקרא ירוץ לתפוס את הדף. אם הילד תפס, הוא ימשיך במשחק, יקרא לילד אחר ויניח לדף לצנוח. אם הדף נפל, על הילד לחצות אותו לשניים ולהמשיך. כך ילך הדף ויקטן עד שיהיה לפיסת נייר קטנה.
- **ספירה מ-1 עד 10:** המשימה היא לספור מ-1 עד 10. כל ילד בתורו ינקוב במספר, ורק תלמיד אחד רשאי לנקוב במספר באותו זמן. אם שניים נקבו, יש לחזור להתחלה. אסור לדבר ואסור לתכנן. חניכים סמוכים אינם רשאים לספור זה אחר זה. המנחה יסביר: אפשר להצליח לבצע את הספירה כאשר שומרים על קשר עין, קשובים ולא מדברים. הקשבה ושיתוף פעולה חיוניים לביצוע המשימה.

ג. פעילות עם תמונות של מיצגי אמנות שונים בנושא החיים המשותפים

המשך המומלץ: 10 דקות

מציגים לילדים מגוון תמונות של יצירות אמנות הנושאות מסר של חיים משותפים. שואלים את הילדים: מה מסמלת התמונה? מה היה הרעיון של האמן לדעתכם? האם אתם מתחברים בקלות לשפת האמנות?

ד. הסבר על מַנְדָּלוֹת, על המסרים והמשמעויות שבהן, הצגת תמונות של מַנְדָּלוֹת

המשך המומלץ: 10 דקות

מראים לילדים דוגמאות של מַנְדָּלוֹת מן העולם ושל מנדָלות מקומיות:

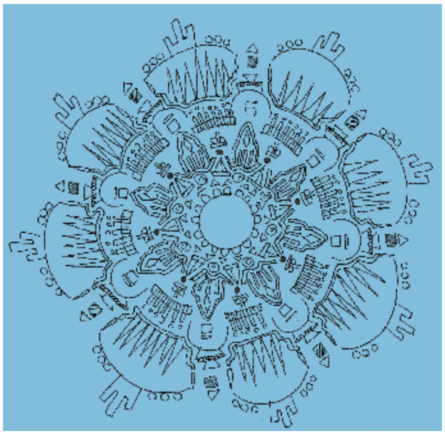

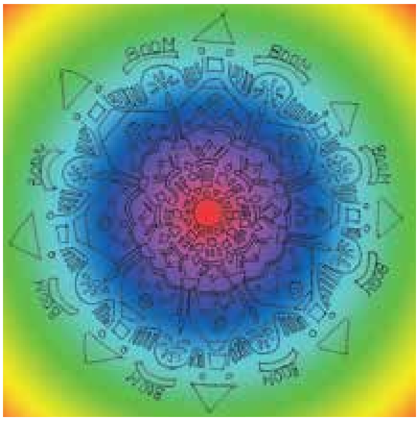

שואלים את הילדים: תארו מה אתם רואים; מה משותף לציורים? אילו רגשות מעוררים הציורים?

אחרי שהילדים ישיבו על השאלות יספר להם המנחה על מַנְדָּלוֹת: פירוש המילה מַנְדָּלָה בסנסקריט (שפה הודית עתיקה) הוא "מעגל" או "מרכז". ציורים הדומים למַנְדָּלָה הופיעו בכמה תרבויות בעולם, ללא קשר ביניהן, למשל ביבשת אמריקה ובדרום אסיה. מַנְדָּלָה מסמלת דברים רבים, ביניהם היקום ונפש האדם. בציור זה יש נקודה מרכזית, וממנה יוצאות שלוחות היוצרות מעגל גדוש קווים וצורות גאומטריות וסימטריות אשר עשויים מאלמנטים פשוטים. ליצירת מַנְדָּלָה עשויות להיות מטרות שונות: אמנות, ריפוי, מדיטציה, העברת מסר של שלמות ושל שוויון או מחזוריות החיים.

אפשר לצייר מַנְדָּלוֹת על דף או ליצור מַנְדָּלָה מגרגרי חול, כפי שעושים נזירים בודהיסטים, אפשר ליצור מַנְדָּלָה מעלי כותרת של פרחים, ממרכיבים טבעיים שבחוף הים, מפֵּרות וירקות ועוד.

ה. הפסקה כולל סיור בבית הספר

המשך המומלץ: 30 דקות

ו. הכנת מַנְדָּלוֹת והצגתן

המשך המומלץ: 50 דקות

המנחה יסביר כי מוזאונים רבים בעולם נוהגים להזמין מאמנים עבודות מיוחדות לפי נושא שהוגדר ולהציגן לצד יצירות אמנות קיימות. ניתן להזכיר לילדים שבתחנת האמנות ב"כוכב החיים המשותפים" הם פגשו יצירות שנוצרו במיוחד לנושא בהזמנת המוזאון, וכי גם הם קיבלו הזמנה ממוזאון החיים המשותפים לַמַנְדָּלוֹת אמנותיות בנושא החיים המשותפים. כל צוות ייצור מַנְדָּלָה של החיים המשותפים, תוך הקפדה על הקריטריונים לחיים משותפים. העבודה תיעשה בחדר המותאם להכנת עבודות אמנות.

אפשר להחליט על נושא מסוים שכל חברי הצוות מכירים (ספורט, מוזיקה, תחביב, פרחים, מותגים, טבע וכדומה), לחפש תמונות מתאימות בכתבי עת, לגזור אותן ולהדביקן בצורת מעגל. אפשר להשתמש בכתבי העת כבנייר צבעוני גולמי – לגזור צורות או אותיות ולהרכיב מהן מַנְדָּלוֹת. יש לעודד יצירתיות בקרב הילדים ולסייע להם לתקשר בשלב התכנון.

ז. פעילות סיכום ופרדה

המשך המומלץ: 30 דקות

כל ילד יקבל כוכב מבריסטול כמזכרת – כל הילדים בצוות החלל יציירו על הכוכב, יכתבו עליו או יחתמו את שמם. עורכים סיכום במליאה ונפרדים.

5 מפגש חד־לאומי: סיכום

135 דקות

סוג המפגש	המטרות	סיפור המסגרת	המושגים העיקריים	הפעילויות	משך הזמן (דקות)	העזרים
חד־לאומי	עיבוד החוויות של הילדים סיכום התכנית המשגת פרטים יישומיים של תו החיים המשותפים	נתעד ונפרסם את המסע שערכנו, כדי לחשוף אחרים לאפשרויות הטמונות בו	תו החיים המשותפים עקרונות החיים המשותפים	סיפור דרך	20	
				9 בריבוע	20	
				הכנת פרסום	45	
				הצגת הפרסומים	30	
				יישום תו החיים המשותפים	20	

מהלך הסדנה:

א. סיפור הדרך

המשך המומלץ: 20 דקות

מזכירים לילדים את התחנות שבהן עברנו בשנתיים של הפעילות.

ב. "9 בריבוע": עקרונות החיים המשותפים

המשך המומלץ: 20 דקות

המשחק מתנהל באופן דומה למתואר במפגש החד־לאומי המסכם בשנה א', אך בריבועים כותבים את עקרונות החיים המשותפים. על הילדים לומר דבר־מה הקשור באחד העקרונות כדי לקבל זכות לסמן איקס או עיגול במקום המיועד. למשל, אם כתוב העיקרון "נגישות", על הילד המבקש לסמן איקס בריבוע התואם להביא דוגמה ליישום העיקרון בתכנית, למשל: דיברנו בשתי שפות, היו שני מנחים, כתבנו תשובות בשתי שפות וכדומה. אין לחזור על דוגמאות שכבר נאמרו.

ג. הכנת פרסום או תיעוד לתכנית תוך התייחסות לתו החיים המשותפים

המשך המומלץ: 45 דקות

התלמידים יכינו יחד (בקבוצות) פרסום או תיעוד לתכנית המפגשים וייתלו או יציגו אותו בבית הספר. דוגמה לכך היא כרזה פרסומית מאירת עיניים לתכנית המפגשים, שתחשוף תלמידים נוספים בבית הספר לחוויה של המשתתפים בתכנית במשך השנה. הכרזה תכלול ססמת פרסום המסבירה את חשיבותה של התכנית בבתי הספר וכן תכנים נוספים כגון תחושות, המלצות, תובנות, תמונות, קישוטים וכדומה. רכז התכנית (או מלווה התכנית) יוודא שהכרזה אכן תיתלה על קיר בבית הספר ותיחשף לכלל התלמידים.

המנחה יסייע לילדים בעזרת שאלות מנחות: מה תרם לקשר בינינו? אילו הייתי ממליץ לחבר או לחברה להשתתף בתכנית, מה הייתי אומר להם? מה למדנו מהתכנית?

ד. הצגת הפרסומים

המשך המומלץ: 30 דקות

ה. איך מיישמים את תו החיים המשותפים בחיי היום־יום?

המשך המומלץ: 20 דקות

דיון מונחה, איסוף רעיונות, דיון בתובנות.

מקורות

בן עזר גדי, "מרחב היצירה המשותפת ככלי לעבודה בין־תרבותית: עבודה קבוצתית עם עולי אתיופיה", מתוך **עבודה קבוצתית בחברה רב־תרבותית**, בעריכת לאה קסן ורחל לב-ויזל, תל־ אביב: צ'ריקובר, 2002, עמ' 16-149.

דרום דב, **אקלים של צמיחה: חופש ומחויבות בחינוך**, תל־אביב: ספריית פועלים, 1989.

וייט מייקל וייט ואפסטון דיוויד, **אמצעים סיפוריים למטרות טיפוליות**, תל־אביב: צ'ריקובר, 1999.

סולומון גבריאל, "רשומון זה לא רק סרט: עקרונות ויישומים של חינוך לשלום", **פנים** 15 (אוגוסט 2000), עמ' 40-46.

סלימאן רמזי, "המפגש המתוכנן כמיקרו קוסמוס, דיאלוג בין זהויות: מפגשים יהודים ערבים בנווה שלום", **עיונים בחינוך** 1/2 (תשנ"ו), עמ' 71-85.

שנלר רפאל, "אמפתיה ותקשורת במפגש הבין־תרבותי", **חברה ורווחה** ה/4 (1984), עמ' 299-329. (1984).

Taylor Charles, "The Politics of Recognition", in *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition* (pp. 25–73), Amy Guttmann (ed.), Princeton: Princeton University Press, 1994.

מפרסומי עמותת יוזמות קרן אברהם

- אחריות ממשלתית לשילוב ושוויון יהודי-ערבי במדינת ישראל (2008). פורסם גם בערבית ובאנגלית.
- ערים ואזורים מעורבים: פני המחר של מדינת ישראל (2009). הפרסום הופיע כפרסום תלת־לשוני בעברית, בערבית ובאנגלית.
- התועלת הכלכלית של שילוב ושוויון בין ערבים לבין יהודים בישראל (2009). הפרסום הופיע בעברית עם תקציר מנהלים בערבית ובאנגלית.
- מיפוי מפגעים סביבתיים ברשויות יהודיות וערביות בלב הגליל (2010). הפרסום הופיע בעברית עם תקציר בערבית ובאנגלית.
- שיטור בחברה משוסעת, קורס תנ"צים (2010). פורסם גם באנגלית.
- שריקאת חיאה – מודל התערבות לקידום תעסוקת נשים ערביות (2011). הפרסום הופיע כפרסום תלת־לשוני בעברית, בערבית ובאנגלית.
- שילוב הערבים אזרחי ישראל במערכת הבריאות – סיפור הצלחה? (2011). הפרסום הופיע כפרסום דו־לשוני בעברית ובערבית.
- החברה הבדואית בנגב – מאפיינים חברתיים, דמוגרפיים וכלכליים; תמורות בעידן העיור (2011). פורסם גם באנגלית.
- המחאה החברתית והחברה הערבית בישראל – קיץ 2011 (2011).
- תחבורה ציבורית ביישובים ערביים – בין תכניות ממשלתיות למציאות בשטח (2012). הפרסום הופיע כפרסום דו־לשוני בעברית ובערבית.
- ההשתתפות הפוליטית של האזרחים הערבים בישראל – מחקר עמדות לקראת הבחירות לכנסת ה-19 (2012). הפרסום הופיע כפרסום דו־לשוני בעברית ובערבית.
- אוגדן מידע – החברה הערבית בישראל, מהדורה שנייה (2013).
- שירותי ממשלה מקוונים בשפה הערבית – תמונת מצב (2013). הפרסום הופיע כפרסום דו־לשוני בעברית ובערבית.
- אוגדן מערכי הכשרה – שיטור בחברה רב־תרבותית: המשטרה והחברה הערבית בישראל (2013).
- השפה כגשר תרבותי – "יא סלאם", מודל חינוך לחיים משותפים (2013). הפרסום הופיע בעברית עם תקציר בערבית ובאנגלית.
- מוכנות היישובים הערביים לחירום (2013). הפרסום הופיע בעברית עם תקציר בערבית ובאנגלית.
- קייאדה סייאסייה – מערך הכשרה: השתתפות ומנהיגות פוליטית בחברה הערבית (2014). הפרסום הופיע כפרסום דו־לשוני בעברית ובערבית.
- סקר עמדות 2014 – שותפות ודיווחיות ביחסים בין משטרת ישראל לבין החברה הערבית (2014). הפרסום הופיע בעברית עם תקציר בערבית.

פרסומי יוזמות קרן אברהם ניתנים להורדה מאתר האינטרנט www.abrahamfund.org

"لقاءات يا سلام"

برنامج لقاءات
بين أزواج من المدارس الابتدائيّة العبريّة والعربيّة

مخطط البرنامج

المحرّر: دادي كوميم، مدير مجال التربية، مبادرات صندوق ابراهيم

كتب: سَرقي چولاني، يانا چوفمان، دادي كوميم، هالة مرعب-أندراوس، أوريت معودد

تم تطوير برنامج "لقاءات يا سلام" بالتعاون مع جمعية مأراچ

تموز 2014

© مبادرات صندوق إبراهيم، 2014

يمكن الاقتباس والنسخ مع الإشارة إلى المصدر

لقد تسنى لنا نشر هذه الوثيقة بفضل الدعم الذي حصلنا عليه من

The Alan B. Slifka Foundation
The U.S. Embassy, Tel Aviv

Embassy of the United States of America

The opinions, findings and conclusions or recommendations stated herein are those of the authors and do not necessarily reflect the views of the United States Department of State.

برنامج "لقاءات يا سلام" اقيم بمساهمة العديد من المنظمات التي ضمنت نجاحه على مر السنين

Jewish Federations of North America – Social Venture Fund | Myron Joshua | The Pears Foundation | The Rayne Trust | The Rivendell Foundation | Sam Spiegel Foundation | Save the Children | متبرعين اضافيين

أعدّت المادة للطباعة: مايا پوپر

تحرير: جدل – دار نشر، ترجمة وتحرير

تصميم وانتاج: تخيلت، ايتي ازولاي

ISBN: 978-965-7543-10-8

كُتب هذا الإصدار بلغة المذكر ولكنه موّجه للجنسين

قائمة المحتويات

الجزء الأول: **تمهيد** 75

كلمة المقر للتربية المدنية 76

لمحة عن جمعية مبادرات صندوق إبراهيم 77

لمحة عن جمعيّة "مأراچ" 78

افتتاحية 79

الجزء الثاني: **مدخل** 80

أ. التربية للحياة المشتركة 80

1. الرؤيا 80
2. المفهوم التربوي 80

ب. نموذج التربية للحياة المشتركة 81

1. البرنامج 81
2. جمهور الهدف 82
3. الدمج بين البرنامج وتبنّي النموذج 83

الجزء الثالث: **برنامج "لقاءات يا سلام"** 84

أ. خلفية 84

ب. هدف البرنامج 85

ت. مبادئ تربوية ومضامين 85

ث. مكونات البرنامج 87

الجزء الرابع: **تفصيل برنامج اللقاءات** 90

أ. برنامج الطواقم التربوية 90

مبنى سير اللقاءات 92

السنة الأولى (5 لقاءات) 92

1. لقاء أحاديّ القوميّة (تحضير) 92

2. اللّقاء المشترك (ثنائيّ القوميّة) الأول: ورشة عمل أغراض – تعارف سرديّ 93
3. اللّقاء المشترك الثاني: قصص ذات قيمة في اللّقاء مع "الآخرين" 94
4. اللّقاء المشترك الثالث: توضيح الهُويّة عن طريق نصوص تأسيسيّة ونصوص مُبلورة 95
5. لقاء أحاديّ القوميّة: تلخيص 95

السنة الثانية (5 لقاءات) 96
1. لقاء أحاديّ القوميّة: تحضير 96
2. اللّقاء المشترك الأول: تجديد وتعميق التعارف والأساس المشترك 96
3. اللّقاء المشترك الثاني: تعميق الحديث عن الهُويّة والماهيّة 97
4. اللّقاء المشترك الثالث: التربية للحياة المشتركة – تطبيق 98
5. لقاء أحاديّ القوميّة: تلخيص 99

السنة الثالثة (5 لقاءات) 100
1. لقاء أحاديّ القوميّة: تحضير 100
2. اللّقاء المشترك الأول: دائرة الإصغاء 100
3. اللّقاء المشترك الثاني: تجربة عمليّة في مبادئ الحياة المشتركة 102
4. اللّقاء المشترك الثالث: الهام للحياة المشتركة وتلخيص مشترك 103
5. لقاء أحاديّ القوميّة: تلخيص 104

ب. برنامج التلاميذ 105
مبنى سير اللقاءات 109

السنة الأولى (5 لقاءات) 109
1. لقاء أحاديّ القوميّة (تحضير) 109
2. اللقاء المشترك الأول: تعارف وبلورة طاقم الفضاء 114
3. اللقاء المشترك الثاني: بناء المركبة الفضائية والانطلاق إلى الفضاء 117
4. اللقاء المشترك الثالث: زيارة كوكب الحياة المشتركة 120
5. لقاء أحاديّ القومية: تلخيص 122

السنة الثانية (5 لقاءات) 125
1. لقاء أحاديّ القومية: تحضير 125
2. اللقاء المشترك الأول: العودة إلى الفضاء 127
3. اللقاء المشترك الثاني: لعبة الحياة المُشتركة في الفضاء 132
4. اللقاء المشترك الثالث: عمل فني مشترك 134
5. لقاء أحاديّ القومية: تلخيص 137

المصادر 139

من منشورات مبادرات صندوق ابراهيم 140

تمهيد

تعمل جمعيّة مبادرات صندوق إبراهيم منذ سنوات لتطوير التربية للحياة المشتركة بين اليهود والعرب في جهاز التربية والتعليم في إسرائيل. لقد اشتدّت الحاجة إلى التربية في هذا المجال مع تفاقم حالات العنصرية وكراهية الآخر التي تتجلّى خصوصا في أوساط الأولاد والشبيبة، طبقًا لشهادات العاملين في جهاز التربية والتعليم وكما يُستدلّ من الاستطلاعات والبحوث التي نُشرت في السنوات الأخيرة.

تستعرض هذه الوثيقة باقتضاب النموذجَ التربوي الذي تطرحه جمعية مبادرات صندوق إبراهيم ومشروعَ "اللغة كجسر ثقافي" الذي تنفّذه منذ ثمانية أعوام بالتعاون مع وزارة التربية والتعليم. يشمل النموذج ثلاثة برامج أساسية معدَّة للمدارس الابتدائية: برنامج "يا سلام" لتعليم التلاميذ اليهود اللغةَ والثقافة العربية، وهو برنامج يقوم عليه معلّمون عرب (يجري تطبيقه كبرنامج إلزامي في حوالي ربع المدارس الرسمية في إسرائيل، ويتولّى القيام به في المدارس العبرية نيّف ومائة معلّم ومعلّمة عرب)، وبرنامج لإثراء اللغة والثقافة العبرية بين التلاميذ العرب (يطبّق في عشرات المدارس العربية ويُتوقَّع توسيع العمل به بالتعاون مع وزارة التربية والتعليم)، وبرنامج "لقاءات يا سلام" الذي يتولّى إجراء لقاءات بين المعلّمين وأخرى بين التلاميذ من مدارس عبرية وعربية متجاورة.

تسلّط الوثيقة الضوء على برنامج "لقاءات يا سلام" الذي وضعته جمعيّة مبادرات صندوق إبراهيم وجمعيّة مأراج. يجري تطبيق البرنامج في عشرات المدارس بتعاون نشِط مع مقر التربية المدنية وإدارات الألوية في وزارة التربية والتعليم. تتناول الوثيقة مبدأ البرنامج، أهدافه وأسسه التربوية. علاوة على ذلك، فإنها تقدّم مبنى سير كامل للقاءات بين الطواقم التربوية (برنامج ثلاثي السنوات) وللقاءات بين التلاميذ (برنامج ثنائي السنوات للصفوف الخامسة والسادسة).

ترمي الوثيقة إلى مساعدة مديري المدارس والمختصين في التربية للحياة المشتركة في وزارة التربية والتعليم والمؤسسات العاملة في هذا المجال. نرجو أن تكون هذه الوثيقة عونًا لتطوير مجال التربية للحياة المشتركة، وأن تنضم المزيد من المدارس لإجراء لقاءات ثابتة بين المربّين والتلاميذ العرب واليهود على أساس هذه الوثيقة.

نريد تقديم الشكر لدادي كوميم، مدير مجال التربية والتعليم في مبادرات صندوق إبراهيم، محرّر هذه الوثيقة، الذي وضع فكرة برنامج اللقاءات ويقود تطبيقه الناجح وواسع النطاق في السنوات الأخيرة سويّة مع طاقم التربية والتعليم وسائر الشركاء. الشكر موجَّه إلى شركائنا في صياغة البرنامج وتطبيقه من جمعية مأراج، ومقر التربية المدنية والحياة المشتركة التابع لوزارة التربية والتعليم، ومديرة لواء الشمال, د. أورنا سمحون, ومديرة لواء حيفا, راحيل متوكي, في وزارة التربية والتعليم. كما ونوجّه شكرا خاصا لمايا پوپر العاملة في مبادرات صندوق إبراهيم لتحضيرها هذه الوثيقة للطباعة.

أمنون بئيري-سوليتسيانو **الدكتور ثابت أبو راس**

مديران عامان شريكان، مبادرات صندوق إبراهيم

كلمة المقر للتربية المدنية والحياة المشتركة

"إن كنت تريد نصب جسر ، يجب أن تقيم أساسَين متينَين له"

(يائير تصَبان)

الشرخ اليهودي العربي هو الشرخ الأشدّ عمقًا وصعوبةً الذي يواجه المجتمع في دولة إسرائيل منذ إنشائها. يعيش اليهود والعرب متجاورين لكنهم منفصلون. لكل مجتمع لغته وثقافته وديانته وهويّته. لهذا الشرخ جذور تاريخية وأيديولوجية وهو يشتدّ ويحتدم مع مرور الزمن. الابتعاد والاغتراب بين المجتمعين يثير في كلّ مجتمع أحاسيس وملامح سلبيّة تجاه المجتمع الآخر، بل ويزيدانها تفاقمًا.

تكشف البحوث الأكاديمية التي ترصد مواقف الشبيبة فيما يتعلّق بالعلاقات بين اليهود والعرب معطيات تدلّ على وجود درجة عالية من العنصرية تجاه الطرف الآخر والخوف منه وعدم الاعتراف بشرعيته وعدم الثقة به والانعزالية.

تضع وزارة التربية والتعليم نصب عينيها مهمة تعزيز نسيج الحياة المشتركة الرهيف والهشّ الذي نجح الطرفان في رعايته على مدى السنوات بالرغم من الصعوبات. ثمّة إمكانية لتعزيز نسيج الحياة المشتركة إذا خاض المزيد من التلاميذ والعاملين في التربية والتعليم تجارب إيجابية مع المجتمع الجار على مدى الزمن.

"لقاءات يا سلام"، أسوة بالبرامج التي تم تطويرها وتطبيقها في الماضي، برنامجٌ يرمي إلى عقد لقاءات بين التلاميذ وطواقم التعليم من المدارس العبرية والعربية. يسعى البرنامج إلى خلق الفرص لإجراء لقاءات إيجابية بين الجارين – اليهود والعرب – تمكّن المشاركين فيها من التعرّف على الآخر عبر خوض تجارب مفيدة، واعتبار الحياة المشتركة ذخرًا لهم. التجارب المفيدة تثير فضول المشاركين ورغبتهم بمواصلة التعارف، ما يقيم أساسا لتواصل متتابع أعمق من الاتصال التقني المجرّد الذي لا بدّ منه والقائم في كل حال.

يؤْمن المقرّ للتربية المدنية للحياة المشتركة التابع لوزارة التربية والتعليم بأن التعارف والفضول والعلاقات التي تتعدى الحدود الاضطرارية، من شأنها تقليص الفجوات العميقة والخلافات الشديدة بالرأي القائمة بين الطرفين. علاوة على ذلك، سوف يَغْلب التعارفُ الصورَ النمطية السلبية ويقضي على الآراء المسبقة، بل من شأنه تطوير التسامح والاحترام والانفتاح والتفكير البنّاء والقدرة على التخاطب والتعامل بشعور من التعاطف، كلٍّ تجاه الآخر، لا سيما فيما يتعلّق بالشراكة اليهودية العربية.

يعمل المقرّ للتربية المدنية والحياة المشتركة التابع لوزارة التربية والتعليم منذ سنين بتعاون مثمر ومبارَك مع مبادرات صندوق إبراهيم لتطوير قضايا التربية للحياة المشتركة بين التلاميذ وطواقم التربية والتعليم في دولة إسرائيل.

دانيئيلا فريدمان
المفتّشة العامة للعلوم الاجتماعية
ومديرة مقر التربية المدنية والحياة المشتركة

تصوكيت شميدت
مسؤولة لواء الشمال
مقرّ التربية المدنية والحياة المشتركة

دورون أهروني
مسؤول لواء حيفا
التربية المدنية والحياة المشتركة

لمحة عن جمعية مبادرات صندوق ابراهيم

مبادرات صندوق إبراهيم هي جمعية يهودية عربية تعمل منذ 1989 للتغيير الاجتماعيّ ولتطوير الدمج والمساواة بين اليهود والعرب مواطني اسرائيل، من أجل مجتمع مزدهر، آمن، وعادل. تعمل الجمعية لتحقيق الوعد الذي نص عليه في وثيقة الاستقلال بالـ "المساواة في الحقوق الاجتماعية والسياسية الكاملة لجميع مواطنيها، بدون تفرقة على أساس الدين، العرق، أو الجنس" وترسيخ "المواطنة الكاملة والمتكافئة" لليهود والعرب، في الدولة، لتكون البيت القوميّ للشعب اليهوديّ وبيت مواطنيها العرب، وذلك إلى جانب دولة فِلَسطينية تعيش بسلام إلى جانب دولة إسرائيل

نموذج النشاط

من أجل تحقيق رؤيتها، اختارت مبادرات صندوق إبراهيم نموذج نشاط خاصًّ وحديثً يُسمى "الإقناع من خلال العمل" (Advocacy through Action). المبنيّ على تفعيل مبادرات – مشاريع ميدانية، تمثّل السياسة المرجوّة وجدواها. في المرحلة الثانية – إقناع صنّاع القرار لتبنّي السياسة المقترَحة استنادا إلى نجاحها في الميدان.

نموذج النشاط، والذي يشبه مختبر التجارب في السياسة العامّة، يضمن التأثير الواسع، ويُتيح استغلال أمثل للموارد التي تستثمرها الجمعية في عملها.

المجالات التي تعمل فيها جمعية مبادرات صندوق ابراهيم

التربية للحياة المشتركة، العلاقات بين المجتمع العربي والشرطة، تطوير خدمات متساوية للمجتمع العربي، تطوير اقتصادي وتشغيل في المجتمع العربي، العنصرية والتمييز ضد العرب، الفصل بين العرب واليهود في الحيّز العام، المدن المختلطة والمناطق المختلطة، دمج الموظفين العرب في مفوضية خدمات الدولة، تطوير الحوار بين الحكومة للقيادة العربية في المجالات المختلفة، مأسسة التطوع في المجتمع العربي والعديد.

يتكون طاقم مبادرات صندوق ابراهيم من موظفين عرب ويهود، ويُدار بشراكة على يد أمنون بئيري سوليتسيانو والدكتور ثابت أبو راس.

لمحة عن جمعيّة "مأراچ"

"**مأراچ**"، الجمعيّة لتطوير التعدّدية الثقافية في المجتمع (ج.م.)، تُعنى بتطوير التعدّديّة الثقافية في المجتمع الإسرائيليّ من خلال تربية اليافعين وتأهيل مقدّمي الخدمات في القطاع العامّ، وتطوير حوار بين المجتمعات، وبين المجتمعات والمؤسّسات الحكومية. تعمل الجمعيّة على تحسين المناخ الاجتماعيّ في إسرائيل بهدف إحداث تغيير في طبيعة المجتمع، من مجتمع مختلف الثقافات ومنقسم إلى مجتمع متعدّد الثقافات، منفتح، يحتوي ويحترم، يرى في الاختلاف وتنوّع الهُويّات والثقافات موردًا للنموّ ومصدرًا للتكافل. تعمل جمعيّة "مأراچ" وفق منهج سرديّ خاصّ بمقدوره إحداث تغيير فكريّ وخلق ظروف لحوار فعّال مُمتع وممكّن بما في ذلك في حالات الصراع والتنافر.

تُعنى البرامج التي تقوم جمعيّة "**مأراچ**" بتطويرها وإدارتها منذ إنشائها سنة 1999 بالتعدّديّة الثقافية التطبيقيّة وبالكفاءة الثقافيّة والتربية للحياة المشتركة على أساس الحوار والاعتراف بالتنوّع. تشير التجربة في "مأراچ" إلى أنه بالإمكان، ومن خلال الاستثمار في برامج تربويّة مناسبة، إحداث تحوّل في الوعي يُشجّع على تقبّل "الآخر" وتقبّل "الذات" أيضا بشكل تامّ، كما يُمكن إكساب القدرات على العيش في مجتمع متعدّد الثقافات. يمرّ المشتركون في برامج "مأراچ"، سواء أكانوا من التلاميذ أم البالغين، بعمليّة تجريبيّة ممتعة ومُمكّنة، يتعلّمون - من خلالها - التعرّف على أنفسهم وعلى محيطهم الثقافيّ من منظورات جديدة تفتح الآفاق لاحتواء متعدّد الثقافات.

تُدير جمعية "مأراچ" برامج تربويّة للشباب وتعمل داخل مجتمعات مختلفة ومع مقدّمي الخدمات في القطاع العامّ، بُغية إكساب مهارات للعيش في مجتمع ديمقراطيّ متعدّد الثقافات. يرتكز منهج العمل الذي قامت "مأراچ" بتطويره على مبادئ تعدّد الثقافات والحوار المبنيّ وفق المنهج السرديّ. فيما يلي المجالات والخبرات الرئيسيّة التي تمّ تطويرها في الجمعيّة:

- تطوير برامج تربويّة؛
- إعداد طواقم مرشدين وتأهيلهم للعمل بطريقة المنهج السرديّ، ووفق مبادئ التعدّدية الثقافية والحوار الآمن؛
- تطبيق وتذويت المبادرات الاجتماعيّة لتطوير التعدّديّة الثقافية؛
- بناء شراكات بين المنظمات.

إفتتاحية

تصف هذه الوثيقة برنامَج "لقاءات يا سلام" – برنامج لقاءات بين مدارس عبريّة وعربيّة، تُقام منذ خمس سنوات في جهاز التعليم. تمّ تطوير البرنامج من قِبل جمعيّة مبادرات صندوق إبراهيم وجمعيّة "مأراچ"، وتقوم الجمعيتان بتطبيقه في عشرات المدارس في شمال البلاد، بالتعاون مع المقر للتربية المدنية والحياة المشتركة في وزارة التربية.

يتضمّن البرنامج لقاءات موجّهة بين الطواقم التربوية وبين تلاميذ صفوف الخامس حتى الصف السادس في أزواج مدارس عبرية وعربية متجاورة وايضا تأهيل خاص لريادّي البرنامج في المدارس. نقدّم – من خلال هذه الإصدار – خلفيّة تطوير البرنامج ووسائل تنفيذه في المدارس الابتدائيّة العبريّة والعربيّة، بما في ذلك منظومات مفصّلة لبرنامج سنويّ أو ثنائيّ السنوات للقاءات التلاميذ، ومنظومات ثلاثية السنوات للقاءات الطواقم التربويّة.

تمّ تأهيل الموجّهون المهنيون للقاءات الطواقم التربويّة ولقاءات التلاميذ في جمعيّة "مأراچ" للتوجيه وفق المنهج السرديّ الخاصّ ببرنامج "لقاءات يا سلام". ومع ذلك، فإنّنا نعتقد أنّ المعلمين في المدارس الابتدائيّة الذين تلقّوا تأهيلًا ملائمًا لتوجيه المجموعات سيكون بمقدورهم توجيه لقاءات التلاميذ وفق جداول الحصص الواردة في هذه الإصدار. بالنسبة إلى برنامج الطواقم، من المستحسن أن يقوم موجّهون مؤهّلون في موضوع توجيه لقاءات متعدّدة الثقافات وفق المنهج السرديّ بتوجيه اللّقاءات.

علينا تأكيد أهمّيّة تفعيل البرنامَج مع المحافظة على مبادئ اللّقاء المتعدّد الثقافات (اليهوديّ العربيّ): تطوير خطاب مُتعدّد الأصوات باللغتين: العبريّة والعربيّة، بإرشاد مرشد عربيّ ومرشد يهوديّ، بأسلوب مهْنيّ ملائم لمنهج العمل وللأهداف التي ستُعرض، لاحقًا. تحتوي المجموعة على عدد لا يزيد عن 20 مشتركًا من أجل إتاحة مكان لكلّ مشترك. يجب على موجّهي اللّقاءات الحصول على تأهيلٍ ملائمٍ يمكّنهم من التزوّد بالوسائل والمعرفة اللّازمة لإدارة هذه اللّقاءات وتوجيهها.

أخيرًا، يتضمّن هذا الإصدار – كما سبق – تخطيطات مفصّلة عن الفعاليّات والدورات في البرنامج. ونشير إلى اننا لم نأتِ على ذكر كل مواد البرنامج اللّازمة للموجّهين، ومنها الألعاب، النصوص، الموادّ المساعدة، وغيرها.

من الممكن التوجّه إلى جمعيّة "مأراچ" أو جمعيّة مبادرات صندوق إبراهيم، للحصول على الموادّ ولضمان تأهيل الطاقم التربويّ لتوجيه لقاءات التلاميذ، أو لدعوة مرشدي مجموعات مهْنيّين تمّ تأهيلهم لتوجيه لقاءات تلاميذ ولقاءات الطواقم التربويّة في البرنامَج.

مبادرات صندوق إبراهيم

البريد الإلكترونيّ: info@abrahamfund.org.il

الهاتف: 02-3733000

"مأراچ"

البريد الإلكترونيّ: amutatmaarag@gmail.com

الهاتف: 04-6406540

الجزء الثاني

مدخل

أ. التربية للحياة المشتركة

1. الرؤيا

الرؤيا الموجِّهة لمبادرات صندوق إبراهيم في نشاطها في مجال التربية هي مجتمع إسرائيليّ متعدّد الثقافات ومتساوٍ، يعيش فيه المواطنون العرب واليهود بشراكة يتمّ بناؤها منذ سنّ مبكّرة، وتكون اللّغتان الرسميتان فيه، لغتا البلاد - العبريّة والعربيّة - بحيث يتمّ تعلّمهما والتحدّث بهما واعتبارهما تعبيرا عن الثقافات والشعوب التي تمثّلهما. تتمّ (أو تغيب) التربية للحياة المشتركة، كجزء من التربية المدنيّة، في مجالات مختلفة وأساليب مختلفة: داخل العائلة، في الحيّز العامّ، في وسائل الاتّصال، في التواصل مع الأصدقاء، في التعليم غير المنهجي وغيرها. مع ذلك، فإنّه ممّا لا جدال فيه أنّ للتعليم الرسميّ - أي المدارس ورياض الأطفال - التأثير الحاسم على الأطفال وعلى الشباب في سنوات صقل شخصيتهم ووعيهم المدنيّ. بإمكان هذا التأثير أن يأخذ بعدًا أوسع وأعمق عندما تتشارك السلطات المحلّيّة والمجتمعات المدرسيّة (الطاقم التربويّ بأكمله، الهيئة الإداريّة، وأهالي التلاميذ) في هذه العمليّات التربويّة.

2. المفهوم التربويّ

من المناسب أن تتمّ التربية للحياة المشتركة بين اليهود والعرب بشكل متواصل في كلّ مراحل التعليم، في مجمل جهاز التربية كجزء من التربية المدنيّة. مسؤوليّة الدولة، تربية مواطني الغد لحياة مشتركة، هي مسؤوليّة مضاعفة، نظرًا إلى حقيقة تعلّم التلاميذ في إسرائيل في إطار تيارات تعليم منفصلة.

مثلما هو الوضع في المواضيع القِيَمية الأخرى في التربية، ينبغي، حسب رأينا؛ ألّا يتمّ تركيز التربية للحياة المشتركة في موضوع معيّن، فمن المؤكّد، أيضًا، تعذّر إكسابه عن طريق فعاليّات لمرّة واحدة؛ بل يجب إدراجه ضمن المواضيع المختلفة ذات الصلة (التاريخ، الجِغرافيا، الموطن، المدنيّات، الأدب، وغيرها) وإضافة فعاليّات تربويّة خاصّة - تعليمية تجريبيّة. ومن بين الأمور الأخرى، من المناسب أن تتضمن التربية للحياة المشتركة معرفة متعمّقة وعمليّة لثقافة الطرف الآخر ولغته، ولقاءات مُنتظمة ومستمرّة مع الطرف الآخر، إلى جانب التربية على تقبّل الآخر وتقبّل القِيَم الديمقراطية التي تقوم عليها دولة إسرائيل.

ب. نموذج التربية للحياة المشتركة

وفق المفهوم التربويّ الذي سبق ذكره وكمثال لذلك، أطلقت جمعيّة مبادرات صندوق إبراهيم مبادرة "اللّغة كجسر ثقافيّ" – نموذج الفعاليّة في محورها ثلاثة برامج تربويّة يكمّل أحدها الآخر، موجّهة إلى جمهور هدف محدّد. تمّ تطوير هذه البرامج بشكل تدريجيّ على أسس من المعرفة المهْنيّة المتراكمة – الأكاديميّة والعمليّة – وتقوم الجمعيّة بتطبيقها في جهاز التعليم بمشاركة وزارة التربية والتعليم والسلطات المحلّيّة وشركاء آخرين. الهدف الرئيسيّ من الفعاليّة هو فحص النموذج وتطوير تطبيق سياسة التربية للحياة المشتركة في جهاز التربية المركَزيّ، تكون مناسبة وملائمة للاحتياجات التي تستجدّ في الحقل.

مخطط 1 • نموذج التربية لحياة مشتركة

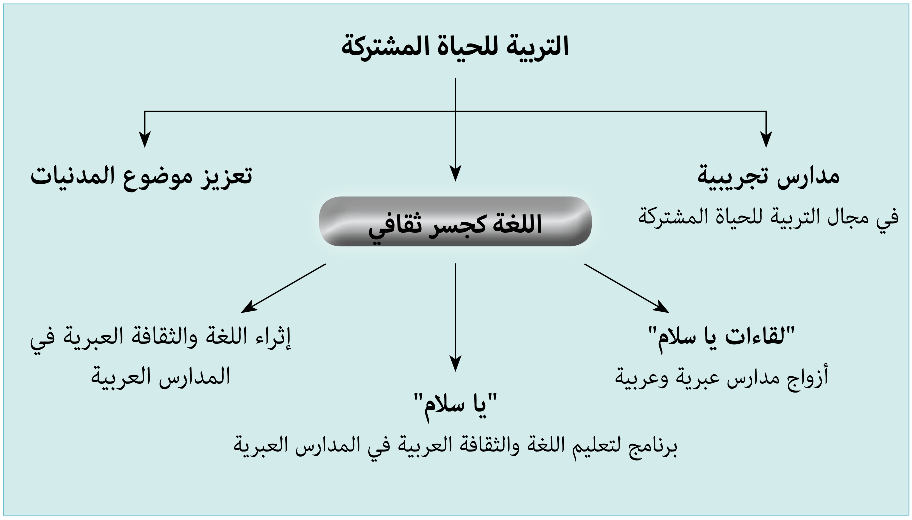

1. البرنامج

يشمل النموذج التربويّ ثلاثة برامج مكمّلة، مخصّصة لتلاميذ صفوف الخامس والسادس في المدارس العربيّة والعبريّة وللطواقم التربويّة العاملة فيها:

برنامَج "يا سلام" لتعليم اللّغة والثقافة العربيّة في المدارس الابتدائيّة العبريّة[1]

يتمّ تعليم برنامج "يا سلام" لتعليم اللّغة والثقافة العربيّة (التحدّث والكتابة) في صفوف الخامس والسادس[2] على نطاق حصّتين في الأسبوع، بمرافقة معلّم/ة عربيّ/ة مدمج/ة مع طاقم المعلّمين في المدرسة العبريّة. الهدف من المشروع هو تعليم اللّغة العربيّة بُغية التواصل الشخصيّ وتعريف التلاميذ بالثقافة العربيّة الراهنة، كجزء من تطوير الحياة المشتركة بين اليهود والعرب في إسرائيل.

1 يتمّ تعليم برنامَج "يا سلام" في السنة التعليميّة (2013-2014) في 200 من المدارس الابتدائيّة العبريّة في أرجاء البلاد (نحو ربع المدارس الرسميّة). وقد تمّ في حيفا وفي وزارة التربية والتعليم في لواء الشمال تحديد تعليم اللغة العربيّة في البرنامَج كتعليم إلزامي في كلّ المدارس. وهناك العشرات من المدارس الأخرى في ألوية القدس وتل-أبيب والجنوب التي تتعلّم العربيّة في البرنامَج.

2 التوصية الملزمة لوزارة التربية والتعليم هي تدريس العربيّة في صفوف السابع والعاشر. يرتكز تدريس اللغة على اللغة الفصحى فقط، ولكن لا يتم تطبيقها في كلّ المدارس. حتى في المدارس التي يتمّ فيها تنفيذ التوصية فإنّه يتمّ تدريس اللغة العربيّة – في بعض الأحيان – لمدّة ثلاث سنوات أو سنتين، فقط. يتمّ لدى المدارس الرسميّة المتديّنة تدريس العربيّة في أقلّ من ربع المدارس. أعلن وزير التعليم، شاي بيرون، سنة 2014 عن تقليص التعليم الإلزاميّ للغة العربيّة في المدارس العبريّة، ليقتصر على صفوف السابع والثامن، فقط.

يتمّ حاليا تطبيق برنامج "يا سلام"، الذي تمّ تطويره في صندوق إبراهيم[3] وبدأ تدريسه عام 2005، في 200 مدرسة، بالتعاون مع قسم الإشراف على تدريس اللغة العربية وإدارات الألوية.

دروس إثراء في اللّغة وفي الثقافة في المدارس الابتدائيّة العربيّة والعبريّة

تُقام في كلّ المدارس التي يتمّ فيها تطبيق برنامَج "لقاءات يا سلام" فعاليّات إثراء في لغة وثقافة المجموعة الأخرى. تُقام الفعاليّات في صفوف الخامس والسادس مرّتين حتى ثلاث مرّات في السنة: تُقام في المدارس العبريّة فعاليّات إثراء باللّغة والثقافة العربيّة وتشمل بعض القصص والمسرح ودورات موسيقى عربيّة. تُقام في المدارس العربيّة فعاليّات إثراء مماثلة في اللّغة والثقافة العبريّة وتشمل المسرح والسينما وغيرهما. تهدف فعاليّات الإثراء إلى تعميق المعرفة التجريبية للثقافة والحياة اليومية لأبناء أجيالهم من المجموعة الأخرى، والتمرّن على اللّغة العاميّة التي يتمّ تدريسها وفق برنامَج التعليم.

تمّ تطوير وتنفيذ برنامج الإثراء بالمشاركة مع المشرف على تدريس اللّغة العربيّة في التعليم العبريّ، ومركَز التربية المدنية والإشراف على تعليم السينما والاتّصال في وزارة التربية والتعليم.

برنامج "لقاءات يا سلام"[4]

يتمّ تطبيق برنامج "لقاءات يا سلام"، الذي سنأتي على ذكر فحواه هنا بتوسّع، أيضًا، في المدارس الابتدائيّة العبريّة والعربيّة، ويشارك فيه تلاميذ من صفوف الخامس والسادس والطاقم التربويّ في المدرسة. يتعلّم التلاميذ العرب من هذه الأجيال اللّغة العبريّة ويشاركون في فعاليّات إثراء في اللّغة والثقافة العبريّة. أمّا التلاميذ اليهود فيتعلّمون اللّغة العربيّة على أيدي مدرّسة عربيّة وفق برنامج "يا سلام"، ويشاركون في فعاليّات إثراء في اللّغة والثقافة العربيّة داخل مدرستهم.

الهدف من البرنامَج هو تنمية شراكة تربويّة طويلة الأمد بين أزواج من المدارس العربيّة والعبريّة المتجاورة، من خلال لقاءات دورية للطواقم التربويّة وللتلاميذ، ومن خلال عمل تربويّ مشترك.

2. جمهور الهدف

البرامج الثلاثة التي تشكّل النموذج التربويّ السابق ذكره موجّهة نحو جمهورَي هدف أساسيّين:

تلاميذ صفوف الخامس والسادس في التعليم العبريّ والعربيّ

قامت جمعيّة مبادرات صندوق إبراهيم باختيار تلاميذ المرحلة المتقدمة في المدارس الابتدائيّة – صفوف الخامس والسادس – كجمهور هدف لتطوير نموذج التربية لحياة مشتركة. هنالك عدّة أسباب وراء اختيار هذه الشريحة العمرية: أوّلًا، يدور الحديث عن شريحة عمرية صغيرة السنّ، نسبيًّا (أبناء 10-12) الذين لم تستحوذ عليهم، تمامًا، الآراء المسبّقة،[5] والذين يلائمون لفعاليّات تربويّة تشمل التربية التجريبيّة، إضافة إلى التعليم العاديّ. تتجلّى إيجابيّات هذه الشريحة العمرية الصغيرة السنّ، أيضا، في مسألة اكتساب اللّغة.

من جانب آخر، يُعتبر أبناء 10-12 بالغين كفاية ليقوموا بلقاءات مع أبناء القوميّة الأخرى، وبحث مواضيع تتعلّق بتقبّل الآخر وبالتعدّديةً الثقافيّة – يتمّ كلّ ذلك بالأسلوب التربويّ الملائم لأعمارهم.

3 كتب برنامَج "يا سلام" لتدريس العربيّة كلٌّ من إيلاه فلسترا وإلياس فلاح إلياس.

4 في السنة الدراسيّة (2013-2014) تمّ تطبيق البرنامَج في 36 مدرسة عبريّة وعربيّة متجاورة في لواءَي حيفا والشمال.

5 رغم ما ذُكر آنفًا، تشير التجربة والدراسة إلى أنّه حتى في هذا الجيل تجذّرت لدى التلاميذ صور نمطيّة وحتى عنصريّة. وهذا هو أحد الأسباب التي دعت جمعيّة مبادرات صندوق إبراهيم إلى التوصية بالبدء بالتربية للحياة المشتركة من جيل رياض الأطفال الإلزاميّة، كما تمّ التشديد على ذلك من خلال تقرير سلومون وعيساوي ومتابعته بصورة متواصلة.

تفسير آخر مهمّ لاختيار هذه الشريحة العمرية هو كونها حلقة وصل بين التعليم الابتدائيّ والتعليم فوق الابتدائيّ. كما أن التطبيق السليم للنموذج، مع الاهتمام المناسب بالوصل بين المدرسة الابتدائيّة وبين المدرسة الإعداديّة لتشكيل استمراريّة تربويّة، يمكّن من توسيعه بكل اتجاه والتعمّق في جوانبه التربويّة.

الطاقم التربويّ والمجتمع المدرسي

صحيح أنّ النموذج التربويّ يتمحور حول التلاميذ، لكنّه يتطرّق بصورة لا تقلّ أهمّيّة إلى الطاقم التربويّ في المدرسة ومجتمعها. مثال على هذا المنهج متوفّر في برنامَج "يا سلام" وفيه يتمّ اندماج المعلّمة العربيّة داخل غرفة المعلّمين وفي الحياة اليوميّة في المدرسة العبريّة (بما في ذلك اشتراكها في اجتماع الأهل، المناوبات، جلسات الطاقم، الرحلات، الاحتفالات، وغيرها). تُجري الطواقم التربويّة العبريّة والعربيّة ضمن برنامَج "يا سلام" لقاءات مشتركة ومنتظمة بينها. هناك أهمّيّة كبيرة للمشاركة الفعّالة لأعضاء الطاقم التربويّ، لأنّ من شأن ذلك توسيع دائرة تأثير البرنامج إلى نطاق يتعدّى الحصّة التعليميّة أو فعاليّة معيّنة في الصف أو في أيّ مكان آخر. كما إنّ لمشاركتهم تأثيرًا على نوعيّة لقاءات التلاميذ. علاوةً على ذلك، فإنّ مشاركة الطاقم التربويّ والطاقم الإداريّ في المدرسة وتأهيل المديرين ومركّزي البرنامج في المدارس يُساهمان في تذويت البرنامج ومواصلة العمل، مستقبَلًا، في مجال الحياة المشتركة في المدارس التي تشارك في البرنامج.

كما أنّ إطلاع الأهالي وإشراكهم في الفعاليّات، مثلا، في يوم اللّغة العربيّة في المدرسة العبريّة التي تدرّس العربيّة من خلال برنامَج "يا سلام"، في لقاء مشترك للأهالي، أو في الاستضافة في البيوت في نطاق برنامج "يا سلام" – من شأن ذلك كلّه المساهمة في توسيع دائرة تأثير البرنامَج في المجتمع وتدعيمه.

3. الدمج بين البرنامج وتبنّي النموذج

تكمّل البرامج الثلاثة ضمن مبادرة "اللّغة كجِسر ثقافيّ" أحدها الآخر، وتشكّل نموذجا مُستداما للتربية للحياة المشتركة: تعرّف كلا المجموعتين بقدْر كافٍ على لغة وثقافة المجموعة الأخرى؛ دمج معلّمين من القطاعين في جهاز التعليم؛ لقاءات منتظمة يصاحبها نشاط تربويّ مشترك، تمكين المعلّمين والتلاميذ من التعرّف بصورة مباشرة على أبناء وبنات المجموعة الأخرى، وعلى خصائصها المتشابهة والمتباينة، وفهم مواقفها ووجهات نظرها حول قضايا مثيرة للجدل، وتطوير عمل مشترك طويل الأمد.

يجسّد هذا النموذج المفهوم التربويّ لمبادرات صندوق إبراهيم، المستند إلى خبرة واسعة في مجال إدارة برامج تربويّة، والذي اعتمدته في السنوات الأخيرة إلى حدّ كبير لجان قامت بمناقشة الموضوع[6]، كذلك، وزارة التربية والتعليم من خلال سياستها المتمثّلة في نشاط المقر للتربية المدنية.

يجدر بوزارة التربية والتعليم – حسَب رأينا – أن تعتمد هذا النموذج المقترح للتربية للحياة المشتركة الذي يتمّ تنفيذه بصورة ناجحة في العشرات من المدارس، وأن تقوم بتوسيعه بشكل متدرّج ليشمل السنوات المبكّرة من التعليم الابتدائيّ والتعليم فوق الابتدائيّ، مع خلق تواصل تربويّ بين البرنامجين. إنّ تعميق البرامج من خلال تخصيص ساعات إضافيّة من شأنه أن يُساعد في تعميق البرامج (الموجودة، الآن، على مستوى محدود) وتحسين إنجازاتها في مجاليّ اللّغة والتعارف المتبادل، والتحرّر من الآراء المسبّقة والمخاوف.

---

6 أُنظر مثلا ج. سلومون وم. عيساوي، تقرير اللجنة العامّة لبلورة السياسة الرسميّة في موضوع التربية للتعايش المشترك بين اليهود والعرب في إسرائيل (تمّ تقديمه لوزيرة التربية في حينه، بروفيسور يولي تمير)، القدس: وزارة التربية والتعليم، 2009. جمعيّة مبادرات صندوق إبراهيم قامت بتشجيع تشكيل اللجنة ودعم نشاطها.

الجزء الثالث

برنامَج "لقاءات يا سلام"

بدأ برنامج "لقاءات يا سلام" بممارسة نشاطه سنة 2010 في العشرات من المدارس في لواء الشمال لوزارة التربية والتعليم. بقيادة مبادرات صندوق ابراهيم وبالتعاون مع جمعية "مأراچ" ومع وزارة التربية – المقر للتربية المدنية ومديرة اللواء، د.اورنا سمحون، ويعمل منذ ذلك الحين بتواصل. تمّ في السنة الدراسيّة (2013-2014) تنفيذ البرنامَج في 36 مدرسة عبريّة وعربيّة في مدينة حيفا ولواء الشمال. يُشارك في "لقاءات يا سلام" تلاميذ صفوف الخامس والسادس في المدارس مع الطواقم التربويّة الموجودة فيها.

من الجدير أيضا ذكر السيدة تسوكيت شميدت والسيد دورون أهروني، مرجعيي المقر للتربية المدنية في لواء الشمال ولواء حيفا، والسيدة نهى خطيب، مرشدة في المركز. شراكتهم الفعّالة والتي استمرت من التخطيط الى تطبيق البرنامج وتنفيذه، ساهمت كثيرا في نجاحه. كما ونقدم الشكر للسيد أدار كوهين، مدير المقر للتربية المدنية في بداية تنفيذ البرنامج، والسيدة دنيلا فريدمان، مديرة المقر اليوم، والسيدة اليراز كراوس، مديرة قسم المجتمع والعلوم الانسانية في السكرتارية التربوية في وزارة التربية

أ. خلفيّة

بعد ترسيخ برنامج "يا سلام" لتعليم اللّغة العربيّة بنجاح في المدارس الابتدائيّة العبريّة واعتماده من قبل وزارة التربية والتعليم كبرنامج إلزاميّ في كلّ المدارس الابتدائيّة في مدينة حيفا ولواء الشمال، إلى جانب تفعيله داخل العشرات من المدارس في القدس وتل-أبيب وجنوب البلاد، بدأ في السنة الدراسية (2010-2011) تطبيق برنامَج "لقاءات يا سلام". يتمّ تطبيق البرنامج في المدارس العربيّة التي يتعلّم فيها الطلاب اللّغة العبريّة (يبدأ التعليم من الصف الثالث، في أقصى حدّ) وفي المدارس العبريّة المجاورة جِغرافيًّا والتي يتعلّم فيها التلاميذ اللّغة والثقافة العربيّة ضمن برنامَج "يا سلام". يتمتّع التلاميذ من المجتمعين – ضمن البرنامج – بنشاطات إثراء في اللّغة والثقافة الخاصّة بالمجموعة الأخرى علاوةً على دروس اللّغة. طوّر البرنامج صندوق إبراهيم وجمعيّة "مأراچ" سنة 2009، وذلك بعد سنوات من الخبرة في إدارة برامج لقاءات مختلفة في المدارس بالتعاون مع السلطات المحلّيّة ووزارة التربية والتعليم.

يشدّد النموذج الذي يقترحه البرنامج على ضرورة إجراء لقاءات منتظمة خلال السنة على مدار ثلاث سنوات متتالية، على الأقلّ. خلافًا لبرامج كثيرة كان قد تمّ تفعيلها خلال السنوات السابقة داخل المدارس في إسرائيل، فإنّ هذا البرنامج يقوم بإشراك فعّال للمديرين ولطواقم المدرّسين ويعتمد على لقاءات منتظمة لطواقم المعلّمين من المدرستين، قبل لقاء مجموعات التلاميذ وبالتوازي معها. تقوم الطواقم خلال البرنامَج بتشكيل أدوات لتوسيع دوائر تأثير اللّقاءات في المجتمع المدرسيّ بمن فيه الأهالي. علاوةً على ذلك، هناك أهمّيّة للعمل المشترك بين زوجي المدارس في مضمون الموادّ التي اختاراها: يُطلب من المعلّمين من المدرستين إجراء لقاءات لرسم مسار العمل المشترك فيما بينهم وبين التلاميذ، في مجال المعرفة أو العمل الذي تمّ اختياره، وبعد ذلك يقوم التلاميذ بالعمل بصورة مشتركة.

ب. هدف البرنامج

هدف البرنامَج هو تطوير التربية للحياة المشتركة في جهاز التربية والتعليم من خلال تطوير وتطبيق واسع لنموذج المشاركة التربويّة بين أزواج من المدارس الابتدائيّة العربيّة واليهوديّة المتجاورة، معلمين وتلاميذ. يشمل تطوير المشاركة التأهيل والتعلّم والتعارف المتبادل ولقاءات موجّهة للطواقم التربويّة وللتلاميذ من المدرستين والعمل التربويّ المشترك.

ت. مبادئ تربويّة ومضامين

يرتكز التوجيه في برنامَج "لقاءات يا سلام" على مناهج العمل التي طوّرتها جمعيّة "مأراچ" في السنوات الأخيرة: المنهج السرديّ ونهج التعدّدية الثقافيّة في التربية:

1. منهج التعدّدية الثقافيّة

القاعدة الأساسيّة الأولى لمنهج التعدّدية الثقافيّة في إدارة الاختلاف المجتمعيّ هي أنّ للمجتمع الثقافيّ الذي ينتمي إليه الفرد أهمّيّة حاسمة بالنسبة إليه. يتعلّم الفرد التعرّف إلى نفسه وتكوين هُويّته، وذلك، فقط، في إطار المجتمع حيث هو منغرِس. بينما لا نعيش نحن في الواقع داخل مجتمعات مغلقة، بل نجد أنفسنا في علاقة متبادلة مع مجتمعات أخرى. القاعدة الأساسيّة الثانية هي أنّ الهُويّة الشخصيّة والجماعيّة تتطور من خلال الحوار مع هُويّات أخرى. يقترح منهج التعدّدية الثقافيّة حوارا مُدمجا بالعمل يرتكز على عمليّات تعارف متبادلة، من منطلق فهم الطاقة الهدّامة الكامنة في عدم التعارف أو التعارف السلبيّ، فقط، مع "الآخر". عندما تلتقي هُويّات مختلفة في عمليّة تعارف متبادل وعمل مشترك ينشأ هناك "حيّز إبداعي مشترك": حيّز جديد لا يجمع بين الحيزيْن الثقافيّين المنفصلين، بل هو نتاج أصليّ وثمرة الحوار والعمل.

2. التوجيه وفق المنهج السرديّ

يتمّ توجيه اللّقاءات وفق المنهج السرديّ. وحسب المنهج السرديّ في العمل المتعدّد الثقافات، تتشكّل الهُويّة الشخصيّة والجماعيّة من قصص كثيرة تشتمل على القيم، المعرفة، العادات، الأحاسيس، وموارد خاصّة بنا. يميّز المنهج بين القصّة المركزيّة المهيمنة، ذات التأثير في هُويّتنا، والتي تمنع باقي القصص من الظهور، وبين بقيّة القصص التي تُشكّل الهُويّة. في بعض الأحيان هناك قصص جانبيّة لا تندرج في معرض الحديث، لكنّها تنطوي على أهمّيّة كبيرة وتسمح بفتح حوار في اتجاهات جديدة. يتواجد الصراع الوجوديّ السياسيّ القوميّ في مركَز العلاقات بين اليهود والعرب. والهدف من الحوار بين الثقافات هو إتاحة الفرصة لفتح حوار في مواضيع أخرى تتعلّق بالحياة اليوميّة لأبناء المجتمعات المختلفة. يتيح الحوار بين الثقافات المجال لإلقاء نظرة أكثر تركيبًا على الحوار اليهوديّ العربيّ ويوسّعه. يوفر لنا الانشغال في دراسة المكتسبات الثقافية والدينية فرصة للتعلم المتبادل والحوار التدعيميّ.

3. المضامين

فيما يلي المضامين الأساسيّة للبرنامج في لقاءات طواقم المعلّمين ولقاءات التلاميذ، وكذلك تلك المتصلة بدورات الاستكمال وورشات العمل المختلفة التي يشترك فيها المديرون والمعلّمون في البرنامج:

برنامج التلاميذ:

- التعارف الشخصيّ والثقافيّ مع أفراد المجموعة الأخرى من خلال فعاليّات تجريبيّة ممتعة؛

- نظّارات ثقافيّة – ما نراه من هنا لا نراه من هناك: صور نمطيّة وإشكالات تنبع من الاختلاف بين الثقافات؛
- التعامل مع التشابه والاختلاف من خلال الاعتراف والاحترام المتبادليْن؛
- العمل المشترك من خلال بناء الثقة والتعاون والإصغاء والحوار.

برنامج المعلّمين:

- التعرّف المتعمّق على مكوّنات الهُويّة المختلفة – قصص هُويّة مُبلورة فيما يتعلّق بـ"الذات" وبـ"الاخر" – يُعنى بالاستماع والتعلّم الشخصيّ، والبين شخصي والبين ثقافي مع تعزيز المكتسبات الشخصيّة والثقافيّة التي يُحضرها المشاركون معهم إلى البرنامج.
- زيادة الحساسيّة لمفهوم العيش في مجتمع متعدّد الثقافات (العيش في مجتمع يحتوي على "أخروية")؛
- التعامل مع الرموز، التفسيرات، تعدد الدلالات والرموز الخفيّة وانعكاساتها في اللّقاء اليهوديّ العربيّ على الطواقم والتلاميذ والأهالي؛
- تعميق التعرُّف عل "الرواية" (العربيّة/اليهوديّة) من مختلف جوانب الحياة (الشخصيّة، الثقافيّة، والقوميّة) – "الجليد بين الثقافات: تحدّيات ومخاطر"؛
- توسيع المعرفة فيما يتعلّق بالمسألة اليهوديّة العربيّة في إسرائيل عن طريق لقاء مع مختصين؛
- تنمية الوعي والمهارات لدى المعلّمين المسؤولين عن البرنامج وعن هذا الموضوع في المدرسة لتوجيه لقاءات بين الثقافتين اليهوديّة والعربيّة، وطرق التعامل مع المصاعب التي تفرزها هذه اللّقاءات.
- الإثراء والتمكين في مجال التربية لحياة مشتركة؛
- المبادرة وبناء الشراكات التعليميّة، الاجتماعيّة والجماهيريّة والنهوض بالعمل المشترك.

تتمحور اللّقاءات الموجّهة الخاصّة بالتلاميذ والمعلّمين في البداية حول التعارف المتبادل – الشخصيّ والثقافيّ – والحدّ من الصور النمطيّة، والاستمرار في مناقشة مواضيع الهُويّة والقصص المُبلورة في نطاق الدائرة الشخصيّة والجماعيّة، والوصول إلى المناقشة والاشتغال في العلاقات المعقّدة بين المجموعات، وفي المخاوف المتبادلة والطرق المختلفة لجَسر العلاقات وبناء حياة مشتركة رغم الخلافات والترسّبات.

بطبيعة الحال، تختلف طبيعة التعامل مع المضامين والتوجيه كلّيًّا بين لقاءات المعلّمين ولقاءات التلاميذ، ولكن توجد علاقات تبادليّة بين جدولَي اللّقاءات. إلى جانب اللقاءات يُعنى كلٌّ من المعلمين والتلاميذ في العمل أو التعلّم المشترك في مجال المضمون الذي اختاروه.

4. جمهور الهدف

يتمحور البرنامج حول تلاميذ الطبقة البالغة في المدرسة الابتدائيّة، وتشترك فيه – بشكل فعّال – الطواقم التربويّة في المدرسة. توسيع دوائر تأثير البرنامج نحو بقيّة التلاميذ في المدرسة وإشراك أهالي التلاميذ في البرنامج يُعتبران من الأمور الحيويّة والمساعدة في تحقيق أهدافه.

5. توجيه مهْنيّ خلال كلّ اللّقاءات

يقوم بتوجيه جميع اللّقاءات – التلاميذ والمعلّمين – موجِّهو مجموعات مهْنيّون وذوو خبرة، يهودًا وعربًا، تمّ تأهيلهم خصّيصا للبرنامج، وفق المنهج السرديّ ووفق منهج التعدّدية الثقافية.[7] يوجّه اللقاءات الأحاديّة القوميّة مرشد من القوميّة ذاتها، بينما يقوم ثنائيّ من المُوجّهين، يهوديّ وعربيّ، بتوجيه اللّقاءات الثنائية القوميّة.

ث. مكوّنات البرنامج

1. تأهيل الطاقم التربويّ

يشارك المديرون والمعلمون العرب واليهود ومركّزو البرنامج في كلّ المدارس في كلّ عام في دورة استكمال مركّزة على مدى ثلاثة أيّام، بالاشتراك مع خبراء ومحاضرين رائدين في مجالاتهم. تشمل دورات الاستكمال إثراء المعرفة في مجال التربية نحو التعايش المشترك وتوفير الأدوات العمليّة اللازمة لتوصيل البرنامَج إلى المدارس وتطويره. يشارك المديرون والمركّزون في إطار دورة الاستكمال في ورشات عمل حواريّة موجّهة تبحث العلاقة بينهم كيهود وكعرب، كما تبحث التجارب التي مرّوا بها من خلال عملهم كقياديّي برنامج اللّقاءات وكمربّين. تُقام دورة الاستكمال المركّزة حاليا في المركَز القطريّ للاستكمال، "بيت يتسيڤ"، في بئر السبع؛ بإشراف المقر للتربية المدنية وبمشاركة مبادرات صندوق إبراهيم و"مأراچ".

الغاية من الفعاليّة على المدى الطويل هي تأهيل مركّزي البرنامج العرب واليهود كـ"أوصياء على التربية للحياة المشتركة" – كلّ واحد في مجال مدرسته – لقيادة البرنامج والحقل في مدرستهم.

2. لقاءات موجّهة

تجري – في إطار البرنامج، كلّ عام، حسَب جدول زمنيّ تمّ إعداده مسبّقًا – لقاءات طواقم المعلّمين لأزواج المدارس ولقاءات تلاميذ صفوف الخامس – السادس من المدرستين، بتوجيه من مرشدي مجموعات يهود وعرب، تمّ تأهيلهم خصيصا لهذا البرنامج:

المعلّمون

نرى في المربّين وكلاء تغيير مهمين لخلق تأثير للعمليّة التربويّة على جميع المستويات، وتهيئة الأجواء الداعمة لتوفّر الحياة المشتركة. يمكّن العمل مع المربين من استيعاب مجال التربية للحياة المشتركة داخل المدارس بصورة منتظمة ومتواصلة. تعمل اللّقاءات بين الطواقم على بناء أسس الشراكة المستدامة في المدارس، وتسعى لإكساب أعضاء الطاقم التربويّ مهارات لمواجهة قضايا مختلفة في مجتمع متعدّد الثقافات.

يتمّ داخل كلّ مدرسة مشاركة في البرنامج، وفق النموذج، اختيار ثمانية معلّمين، على الأقلّ، من قبل المديرين، يشاركون بصورة فعّالة في البرنامج لمدّة ثلاث سنوات. يضمّ طاقم المعلّمين – بصورة عامّة – مدير المدرسة أو نائبه، مركّز البرنامج، مربّي صفوف الخامس-السادس، معلّمي اللّغة العربيّة والعبريّة ومعلّمين مهْنيّين من مجال المضمون المشترك الذي تمّ اختياره أو معلّمين آخرين.

7 نظرًا إلى الحساسيّة الكامنة في هذه اللقاءات، فإن برنامَج التأهيل ومرافقة المرشدين هو جزء مبنيّ وإلزاميّ في البرنامَج. قامت جمعيّة "مأراچ" بتأهيل المرشدين في البرنامَج على أسس المعرفة والخبرة الطويلة التي اكتسبتها في هذا المجال.

تقوم الطواقم – في كلّ أزواج المدارس، كلّ عام – بإجراء لقاءين أحاديّي القوميّة (تحضير وتلخيص) وثلاثة لقاءات مشتركة (ثنائيّة القوميّة).[8]

التلاميذ

التلاميذ المشاركون في البرنامج هم تلاميذ صفوف الخامس-السادس في كلّ أزواج المدارس. في بعض أزواج المدارس يتمّ لقاء بين صفوف كاملة مع صفوف كاملة من المدرسة الشريكة. وفي أزواج أخرى اختار المديرون العمل بصورة "مجموعات قياديّة"، يتمّ في إطارها إجراء لقاءات بين مجموعات منتخبة مختلطة لتلاميذ من داخل صفوف الخامس-السادس. تشكّل هذه المجموعات مجموعات السفراء، وتتضمن وظيفتها توسيع دائرة تأثير البرنامج في المجتمع المدرسيّ. تجري مجموعات التلاميذ، كلّ عام،[9] لقاءين أحاديّي القوميّة، على الأقلّ (تحضير وتلخيص) وثلاثة لقاءات ثنائيّة القوميّة.

3. عمل تربويّ مشترك

وفق النموذج، يشارك التلاميذ من أزواج المدارس – إلى جانب اللّقاءات الموجّهة – في عمل تربويّ مشترك ومستمرّ. يختار المديران في المدرستين الشريكتين المضمون، وقد يكون من مجال معرفي يتمّ تعلّمه في المدارس (علوم أو زراعة، مثلًا)، مجال قِيم (التطوّع داخل المجتمع، مَنع العنف، مثلًا) أو أيّ مجال آخر، مثل الاستدامة، الموسيقى، الفنّ، علم الآثار – شرط أن يكون مشمولًا في البرنامج التعليمي للمدرستين.

العمل المشترك على "محور المضمون" إلى جانب العمل على "محور العلاقات" خلال اللّقاءات الأحاديّة القوميّة والثنائيّة القوميّة الموجّهة، غايته التأسيس لحياة مشتركة عن طريق العمل وترسيخ التعارف الشخصيّ بين التلاميذ (والمعلّمين)، الذي بمقدوره إزالة الحواجز والحدّ من الآراء المسبّقة. علاوةً على ذلك، يُشكّل النجاح المستمرّ في العمل على "محور المضمون" – بحدّ ذاته – حافزًا لاستدامة برنامج اللّقاءات والتعاون، على أن يكون المجال – بحدّ ذاته – على قدْر من الأهمّيّة في نظر إدارة المدرسة ونظر الطاقم التربويّ.

لغرض ترسيخ العمل في مجال المضمون، من المستحسن أن يوجهه معلّمون متمكّنون في هذا المجال، يكونون شركاء في لقاءات الطواقم التربويّة، وحتى في إطار الدروس في المواضيع الملائمة. يساعد الإشراف المهْنيّ (في الموسيقى، الفنّ، الزراعة، البيئة، وما شابه) – بصورة عامّة – في توجيه المعلّمين للعمل المشترك في ميادين المضمون، بالتنسيق مع مركَز التربية المدنية. يتمّ، أحيانًا، في إطار "لقاءات يا سلام" إقامة تعاون مع هيئات مهْنيّة مختصّة في توجيه المعلّمين أو التلاميذ في المجالات التي يعملون فيها بصورة مشاركة، مثل "الشبكة الخضراء" وجمعية حماية الطبيعة في مجال حماية البيئة والاستدامة ومع سلطة الآثار وغيرها.

4. توسيع دوائر التأثير

أحد الأهداف الرئيسيّة للبرنامج هو إيجاد إمكانيّات لتوسيع دوائر تأثير التربية للحياة المشتركة لدى التلاميذ والمعلّمين والأهالي والمجتمع المدرسيّ الواسع. يتمّ العمل على توسيع الدوائر – في الأساس – من خلال إشراك الأهالي في البرنامج (نشاطات الذروة، الضيافة المتبادلة في المنازل، لقاءات الأهالي) و"نقل" التجارب والمفاهيم من خلال التلاميذ المشاركين في البرنامج (بالتحضير

8 يجري الحديث عن الحدّ الأدنى من عدد اللقاءات. قدْر الإمكان، يُنصح جدًّا بإضافة لقاءات ثنائيّة القوميّة (وحتى لقاء إعداد أحاديّ القوميّة في منتصف العام)، للمعلّمين وللتلاميذ، على حدٍّ سواء.

9 أُنظر الملاحظة 8، أعلاه.

لجريدة الحائط، عرض البرنامَج لتلاميذ الصف والمدرسة، نشر تقارير وصور عن البرنامج على موقع المدرسة، وغيرها). يُعتبر توسيع النشاطات التي تُقام بمبادرة من المدارس وبقيادة المديرين - نحو مجموعات هدف أخرى في المجتمع - أمرًا ضروريًّا لاستيعاب الحياة المشتركة ولنجاح البرنامج والعلاقة بين المدارس. يجب تشجيع مشاركة قسم التربية في السلطة المحلّيّة الملائمة وربط البرنامج ببرامجها في المجالات الأخرى، التي بمقدورها ترسيخ فكرة التعايش المشترك. كلّ ذلك من أجل إيجاد خطاب وعمل واسعين، يساعدان على تشكيل نظرة إيجابيّة للنجاح في بناء حياة مشتركة.

الجزء الرابع

تفصيل برنامج اللّقاءات

أ. برنامج الطواقم التربويّة

منطق البرنامج

نحن نعيش في مجتمع متعدد الثقافات. يترعرع الأطفال فيه في ظل التعدديّة داخل البيت، والحي، والمدرسة، والبلدة والدولة. ومن المفترض أن يكتسبوا في المدرسة الأدوات والمهارات للتعامل مع الاختلاف ومع الآخر الذي يواجهونه في الحياة اليوميّة.

المربون، والمعلمون والطاقم الإداري في المدرسة، هم العامل في جهاز التعليم، الأكثر تأثيرا على شخصيّة الطلاب بصفتهم الأداة الرئيسيّة الأفضل لنقل الرسائل التربويّة. يسعى هذا البرنامج سويّة مع المربين إلى دراسة ماهية الحياة في المجتمع متعدد الثقافات، وذلك على المستوى الشخصي (التجربة الشخصيّة للمربي كإنسان وكمواطن)، وعلى المستوى المهني (كمربي يؤثر على أجيال مختلفة من طلاب المدرسة). بمساعدة هذه الدراسة، وبواسطة عمليّة الحوار الداخلي والخارجي مع الآخر، التي نحاول تشجيعها لدى المربين، سنساعدهم على بلورة الأدوات والمهارات المطلوبة واكتسابها بهدف تنمية الوعي للقيم وللتعدديّة الثقافيّة لدى الطلاب.

نسعى – من خلال هذا البرنامج – لتكريس جزء رئيسيّ لمفهوم التعايش المشترك بين العرب واليهود على خلفيّة الصراع القوميّ بين الشعبين، والتعامل مع التحدّي المتمثّل في تنمية شراكات بين المدارس العربيّة واليهوديّة، والتي ستكون – في نهاية المطاف – من الأمور التمكينية لكلا الطرفين.

يُعتبر برنامج الطواقم التربويّة من الأمور المهمّة والضروريّة لنجاح البرنامج ككلّ. فهو يساهم في خلق سيرورة شاملة للمدارس، وينمّي المشاركة الفعّالة للمعلّمين، ويزوّد المربّين بالأدوات اللازمة لقيادة عمل مشترك لتلاميذ أزواج المدارس في مجال مضمون محدّد. إنّ بناء شراكة حقيقيّة بين المربّين في أزواج المدارس يزيد من احتمال مواصلة التعاون على مدى سنوات وتعزيزه.

أهداف برنامَج الطواقم التربويّة

1. تجربة إيجابيّة، ناجحة ومتفاعلة من التعلّم وحبّ الاستطلاع، والاحترام المتبادل.
2. بناء الثقة وإدارة حوار آمن يشكل أساسًا للتعاون المستقبليّ.
3. تنمية مهارات الإصغاء ومهارات التعلّم الثقافيّ، وتوسيع وجهات النظر.

4. دعم برنامج التلاميذ.

5. تنمية الجاهزية لعمل تربويّ من أجل حياة مشتركة.

إطار البرنامج

يمتدّ برنامج الطواقم على خمسة لقاءات سنويّة (بمجموع 18 ساعة أكاديميّة): لقاءان أحاديًا القوميّة (كلّ لقاء يشتمل على 3 ساعات أكاديميّة) وثلاثة لقاءات ثنائيّة القوميّة (كلّ لقاء يشتمل على 4 ساعات أكاديميّة). تمّ إعداد برنامج لقاءات الطواقم التربويّة بحيث تجري على مدار ثلاث سنوات متتالية على الأقلّ، بالموازاة مع لقاءات التلاميذ. يُوجّه جميع اللّقاءات المشتركة مرشد عربيّ ومرشد يهوديّ باللّغتين.[10]

يتمّ خلال اللّقاءات الأحاديّة القوميّة بحث الجوانب "الداخليّة" للعيش في مجتمع متعدّد الثقافات، وجوانب اللّقاء مع الآخر. ويتمّ في إطار اللّقاءات الثنائيّة القوميّة بحث مسائل الحياة المشتركة ومدلول المجتمع المتعدّد الثقافات، من خلال تجربة التعرّف على الآخر، ومن خلال اللّقاء المباشر معه. كما يتمّ بحث المسائل الأخلاقيّة، السياسيّة، الاجتماعيّة، والتربويّة المتعلّقة باللّقاء بين الثقافات.

نوع القاء	سنة أولى	سنة ثانية	سنة ثالثة
أحاديّ القوميّة: تحضير	توقّعات ومخاوف	الهُويّة – الماهيّة	شارة الحياة المشتركة
ثنائيّ القوميّة 1	ورشة أغراض	ملصقات هُويّة	دائرة الاستماع
ثنائيّ القوميّة 2	لقاء مع الآخر	تعمّق في موضوع الهُويّة	لعبة "يا سلام"
ثنائيّ القوميّة 3	ورشة نصوص	تخطيط وَحدة التدريس	جولة مشتركة
أحاديّ القوميّة: تلخيص	تلخيص	تلخيص	تلخيص

10 يدور الحديث عن إطار حدّ أدنى. في حدود الإمكانيّات، يُنصح بزيادة عدد اللقاءات وإطالتها. كلّما زادت "ساعات اللقاء" كان من الممكن التعمّق في المضامين وتحسين الاستمرارية والانتظام.

مبنى سير اللقاءات – مبنى سير اللقاءات

✦ **السنة الأولى** (5 لقاءات) ✦

1 لقاء أحاديّ القوميّة: تحضير

135 دقيقة

نوع اللّقاء	الموضوع	الأهداف	المضمون	اللّوازم
أحاديّ القوميّة	تحضير للّقاء المشترك	الانكشاف للبرنامج ولمنهج العمل توضيح القيم ورؤيا العيش في مجتمع متعدّد الثقافات استفسار عن الأهداف والمخاوف وملاءمة التوقّعات	تعرّف على البرنامَج استفسار عن الرؤيا: "لماذا؟"	بطاقات جُمَل

سير الورشة:

أ. **اِفتتاح:** يقوم الموجّه بتقديم شرح عن البرنامج كجزء من مشروع "اللّغة كجسر ثقافيّ"، ومن برنامج التربية للحياة المشتركة.

ب. **توضيح الرؤيا:** يقوم الموجّه بالكتابة على اللّوح "التربية للعيش في مجتمع متعدّد الثقافات – من أجل ماذا؟ ماذا؟ كيف؟" ويشرح أن هدف اللقاء هو الاستيضاح الأولي عن سؤال "من أجل ماذا"؟

يقوم الموجّه بصياغة 10 جُمَل لجوانب شخصيّة-مهنيّة، تربويّة-قِيَمية، وعمليّة (من الممكن تحضير بطاقات أو كتابة الجمل على اللوح). يُطلب من كلّ مشترك اختيار 2-3 جُمَل مثيرة للأفكار والتساؤلات، متعلّقة بالأسئلة المكتوبة على اللّوح (بند "ب"، أعلاه).

أمثلة لجُمَل:

- على البالغ المرغوب أن يكون واعيًا لهويته وإبداء التقدير والاحترام لهوية الآخر.
- من المهمّ أن يعمل المعلّمون في المدارس الابتدائيّة بصورة فعّالة في التربية للتعدّدية الثقافية.
- الآخر هو جزء من البُنية والنسيج المعيشيّ للمكان الذي نعيش فيه. الاعتقاد أنّه من الممكن أن يعيش كلٌّ على حِدة اعتقاد وهميّ خطير.
- نحن نعيش داخل نظام بيئيّ إنسانيّ، كلّ فرد فيه له تأثير على الآخر.
- لا حاجة إلى بناء حياة مشتركة. كلّ مجموعة لديها خصائصها ولديها احتياجاتها الخاصّة.
- يجب تربية التلاميذ في المدارس بصورة فعّالة للعيش في مجتمع متعدّد الثقافات.
- اللّقاء مع الآخر يساعدنا في بلورة هُويّتنا.

- التعلّم والانفتاح على الآخر يشكّل خطرًا عليّ.
- اللّقاءات المشتركة لا تُطوّر القدرة على حياة مشتركة مُثمرة في الدولة.

ت. **نقاش:**

- يقوم كلّ مشترك بعرض اختياره.
- يقوم الموجّه بإجراء مسح لاختيارات المشاركين ويجري توضيحًا عميقًا للأفكار والمصطلحات (تعدّد الثقافات، هُويّة، لقاء مع الآخر).
- يُجرى نقاشا حول السؤال "من أجل ماذا؟": يقوم الموجّه بوضع قائمة لأهداف التربية للحياة المشتركة، عن طريق الربط بين الأقوال الصادرة من المشتركين فيما يتعلّق بالسؤال. على الموجّه، لغرض تلخيص النقاش، التمعّن في القائمة وإبراز التوافق وعدم التوافق داخل المجموعة.

ث. **توجيه قبل اللّقاء المشترك الأوّل**: أحضروا غرضًا ذا مدلول شخصيّ/جمعيّ لهُويّتكم.

2 اللّقاء المشترك الأول: ورشة عمل أغراض - تعارف سرديّ

180 دقيقة

نوع اللّقاء	الموضوع	الأهداف	المضمون	اللّوازم
ثنائيّ القوميّة 1	تعارف سرديّ	التعارف بين المشاركين في المجموعة بطريقة السرد. سرد قصص شخصيّة تتعلّق باللّقاء مع الآخر. التأكيد على موارد شخصيّة وثقافيّة وتشجيع الاعتراف بها وتقديرها.	تعارف أوّلي ورشة أغراض فهم ميزات اللّقاء بين الثقافات.	أغراض من الثقافة اليهوديّة والعربيّة

سير الورشة:

أ. **افتتاحيّة**: يقوم المُوجّهون بعرض الأهداف التي نتجت عن اللّقاءات الأحاديّة القوميّة.

ب. **جولة تعارف أوّليّ**: يقوم كلّ مشترك بتقديم نفسه: الاسم، الوظيفة في المدرسة، الشعور أو التوقّعات عند دخول البرنامَج.

ت. **ورشة أغراض**: يقوم الموجّهون بوضع أغراض تعكس الثقافة اليهوديّة والعربيّة في مركَز الغرفة (كوفيّة، غصن زيتون، أعلام وطنيّة، كتب مقدّسة، أغراض مقدّسة، كتب/نصوص لكتّاب وشعراء كبار في الثقافة، إعلان الاستقلال، شموع، أقراص مدمجة لموسيقى تعكس الثقافة، صور، وغيرها). يقوم المشاركون بوضع الأغراض التي أحضروها إلى جانب الأغراض الموجودة.

يطلب الموجّهون من كلّ مشترك اختيار غرضين لهما مدلول شخصيّ/ثقافيّ/قوميّ بالنسبة إليه، والتحدّث عنهما من داخل عالمه الشخصيّ-التجريبيّ.

✦ خلال ورشة العمل يجب السماح لباقي المشتركين بطرح أسئلة توضيحيّة، فقط، على المقدّم. يجب عدم الدخول في نقاش أو جدال أو إبداء مواقف.

ث. **الإعداد:** يقوم الموجّه بإدارة محادثة عن الأحاسيس والمشاعر التي ثارت لدى الاستماع إلى القصص:

- كيف ساعدت القصّة من خلال الغرض بتوسيع التعارف؟
- كيف كانت تجربتي في الحديث عن نفسي؟
- كيف كان شعوري حيال ردود بقيّة المشتركين؟

ج. **تلخيص وتحليل:** يقوم الموجّه بتحليل خصائص اللّقاء المتعدّد الثقافات اتصالا مع القصص التي تمّ سردها: رسائل مرئيّة وغير مرئيّة، تعدّد المدلول، قيم، توقّعات، مشاعر، وأفكار.

3 اللّقاء المشترك الثاني: قصص ذات قيمة في اللّقاء مع "الآخرين"

180 دقيقة

نوع اللّقاء	الموضوع	الأهداف	المضمون	اللّوازم
ثنائيّ القوميّة 2	لقاء مع "الآخر"	تنمية مهارات الاستماع: إصغاء بدون إصدار أحكام، إصغاء مزدوج (لذاتي وللمتحدّث) تحديد الموارد الرمزية والقيم	جولة قصص حول اللّقاء مع "الآخر". تجربة مع "التعقيبات" معالجة وتصوّر	أوراق وأقلام

سير الورشة:

أ. **جولة افتتاحيّة:** المشاعر التي ترافق المشاركين عند حضورهم إلى اللّقاء، هل تذكّروا مضامين اللّقاء السابق فيما مضى من الوقت؟

ب. يُطلب من المشتركين سرد قصّة حول لقاء مع الآخر كان لها مدلول بالنسبة لهم، حُفرت في الذاكرة، رافقتهم، أثّرت فيهم، أو استفادوا منها. وقت سماع القصّة يجب عدم إبداء رد فعل نحو الراوي. يُطلب من المشتركين تسجيل أمورا راودتهم خلال الاستماع إلى القصص (أفكار، أحاسيس، تماهٍ مع الراوي في نقاط معيّنة، أمور أثارت لديهم الفضول والتقدير).

ت. يُطلب من المشتركين – في نهاية مرحلة رواية القصص – أن يرددوا صدى القصص (بأسلوب غير نقديّ يعكس الارتباط العاطفيّ بالراوي).

ث. **معالجة:**

- كيف شعرت عندما سردت قصتي؟ كيف أحسستُ عندما كانوا يُصغون إلى قصّتي؟
- ما هي التجربة التي مررتُ بها كمستمع؟
- اِستفادتي الجديدة (عن المحادثة، عن اللّقاء مع الآخر، إصغاء، مواجهة صعوبات الحديث)؟
- ماذا أُحضر معي في المستقبل؟

ج. **توجيه قبل اللّقاء القادم:** إحضار نصّ تأسيسيّ (كان له تأثير عليّ في المراحل الأولى من عمري، ولم يكن من اختياري) ونصّ مُبلور (كان من اختياري).

4 اللّقاء المشترك الثالث:
توضيح الهُويّة عن طريق نصوص تأسيسيّة ونصوص مُبلورة

180 دقيقة

نوع اللّقاء	الموضوع	الأهداف	المضمون	اللّوازم
ثنائيّ القوميّة 3	توضيح الهُويّة عن طريق النّصوص	معرفة العناصر التركيبيّة والمُبلورة لهُويّتنا وفهم الطبيعة الديناميكيّة للهُويّة. تعميق التعرّف الشخصيّ والثقافيّ.	الربط مع اللّقاء السابق. العمل مع النصوص.	النصوص التي يحضرها المشتركون معهم.

سير الورشة:

أ. **جولة افتتاحيّة:** ما هي المشاعر التي ترافقهم إلى اللّقاء، هل تذكّروا مضامين اللّقاء السابق في ما مضى من الوقت؟

ب. يقوم المعلّمون بتقديم النصوص التي أحضروها (يقرأون ويوضّحون اختيارهم)، يُقرأ النص التأسيسيّ والنص المُبلور كلٌّ على حِدة.

ت. يقوم المشتركون بطرح أسئلة فضوليّة على الرواة (أسئلة تمكّن من توسيع القصّة).

ث. يقوم الموجّه بتوضيح ماذا يعني رجع الصدى (ردّ فعل غير نقديّ يعرض كيف كان صدى القصّة الذي سمعته في داخليّ) ويقدّم أسس التعقيبات (التحدّث بضمير المتكلّم، التعامل مع تجربتي خلال الاستماع للقصّة، الامتناع عن توجيه الأحكام والنقد).

ج. يقوم المشتركون بالتعقيب (بأسلوب لا يحكُم عليها، مع اعتبار للموقع الشخصيّ الذي وجدتهم القصّة فيه).

ح. مناقشة التجارب في لقاء مفتوح - تأمّل في اختيارات النصوص: ما هي القيم والمدلولات التي تظهر من النصّ المُيلور؟ ما هي القصّة المهيمنة في النصّ التأسيسيّ؟ كيف تتراسل النصوص فيما بينها؟ كيف تعكس التطوّر والتغيير؟ ماذا تعلّمت عن نفسي وعن الآخرين؟

5 لقاء أحاديّ القوميّة: تلخيص

135 دقيقة

نوع اللّقاء	الموضوع	الأهداف	المضمون	اللّوازم
أحاديّ القوميّة	تلخيص	تلخيص للعمليّة التي مرّت بها المجموعة. توضيح للأفكار وتطبيقها.	تلخيص البرنامَج. نقاش مفتوح حول استمرار العمل على الموضوع.	استيضاح ردّ الفعل

سير الورشة:

أ. تلخيص المواضيع التي اشتغلت فيها المجموعة خلال البرنامَج: تعلّم ثقافيّ، تعدّديّة ثقافيّة، لقاء مع الآخر، إصغاء.

ب. نقاش مفتوح غايته تلخيص العمليّة، مناقشة التجربة واستخلاصاتها، والاهتمام بمواصلة البرنامَج في السنة القادمة.

✦ السنة الثانية (5 لقاءات) ✦

1 لقاء أحاديّ القوميّة: تحضير

135 دقيقة

نوع اللّقاء	الموضوع	الأهداف	المضمون	اللّوازم
أحاديّ القوميّة	الهُويّة - الماهية	إلحاق معلمين جُدُد بالبرنامَج، اِسترجاع التجارب التي حصلت في السنة الماضية. ملاءمة التوقّعات. توضيح مصطلحات أساسيّة: "الهُويّة - الماهية".	تعارف من جديد. لعبة "الهُويّة - الماهية" تحضير للّقاء المشترك.	أوراق وأقلام

سير الورشة:

أ. **افتتاحية:** تعارف من جديد مع الموجّه، تقديم البرنامج، ربط مع السنة الماضية.

ب. **العمل مع عنصر الهُويّة:** بين الهُويّة (تعريف الآخرين لي) والجوهري (ما هو المهمّ في حياتي)، من خلال أحجية مكوّنات الهُويّة: يُطلب من المشتركين تسجيل مكوّنات الهُويّة وتشكيل قائمة مشتركة على اللّوح. بعد ذلك يقوم كلّ مشترك بالتفكير في أحجية. يحاول المشاركين معرفة العنصر في الاحجية الذي يوّسع مستوى الماهية.

ت. **البحث ومناقشة المصطلحات:** ماذا بين الهُويّة والماهية؟

ث. **التحضير تمهيدا للّقاء المشترك:** ماذا أريد أن يعرفوا عنّي؟ ماذا أريد أن أعرف عن الآخرين؟

ج. يقوم الموجّه بإعلام المجموعة وإثارة حب استطلاعها في اللّقاء الثنائيّ القوميّة القريب ويُخصّص لتحضير مجموعة ملصقات الهُويّة - الماهية.

ح. يقوم الموجّه بشرح وظيفة الطاقم في برنامَج التلاميذ.

2 اللّقاء المشترك الأول: تجديد وتعميق التعارف والأساس المشترك

180 دقيقة

نوع اللّقاء	الموضوع	الأهداف	المضمون	اللّوازم
ثنائيّ القوميّة 1	تعميق التعارف	تجديد العلاقة تعميق التعارف توضيح أسئلة الهُويّة	تجديد العلاقة "ساعة اللّقاءات" ملصقات هُويّة	أوراق وأقلام، جرائد للقصّ، مقصّ، غراء، أقلام توش، أوراق A3

سير الورشة:

أ. تجديد العلاقة وملاءمة التوقّعات.

ب. **تعميق تعارف بأزواج متبدلة:** "ساعة لقاءات" – يقوم كلّ مشترك بتحديد عدد اللّقاءات على ساعة وهميّة مع مشتركين من المدرسة الثانية، وهكذا يتمّ – على الساعة الوهميّة – تعيين لقاء لكلّ مشترك مع مشترك آخر من المدرسة الأخرى، (حيث يقرّر الموجّه عدد اللّقاءات التي تتمثّل في ساعات الساعة، وحسَب حجم المجموعة. على سبيل المثال، في كلّ ساعة دائريّة بين الساعة 09:00–14:00) عندما يُعلن الموجّهون ساعة معيّنة، يفحص كلّ مشترك مع من حدّد لقاء في هذه الساعة، ويجلس مع هذا الشخص للتحادث في موضوع قد تمّ تحديده من قبل الموجّهين.

أمثلة لمواضيع:

- تحدّث عن نفسك، وعن عائلتك.
- تحدّث عن فيلم/مسرحيّة/مناسَبَة مهمّة كانت في الفترة الأخيرة.
- شيء واحد كان بودّي تعلّمه ومعرفته عن المجموعة الأخرى.
- شيء واحد كان بودّي أن يحدث في مجموعتي كجزء من التعايش المشترك.
- ماذا كنت أرغب بألّا يحدث؟
- ما هو المحتمل/غير المحتمل (أو من الممكن/غير الممكن) أن يحدث في هذا البرنامَج؟

ت. **ملصقات هُويّة:** تفعيل إبداعيّ كدافع للحديث والتعلّم: يقوم كلّ مشترك بتشكيل ملصقات من موادّ مختلفة، تتعلّق – من ناحيته – بالهُويّة وجوهرها.

ث. **استيضاح:** نقاش حول العلاقة ما بين الهُويّة وجوهرها من خلال حديث مشترك.

ج. **توجيه نحو اللّقاء القادم:** يختار كلّ مشترك بشكل شخصيّ مكونًا في الهُويّة (مكان، لغة، مهنة، معتقد، وغيرها) ويقوم بالتوسّع بتقديمه في اللّقاء القادم عن طريق نصّ، قصّة، أو غرض يحضره معه.

ح. **التنسيق قبل لقاءات التلاميذ:** ما هي التوقّعات لدى كلّ جانب من الجانب الآخر؟ والتنسيق، أيضًا، في المواضيع اللوجستيّة: صفوف، معلّمون مرافقون ووظيفتهم، تضييفات، اِستراحات، قواعد خاصّة متّبعة في كلّ مدرسة – مكان تناول الطعام، كيفيّة التصرّف داخل الساحة، هل من المسموح مضغ العلكة، طريقة التوجّه إلى البالغ، اللّباس.

3 اللّقاء المشترك الثاني: تعميق الحديث عن الهُويّة والماهيّة

180 دقيقة

اللّقاء	الموضوع	الأهداف	المضمون	اللّوازم
ثنائيّ القوميّة 2	حديث حول مركّبات الهوية	تجديد العلاقة تعميق المعرفة حول الهوية تعليم ثقافي	تحديث برنامج التلاميذ حديث عن الهوية	نصوص واغراض أحضرها المشتركين

سير الورشة:

أ. **افتتاح**: مشاركة بالأحاسيس في الجولة الافتتاحيّة، الشرح عن برنامَج التلاميذ.

ب. **التعمّق في موضوع الهُويّة والماهية من خلال موضوع تمّ اختياره:** يتطرّق كلّ واحد من المشتركين إلى الأسئلة التالية، عندما يتوسّع في مكوّن الهُويّة الذي وقع اختياره عليه، للتركيز عليه من خلال ما أحضر للّقاء (قصّة شخصيّة، نصّ، معضلات، وغيرها):

- كيف يتعلّق الأمر بي بشكل شخصيّ؟
- قيم أساسيّة في ثقافتي لها علاقة بالموضوع (بمكوّن الهُويّة الذي تمّ اختياره).
- معضلات/أسئلة لديّ في الموضوع، ليس لها حلّ (لعنصر الهُويّة الذي تمّ اختياره).

✦ **إمكانية أخرى:** من الممكن اختيار عدّة مواضيع والعمل من خلال مجموعات صغيرة. يعرض المشاركون الأشياء داخل المجموعة الصغيرة ويجيبوا على الأسئلة المعروضة. يتمّ تجميع الاستنتاجات خلال جلسة الاجتماع ، كما في الإمكانيّة الأولى.

ت. مشاركة في الجلسة المكتملة.

4 اللّقاء المشترك الثالث: التربية للحياة المشتركة – تطبيق

180 دقيقة

نوع اللّقاء	الموضوع	الأهداف	المضمون	اللّوازم
ثنائي القوميّة 3	تربية للحياة المشتركة	استخدام المخرجات التي أنتجها البرنامَج لتنمية العمل التربويّ من أجل الحياة المشتركة. تلخيص السيرورة السنويّة	تخطيط وَحدة التدريس. تلخيص السيرورة السنويّة.	أوراق وأقلام

سير الورشة:

أ. جولة افتتاحيّة: يقوم كلّ مشارك بالحديث ببعض كلمات عمّا يحمل معه عندما يحضر اللّقاء، هل كان لديه أصداء عن مواضيع من اللّقاء السابق؟ من الممكن إشراك تجارب من لقاءات التلاميذ.

ب. يخطط المشاركون وَحدة تدريس أحاديّة القوميّة في موضوع الحياة المشتركة، بطواقم مختلطة.

ت. **تلخيص سيرورة سنويّة جماعيّة:** يتطرّق كلّ مشارك إلى العمليّة التي مرّ بها على المستوى الشخصيّ وعلى المستوى المهْنيّ. هل ساهم النشاط في قضيّة التعايش المشترك؟ ما هي التوقّعات المستقبليّة؟

5 لقاء أحاديّ القوميّة: تلخيص

135 دقيقة

نوع اللّقاء	الموضوع	الأهداف	المضمون	اللّوازم
أحاديّ القوميّة	تلخيص	تلخيص شخصيّ ومجموعاتيّ. ملاءمة التوقّعات لمواصلة البرنامَج	تلخيص شخصيّ. تلخيص برنامج التلاميذ. استغلال الرؤى التي تم التوصل اليها من أجل فعاليات قادمة	استمارات

سير الورشة:

أ. **تلخيص شخصيّ**: ماذا أخذت من السيرورة، كيف تتعلق بي هذه العملية بشكل شخصي، ماذا تعلّمت عن نفسي وعن الآخر، ماذا كنت سأغيّر، هل أوضحت الورشة لي شيئًا عن موضوع الحياة المشتركة (من المنظور الاجتماعيّ والتربويّ)؟

ب. **تلخيص برنامَج التلاميذ**: الهُويّة والماهية - يسجّل كلّ مشترك بعض الأقوال التي سمعها من التلاميذ. يقوم المشتركون، لاحقًا، بالتعقيب على أقوال التلاميذ.

ت. هل يمكن استخدام شيئا ما من البرنامج في العمل التربوي أحاديّ القوميّة؟

ث. أفكار مستقبليّة عن المشاركة بين المدارس.

✦ **السنة الثالثة** (5 لقاءات) ✦

1 لقاء أحاديّ القوميّة: تحضير

135 دقيقة

نوع اللّقاء	الموضوع	الأهداف	المضمون	اللّوازم
أحاديّ القوميّة	ربط مع السنة الماضية والتحضير تمهيدا لتجديد اللّقاءات.	عرض البرنامَج العمل على مصطلحات رئيسيّة. عرض أداة "شارة الحياة المشتركة" في الخطاب الأحاديّ القوميّة.	عرض برنامَج التلاميذ. عرض أداة "شارة الحياة المشتركة". جولة قصص شخصيّة.	بطاقات عليها مبادئ شارة الحياة المشتركة.

سير الورشة:

أ. **افتتاح**: تقديم برنامج التلاميذ. يجري في برنامَج الطواقم بحث ودراسة "شارة الحياة المشتركة" بطريقة المحادثة والتجربة.

ب. **تواصل بين الثقافات**: نقاش حول موضوع "النظر من زاوية أخرى".

ت. **"شارة الحياة المشتركة"**: عرض قواعد التعايش المشترك: تعاون، حساسيّة ثقافيّة، تعلّم ثقافيّ، انتماء، مناليّة.

ث. **وحدة عمل على قصص في موضوع "الحياة المشتركة – ينجح، أحيانًا، ويفشل، أحيانًا أخرى"**: يُطلب من كلّ مشترك سرد قصّة شخصيّة (شيء حدث له) ذكّره بها الموضوع. توضع بطاقات مع قواعد علامة التعايش المشترك التي عُرِضت، سابقًا، أمام المشتركين لإثارة الإلهام.

ج. **إعداد التوقّعات والمخاوف قبل اللّقاء المشترك**: ماذا كنت أودّ إحضاره للّقاء؟ ما هو المهمّ حدوثه بالنسبة إلينا؟ ما الذي كنّا لا نودّ حدوثه؟

2 اللّقاء المشترك الأول: دائرة الإصغاء

180 دقيقة

نوع اللّقاء	**الموضوع**	**الأهداف**	**المضمون**	**الوسائل المساعدة**
ثنائي القومية 1	حياة مشتركة	عقد محادثة آمنة بتوجه سردي في موضوع الحياة المشتركة التعرف على دائرة الإصغاء كأداة تربوية	دائرة الإصغاء في موضوع الحياة المشتركة	أدوات لتنظيم دائرة إصغاء: خريطة، شمعة ولوازم حديث

سير الورشة:

أ. **دائرة الإصغاء:** المرور بتجربة تواصل من نوع آخر، خلافًا للتواصل اليوميّ الذي نمرّ به، والذي يتّسم بالخطاب النقديّ، المُصدِر للأحكام والآراء. تستدعي دائرة الإصغاء قصصا وتجارب شخصيّة، وتمكّن من البقاء في القصّة بدون تعليق. مصدر دائرة الإصغاء في ثقافة القبيلة. كان أبناء القبيلة – في الماضي – يجلسون حول الموقد ويسردون القصص. قام جاك تسيمرمان، رجل التربية الأمريكيّ، بـ"ترجمة" هذا الأسلوب إلى اللّغة الغربيّة. تدعو دائرة الإصغاء إلى سرد القصص والتجارب الشخصيّة وتمكّن من إبقائه كقصّة بدون التعقيب عليها.

يقوم الموجّهون قبيل اللّقاء بترتيب المقاعد بشكل دائرة في وسطها شمعة وبعض الأغراض. ستساعدنا هذه الأغراض في دور "أغراض حديث" تعطي المشترك الحقّ بالتحدّث، كما هو مفصّل، لاحقًا، في قواعد الدائرة. مع إشعال الشمعة تدخل قواعد وأهداف الدائرة حيّز التنفيذ.

قواعد الدائرة:

- كلّ من يُمسك بيده غرض الحديث يمكنه التحدّث (غرض الحديث هو غرض يوضع في مركَز الدائرة، وضعه الموجّهون قبل بداية اللّقاء).
- يتمّ تمرير غرض الحديث بشكل دائريّ باتجاه عقارب الساعة، إلّا إذا قيل غير ذلك.
- عندما يتلقّى المشترك غرض الحديث، يستطيع تبديله أو البقاء مع الغرض الذي تلقّاه. ويستطيع أن يختار بين سرد قصّته أو تمرير الغرض.
- عندما نحسّ بالحاجة إلى التماهي مع ما يُقال، بالإمكان تنفيذ ذلك من خلال قول "هوو".
- لا يمكن الخروج من الدائرة خلال سرد القصّة.
- كلّ ما قيل في الدائرة يبقى في الدائرة.

ترتكز الدائرة على 4 قواعد: حديث من القلب (بضمير المتكلّم وبانفتاح)؛ إصغاء من القلب (التوجّه نحو الراوي)؛ تلقائيّة (حديث بدون تخطيط)؛ حديث متناسب (حديث يتناسب مع حجم المجموعة والوقت المخصّص لها).

نظام دائرة الإصغاء:

- دائرة افتتاحيّة: يقوم كلّ مشترك بسرد قصّة تتعلّق باسمه (مدلول الاسم).
- دائرة المضمون: قصص عن مبادئ التعايش المشترك التي تمّ عرضها في اللّقاء الأحاديّ القوميّة التحضيريّ.
- دائرة التعقيب: تعليقات أصليّة على القصص.
- دائرة الإغلاق – جولة جُمَل: يقوم كلّ مشترك – في دوره – باستذكار جملة ما من القصص، ويردّدها على مسمع المجموعة، مع المحافظة على النظر في عينيّ الشخص القائل لهذه الجملة.

ب. **اختتام من الموجّهين:**

مبادئ الحياة المشتركة؛ ربط مع برنامَج التلاميذ: ماذا كنّا نودّ تمريره للتلاميذ من خلال هذه التجربة؟ ما هي القيم التي تقف من وراء هذه التجربة (انفتاح، إصغاء، تقبّل، احترام، تقدير)؟

3 اللّقاء المشترك الثاني: تجربة عمليّة في مبادئ الحياة المشتركة

180 دقيقة

نوع اللّقاء	الموضوع	الأهداف	المضمون	اللّوازم
ثنائيّ القوميّة 2	مبادئ الحياة المشتركة	تعميق المعرفة الثقافيّة. المرور بتجربة حول مبادئ الحياة المشتركة.	شرح حول برنامَج التلاميذ. لعبة الحياة المشتركة "يا سلام". مناقشة اللّعبة وتكوين أفكار.	1لوازم لعبة "يا سلام" أوراق وأقلام

سير الورشة:

أ. **جولة افتتاحيّة:** يقوم كلّ مشترك بالتحدّث بإيجاز عمّا يشعر به بوصوله إلى اللّقاء، وهل لديه تعقيبات حول قضايا أثيرت في اللّقاء السابق؟ من الممكن إدخال تجارب من لقاءات التلاميذ.

ب. **لعبة الحياة المشتركة:** يقوم المشتركون بلعب لعبة الحياة المشتركة "يا سلام": نتعرّف – من خلال اللّعبة – أكثر، إلى بعضنا بعضًا، نتعلّم ثقافيًّا ونتحدث عن مبادئ الحياة المشتركة. تسير اللّعبة بروح مبادئ الحياة المشتركة، وتُتيح بطريق سهلة – على ما يبدو – تجريب المبادئ عمليا.

- تشتمل رزمة اللّعبة على 22 خطوة (بطاقات يتمّ ترتيبها على أرضيّة الغرفة كلعبة بمسار دائريّ)، مكعّب كبير، لاعبون، وأحاجيّ.
- تجري اللّعبة بمجموعات مختلطة من المعلّمين – أربعة معلّمين في كلّ مجموعة.
- تشتمل فئات اللّعبة على مهامّ، مفاجآت، وأسئلة يقوم بتحضيرها المشتركون.
- الأحاجيّ موجودة داخل رزمة اللّعبة وتشمل المواضيع التالية: أمكنة، مشاهير، أغراض.
- تقوم كلّ مجموعة بتحضير سؤال، مهمّة، ومفاجأة مرتبطة بالحياة المشتركة (يكون التوجيه ربط الأشياء، حيث تساعد كلّ واحد بتعلّم الآخر، التدريب على التعايش المشترك، دراسة الحياة المشتركة ، مبادئ الحياة المشتركة التي تمّ الحديث عنها في اللّقاءات السابقة).
- يقوم الموجّهون بالتجميع والترتيب حسَب الفئات في مركَز الدائرة.
- يقوم الموجّهون بتوزيع النقاط لكلّ مجموعة وفق نجاحها في المهامّ.
- **قواعد اللّعبة**: تقوم كلّ مجموعة برمي المكعّب والتقدّم حسَب الرقم الذي في المكعّب. عندما نصل إلى إحدى الفئات، تقوم كلّ مجموعة بتنفيذ الفعاليّات. يقوم الموجّهون بإيقاف اللّعبة إذا رأوا ذلك مناسبًا، ويختارون صور الأحاجيّ (عنصر من الفئات المختلفة) ويطلبون من المشتركين اختيار عنصر يثير لديهم ذاكرة/ربطًا (ماذا يشكّل هذا بالنسبة إليّ ... مكان، غرض، شخص) وإشراك الدائرة. تدور المشاركة داخل المجموعة الصغيرة. يُمكن أن يُطلب منهم مشاركة الآخرين في التجربة الانطباعية خلال الاجتماع. يجب منح الراوي دقيقتين، مسبّقًا.
- قوانين في موضوع الحياة المشتركة (الحديث بلغتين، مثلًا) – المجموعة التي تحصل على رقم 6 في المكعّب تستطيع سنّ قانون ملزم لكلّ المشتركين. من الممكن فرض عقوبات على المخالفين.
- يجب على الموجّهين منح النقاط لكلّ مجموعة حسَب نجاح المجموعة في النشاط وتسجيل ذلك.

ت. **مناقشة اللّعبة:**

- يُطلب من المشتركين التطرّق إلى النشاطات التي سجّلوها: مدى العمق الذي وفّرته، مدى مساعدتها على التعلّم عن الحياة المشتركة، وهل لاءم ذلك توقّعاتهم.
- كيف كان شعورهم خلال اللّعبة وفي المجموعات المختلطة؟ ماذا تعلّموا؟

4 اللّقاء المشترك الثالث: إلهام للحياة المشتركة وتلخيص مشترك

180 دقيقة

نوع اللّقاء	الموضوع	الأهداف	المضمون	اللّوازم
ثنائيّ القوميّة 3	مبادئ الحياة المشتركة	تجربة تمكينية نحو العمل التربويّ من أجل الحياة المشتركة. تلخيص البرنامج	ورشة عمل افتتاحيّة مع بطاقات. جولة في وادي النسناس بمساعدة رزمة تجوّل. ورشة عمل تلخيص البرنامَج السنويّ.	بطاقات مع صور الوادي. رزمة تجوّل في وادي النسناس.

* يعتمد وصف اللّقاء المشترك الثالث على إقامته في حيفا في بيت الكرمة، ويشمل جولة في وادي النسناس. من الممكن إجراء اللّقاء في مكان آخر يوحي بالحياة المشتركة، مثال: جولة في عكا القديمة، جولة في يافا، جولة في الناصرة، لقاء على شاطئ البحر، أو في مكان مشترك في الطبيعة مجاور للمدارس، زيارة الى معرض يتعلق بالحياة المشتركة.

سير الورشة:

أ. **جولة افتتاحيّة:** بطاقات الصور من وادي النسناس تساعد المشتركين على الاتصال مع المشاعر، التوقّعات، الأحاسيس المختلطة. يقوم الموجّهون بوضع البطاقات على الأرضيّة والطلب من كلّ مشترك اختيار البطاقة الملائمة لأحاسيسه، قبل هُنَيْهة من دخول الحيّ.

ب. **جولة مشتركة لمكان يوحي بالحياة المشتركة:** نقترح جولة نشطة بمجموعات مختلطة مع مهامّ إبداعيّة منشّطة للحواسّ وموسّعة للمدارك، وتمكّن من إجراء نقاش. تجري الجولة في مسار الفنون الإبداعيّة في وادي النسناس.

ت. **قصّة طريق تمتد لثلاث سنوات وتلخيص البرنامج:** يقوم الموجّهون بتذكير المشتركين بنقاط مفصليّة خلال الثلاث سنوات الماضية، معًا. ويُطلب من كلّ مشترك تلخيص العمليّة على الصعيد الشخصيّ والمجموعتيّ، مع التطرّق إلى أمور هامّة حدثت، في التعلّم، تغيير الآراء، تكوين الأفكار، و"المكاسب" المهْنيّة.

5 لقاء أحاديّ القوميّة: تلخيص

135 دقيقة

نوع اللّقاء	الموضوع	الأهداف	المضمون	اللّوازم
أحاديّ القوميّة	تلخيص	تلخيص شخصيّ تلخيص مجموعتيّ تخطيط مواصلة العمل	تلخيص بمساعدة البطاقات نقاش حول مواصلة العمل	رزمة البطاقات ذات المدلول استمارات

سير الورشة:

أ. **تلخيص شخصيّ بمساعدة البطاقات**: نوّزع على الطاولة رزمة البطاقات المتعدّدة الدلالات. نطلب من كلّ مشترك اختيار بطاقة يقوم – من خلالها – بتلخيص السنة. من الممكن أن نقترح اختيار ثلاث بطاقات تعكس التلخيص لكلّ مشترك بشكل شخصيّ، بشكل مهْنيّ، وبشكل مجموعتيّ، كعضو في الطاقم. وبدلًا من ذلك، من الممكن اختيار بطاقة تعكس موقع المشترك قبل دخول البرنامَج وبطاقة تمثّله في الوقت الحاضر، على عتبة انتهاء البرنامج.

ب. **نقاش**: نقاشًا مجموعتيًّا حول المخرجات التي أفرزها البرنامج.

ت. **وحدة التخطيط لمواصلة العمل**: يفحص الموجهون مع المشتركين كيف يريدون رؤية التتمة – ما هو الإنجاز من مجموعة الإنجازات، الذي من الممكن توظيفه، كيف من الممكن النهوض بالتربية للحياة المشتركة في المدرسة، كيف يُمكننا توظيف العلاقات التي نتجت مع المدرسة الأخرى، ما هو الأفضل تنفيذه على انفراد (بالتنسيق) وما هو الأفضل تنفيذه من خلال المشاركة؟

ب. برنامج التلاميذ

رحلة مشتركة نحو الفضاء: "النظر من زاوية أخرى"

برنامَج لقاءات ثنائية السنوات لتلاميذ صفوف الخامس-السادس

المنطق والفرضية النظرية

نحن نعيش في دولة متعدّدة الثقافات. في هذا المكان يعيش العرب، اليهود، المسيحيون، المسلمون، العَلمانيون، المتديّنون، البدو، الدروز، الشباب، البالغون، النساء، الرجال، الأطفال، الفلّاحون، المتمدّنون، الناطقون بلغات مختلفة، ذوو المظهر المختلف، أشخاص يأكلون الأطعمة المختلفة ويعيشون أسلوب حياة مختلفًا. كلّ هؤلاء وغيرهم يسعون للعيش معًا، للمحافظة على التميّز بأمور معيّنة والمشاركة بأمور أخرى. ينجح هذا في بعض الأحيان ولا ينجح في بعضها الآخر. نسعى في جولتنا لدراسة الموضوع مع التلاميذ، واستكشاف الأخطاء المؤدّية إلى الفشل، وتعزيز عوامل النجاح المؤدّية إلى الحياة المشتركة.

ينقسم الأولاد المشاركون إلى طواقم مشتركة ويخرجون في رحلة نحو الفضاء. لماذا يجب الخروج في رحلة نحو الفضاء بينما نحن نسعى لاستكشاف أمر موجود على سطح الأرض وقريب منّا جدًّا؟ السبب هو أنّنا نحتاج، أحيانًا، إلى الابتعاد كي نرى شيئًا موجودًا "تحت سمعنا وبصرنا". من الفضاء، تمكننا رؤية الكرة الأرضيّة من زاوية أخرى.

في كلّ "سفينة فضاء" هناك طاقم مشترك من 6-8 أولاد من المدرستين. يُطلب من الأولاد خلال الرحلة تنفيذ أعمال "زوم-إين" و"زوم-أوْت" – تركيز النظر على أمور صغيرة جدًّا والنظر من أعلى وعن بعد. المهمّة هي دراسة الحياة المشتركة، واستكشاف ما الذي يساهم في نجاحها. يشتغل الأولاد خلال الرحلة في التساؤلات: ما هي الحياة المشتركة؟ ما الذي يساهم في وجوده؟ ما الذي نأخذه معنا في الطريق؟ كيف يُمكننا البقاء معًا كطاقم مشترك داخل سفينة فضائيّة صغيرة لمدّة من الزمن؟ كيف نتواصل في الوقت الذي لا توجد فيه لغة مشتركة؟ ماذا نُدخل إلى الحقيبة في طريقنا إلى البيت لنريه للجميع؟

إيجابيات "رحلة نحو الفضاء"

- مضمون هذا العالم قريب من الأولاد ويثير لديهم الفضول، ويشكّل عاملًا مشتركًا للأولاد من المدرستين.
- الاستعانة بسفينة الفضاء تفتح المجال للدخول في تجربة تعامل مع وجود الاختلاف في طاقم صغير، ملقاة عليه مهمّة العمل بتعاون في مجال محدود.
- السفر إلى مكان محايد (حتى لو كان خياليًّا) يساهم في تحييد شيء ما من الصور النمطيّة والآراء المسبّقة.
- العمل من خلال طواقم صغيرة يساعد على تعرّف شخصيّ أعمق بين الأولاد ونسج علاقات شخصيّة. ويسهم، أيضًا، في التعامل الفعّال مع صعوبات اللّغة وتجريب التحدث باللّغة الأخرى وهو ما قد يكون مُحرِجًا خلال اللقاء.

أهداف برنامج التلاميذ

1 . معرفة الآخر، وذلك من خلال "كسر الروتين" المدرسيّ والتكتّل الاجتماعيّ في أجواء لا منهجية؛

2 . توسيع المعرفة عن ثقافة الآخر، وذلك باستغلال المحيط المتعدّد الثقافات والتفاعل المشترك خلال التعلّم والبحث؛

3 . تجربة إيجابيّة من اللّقاء ورغبة في مواصلة العلاقة؛

4 . تقليل الإحساس بالتهديد وتحطيم الصور النمطيّة السلبيّة؛

5 . تطوير حافز الحياة المشتركة وإدراك مبادئها.

إطار البرنامج

برنامج التلاميذ هو برنامَج ثنائيّ السنوات ومخصّص لتلاميذ صفوف الخامس-السادس في أزواج من المدارس اليهوديّة والعربيّة. من الممكن إجراء اللّقاءات في صفوف أصلية من المدرستين على طول السنتين، وفق ذلك يبدأ التلاميذ البرنامَج في الصفّ الخامس ويشاركون في السنة التالية في برنامَج السنة الثانية في الصفّ السادس. الإمكانيّة الأخرى هي تنفيذ البرنامَج بمشاركة منتخبات تضمّ تلاميذ من صفوف الخامس والسادس من المدرستين، وليس في صفوف كاملة. وفق هذا النظام، سيكون في كلّ سنة في المنتخب "القدامى" (طلاب الصفّ السادس الذين ستكون تلك سنتهم الثانية في البرنامج) و"الجدد" (تلاميذ الصفّ الخامس)، وعلى ذلك، ووفق هذا النظام، من المفضّل إجراء سنة أولى وسنة ثانية بالتناوب، مع تغيير في قصّة الإطار، كي لا ينتاب "القدامى" شعور بالتَّكرار. البرنامَج هو حسَب نظام الوَحدات، لذلك من الممكن ملاءمته إلى العمل بهذا الشكل.[11]

يمتد البرنامَج على 5 لقاءات (بمجموع 18 ساعة أكاديميّة) – لقاءان منها أحاديّا القوميّة (كلّ واحد من 3 ساعات أكاديميّة) وثلاثة لقاءات ثنائيّة القوميّة (كلّ واحد من 4 ساعات أكاديميّة). يوجّه ورشات العمل موجّه عربيّ وآخر يهوديّ.[12]

في اللّقاءات الأحاديّة القوميّة تجري معرفة المجموعة، والتي تشمل تحضيرًا، نقاشا واستخلاصات، وتلخيصًا لعناصر اللّقاء، التجربة التي حصلت والتعلّم الذي تأتّى خلال اللقاءات المشتركة.

في إطار اللّقاءات المشتركة يخوض التلاميذ في تجربة اللّقاء اليهوديّ العربيّ، والذي يتمّ من خلاله التعلّم المبنيّ على الحياة المشتركة بطريقة تمكينية، تخلق الحافز لمواصلة العمل في الموضوع وتوسيعه وتطويره.

قصّة الإطار في البرنامَج الثنائيّ السنوات هي "رحلة نحو الفضاء"، ومحور مضمونها – الحياة المشتركة. على مدى البرنامَج ينكشف التلاميذ للمصطلحات التالية:

- رؤية الأشياء من زاوية أخرى؛
- التعلّم الثقافيّ؛
- التعاون؛
- التعرّف إلى الآخر.

في السنة الثانية من البرنامج ينكشف التلاميذ لأداة مبتكرة – شارة الحياة المشتركة.

11 بما أنّه يشترك حسَب هذا النظام أعضاء منتخب من الصفين الخامس والسادس وليس كلّ التلاميذ، على المعلّمين القياديّين تخطيط وإجراء نشاطات لتوسيع دوائر تأثير البرنامَج نحو بقيّة تلاميذ صفوف الخامس والسادس، الذين لا يشاركون في اللقاءات. نقترح أن يكون أعضاء المنتخب – بتوجيه الطاقم التربويّ وموجّهي البرنامَج – سفراء العمليّة التي يشاركون فيها لدى الأصدقاء والمجتمع المدرسيّ، من خلال فعاليّات تربويّة (في حصص التربية، في الاستعراض الصباحيّ) وفعاليّات توثيقيّة وفنّيّة (تجهيز حائط يوثّق اللّقاءات بالصور والنصوص، تصوير وإنتاج أفلام عن اللّقاءات)، وغيرها.

12 يدور الحديث عن إطار حدّ أدنى. على قدْر الإمكان، من المستحسن زيادة عدد اللّقاءات وإطالتها. كلّما زادت "ساعات اللّقاء" ساهم ذلك في تعميق المضامين وتحسين الاستمرارية والانتظام.

السنة	لقاء أحاديّ القوميّة: تحضير	اللقاء المشترك الأول	اللقاء المشترك الثاني	اللقاء المشترك الثالث	لقاء أحاديّ القومية تلخيصي
سنة أولى	أفكار مسبقة قصّة الإطار توقّعات ومخاوف تحضير أسئلة ل"جسر الكواكب"	تعارف جسر الكواكب تقسيم إلى طواقم الفضاء ومنافسة مهامّ	بناء سفن الفضاء والاقلاع	زيارة ل"كوكب الحياة المشتركة" ("نشاط خارجيّ")	قصّة الطريق جريدة "ماذا اكتشفنا خلال الرحلة؟"
سنة ثانية	تجديد النشاط شارة الحياة المشتركة توقّعات ومخاوف	تجديد العلاقة "ماذا نأخذ معنا في الطريق؟" لعبة اللّغة أحجية الفضاء	لعبة التعايش المشترك "يا سلام"	لعبة الدوائر فعاليّة تلخيص ووداع	"9 في التربيع" تحضير دعاية للبرنامَج تطبيق علامة الحياة المشتركة

كلّ لقاء مشترك يضمّ الأقسام التالية:

- اِستقبال احتفالي
- تفعيل التعارف أو تجديد العلاقة
- جولة في المدرسة
- الجزء الرئيسيّ
- تلخيص اليوم

أمور هامة في توجيه البرنامَج

1. مهما يكن النظام، تجري اللّقاءات، دائما، مع مجموعات لا يتعدّى عدد التلاميذ فيها ال-20 تلميذًا، ومعهم موجّه. تجري اللّقاءات المشتركة في مجموعات مختلطة لا يتعدّى عدد التلاميذ فيها ال-20 تلميذًا، ومعهم موجّه يهوديّ وآخر عربيّ. هذا هو شرط أساسيّ لقيام اللّقاء في شروط حميميّة، ليستطيع كلّ واحد من المشتركين التعبير، ولتسهيل إمكانيّة حصول تعارف جديّ.

2. هناك أهمّيّة قصوى للجلوس بشكل دائريّ (وليس من خلف الطاولات)، لبناء ثقة، ولخلق جوّ من التقبّل يُتيح مكانا لكلّ مشارك، بمن فيهم الموجّهون والمعلّمون، حيث يجري حديث في جو من الإصغاء والاحترام المتبادل.

3. على الموجّهين التشديد على استعمال اللّغتين، العربيّة والعبريّة، على طول اللّقاء، بما في ذلك الافتتاحيّة والتلخيص، التوجيهات، والعودة على تعليقات التلاميذ باللّغة الأخرى.[13] من المهمّ تنفيذ ذلك بإيجاز وبطريقة تسهل سير اللّقاء. ننصح بعدم ترجمة الأشياء، بل التحدّث عنها باللّغتين، حسَب البرنامج. تأهيل الموجّهين يشمل مهارات التوجيه المشترك باللّغتين.

13 الحضور الكامل للّغتين مهمّ جدًا؛ لخلق لقاء يتّسم بالمساواة ولإضفاء الشرعيّة على كلتا اللّغتين وعلى الناطقين بهما. علاوةً على ذلك، معظم الأولاد في هذه السنّ لا يستطيعون فهم ونطق اللّغة الأخرى بصورة كافية، ولذلك هناك أهمّيّة عمليّة لاستعمال اللّغتين.

4. من المهمّ جدًّا خلال توجيه اللّقاءات تحكيم العقل. يوضّح البرنامج التالي خطوات اللّقاءات. يجب علينا أن نُبدي الحساسيّة نحو طبائع المجموعات والعمل بطريقة تبني الثقة بين المشتركين، مع الاهتمام بالديناميكية التي حصلت في المجموعة. علينا، أحيانًا، استعمال أساليب "كسر الجليد" وتقريب القلوب لحصول ذلك، حتى ولو على حساب جزء من النشاط المخطط.

5. من المهمّ أن يرافق المعلّمون والموجّهون التلاميذ في وقت الاستراحة. يجب توفير المساعدة للأولاد والتوسّط في حالات عدم الاتّفاق والصراع. تذكّروا محدوديّة التواصل الكلاميّ بينهم.

6. يجب الاستعداد للّقاءات والتنسيق المسبّق مع المدارس (المركّز، المدير، المربّي): المواصلات، ساعات اللّقاء وتخطيط الجدول الزمنيّ وأوقات الاستراحة (من المفضّل ألّا تكون في وقت استراحات المدرسة)، تنظيم الغرف الملائمة، إعداد التضييفات، مراسم الاستقبال، تخطيط جولة في المدرسة وقت الاستراحة، اِستراحات فعّالة (ألعاب رياضيّة مشتركة، رقص، فعاليّات أخرى).

مبنى سير اللقاءات - مبنى سير اللقاءات

✦ **السنة الأولى** (5 لقاءات) ✦

1 اللّقاء الأحاديّ القوميّ الأول: تحضير

135 دقيقة

نوع اللّقاء	الأهداف	حكاية إطار	مصطلحات أساسية	فعاليّات	المدّة الزمنية (دقائق)	عوامل مساعدة
أحاديّ القومية	الاطلاع على البرنامج تحضير للّقاء المشترك إنتاج قابلية إيجابية قُبيل اللّقاءات تعلّم الصور النمطية ومواجهتها	الدخول في حكاية إطار. لماذا الفضاء؟ ما الذي أريد أن أعرفه عن أصدقائي في طاقم الفضاء؟	النظر من زاوية أخرى من قريب ومن بعيد - "زوم-إين" "زوم-أوْت" صورة نمطية	فعاليّات صور نمطية	30	حادثة الفيل
				عرض حكاية إطار	5	
				فعاليّة مع كتاب "زوم"	20	كتاب "زوم"
				العمل على التوقعات والمخاوف	30	بطاقات بلونان، شريط لاصق
				تحضير أسئلة لـ"جسر الكواكب"	35	كرتون بريستول ملوّن A5، مقصّ، وأقلام توش
				"مَن سآخذ إلى الفضاء؟"	10	دعوة للرحلة (دعوة لكلّ تلميذ)
				قراءة الدعوة	5	

سير الورشة:

أ. **الصور النمطية: فعاليّات**

المدة المقترحة: 30 دقيقة

1. **عندما أفكّر في...**

سيحصل كلّ طالب على ورقة مع جمل يجب إكمالها. سيطلب المُوجّه أن تكون الإجابات (إكمال الجملة) قصيرة وذات مدلول واحد (أي: قوالب صور نمطية)، من أجل إنتاج صورة ذات بعد واحد، ألا وهي طبيعة الصورة النمطية.

أكمل الجمل:

عندما أفكّر في اليابانيين أتخيّل: ____
____

جميع الإسكتلنديين: ____
____

يذكّرني الأمريكيّ ب: ____
____

فكرتي عن الألمان: ____
____

أعتقد أنّ الإسرائيليين: ____
____

- هذه فعاليّة مرحليّة تحضيرًا لمناقشة حول الموضوع. يجب أن يكون التلخيص سريعا، شبه تلغرافي وبدون نقاش. فالهدف هو فقط إثارة التفاهم بأن مجموعة التلاميذ تنظر إلى المجوعة الأخرى بشكل نمطّي.

2. **مَثل الفيل**

إنّ الهدف من القصّة هو إظهار كيف أنّنا نتّكل، أحيانًا، على معلومات جزئية، فقط، ويكون استنتاجنا منها حازما وصارما بالنسبة إلى بعضنا بعضًا، وهنا يكمن خطأنا. المغزى بالنسبة إلينا هو أنّ الفرد لا يدلّ على الجماعة، أو بصورة أفضل: جانب واحد، وجه واحد، لا يدلّ على الأجزاء المتعددة التي تشكل الشيء الكامل.

سيحكي الموجّه أو سيقرأ المثل للأولاد وسيسألهم: ما هو المغزى، حسَب رأيكم؟ ما الذي يمكن تعلّمه من القصّة؟ كيف يرتبط ذلك ببرنامَجنا، حسَب رأيكم؟

- إذا لم ينجح الأولاد في الوصول إلى مغزى القصّة خلال المناقشة، يقوم المُوجّه بشرحه بموجب ما هو موضّح في أهداف الفعاليّة، أعلاه.

ب. عرض قصة الإطار

المدة المقترحة: 5 دقائق

نحن نعيش في دولة متعدّدة الثقافات. في هذا المكان يعيش العرب، اليهود، المسيحيون، المسلمون، العَلمانيون، المتديّنون، البدو، الدروز، الشباب، البالغون، النساء، الرجال، الأطفال، الفلّاحون، المتمدّنون، أبناء الكيبوتسات، الناطقون بلغات مختلفة، ذوو المظهر المختلف، أشخاص يأكلون الأطعمة المختلفة ويعيشون أسلوب حياة مختلفًا. كلّ هؤلاء وغيرهم يسعون للعيش معًا، للمحافظة على التميّز بأمور معيّنة والمشاركة بأمور أخرى. ينجح هذا في بعض الأحيان ولا ينجح في بعضها الآخر. نسعى في جولتنا لدراسة الموضوع مع التلاميذ، واستكشاف الأخطاء المؤدّية إلى الفشل، وتعزيز عوامل النجاح المؤدّية إلى الحياة المشتركة.

سيطرح الموجّه على التلاميذ الأسئلة التالية: ماذا تعرفون عن الفضاء؟ ماذا تعرفون عن المركبات الفضائية؟ منذ متى يحلّق الإنسان في الفضاء؟ لماذا يريد الإنسان إلى هذا الحد التحليق في الفضاء؟ الفكرة هي الحديث عن المجهول، عن الرغبة في بحث عالم الفضاء والأرض – ما نراه من الفضاء لا نستطيع رؤيته من الأرض.

يشارك في الرحلة أطفال عرب ويهود. نتوزّع إلى طواقم مشتركة ونخرج في رحلة مثيرة إلى الفضاء. بالتأكيد، تتساءلون لماذا يجب الذهاب إلى الفضاء إذا أردنا استكشاف شيء موجود على وجه الأرض وعلى مقربة منا؟ السبب هو أنّه علينا الابتعاد أحيانًا لنستطيع رؤية ما هو موجود أمامنا مباشرة. يمكننا رؤية الكرة الأرضية من الفضاء من زاوية أخرى.

لدينا عدة مركبات فضائية. يعمل في كل سفينة فضائية طاقم مشترك مكوّن من 6-8 تلاميذ من مدرستين. مركباتنا الفضائية مجهّزة بمعدّات خاصة تتيح الإمكانية لتكبير وتصغير الصورة. بمساعدة هذه المعدات، سوف نركّز على أشياء صغيرة جدًا وسننظر من أمكنة مرتفعة وبعيدة. تذكّروا: مهمتنا هي استكشاف حياة مشتركة. سنطرح خلال رحلتنا الأسئلة التالية: ما هي الحياة المشتركة؟ ما الذي يساهم في نشوئها؟ ماذا نأخذ معنا في رحلتنا؟ كيف سنبقى على قيد الحياة كطاقم مشترك داخل سفينة فضاء صغيرة مع مرور الوقت؟ ماذا سندخل إلى الحقيبة في طريق عودتنا إلى المنزل لنريه للآخرين؟ رحلتنا هي رحلة إلى المجهول.

ت. تفعيل المجموعة باستخدام كتاب "زوم"[14]

المدة المقترحة: 20 دقيقة

يصف هذا الكتاب عمليتي "التصغير" و "التكبير" اللتيْن تحدّثنا عنهما عند عرض قصة الإطار ويجيب على السؤال: "لمَ الخروج إلى الفضاء؟". يستعرض الكتاب صورًا التقطت عن بعد – في كل صفحة نرى صورة أوسع من سابقتها.

عرض أمامي: نبدأ بال"تصغير" ويسأل الموجّه عن الصورة وما المتوقّع بالنسبة للصورة التالية. خلال مشاهدة الصورة يوضّح الموجّه مصطلحيّ "التصغير" و"التكبير".

أسئلة للمناقشة والاستنتاج خلال الاطّلاع على الكتاب: أي التفاصيل في الصورة يمكننا أن نراها من زوايا الرؤية المختلفة؟ إلى ماذا يؤدّي التغيير في وجهة النظر؟ الأمور التي نراها من هنا لا نراها من هناك – ماذا يعني ذلك؟ كيف يمكننا رؤية ذلك من خلال تصفّح الصور؟

بانتهاء الفعالية يطرح الموجّه السؤال التالي: هل تفضّلون "التصغير" أم "التكبير"؟ لماذا؟

تلخيص: خلال رحلتنا إلى الفضاء سنرى الكرة الأرضية (بيتنا جميعًا) عن بعد وسنراها في طريق عودتنا عن قرب. انتبهوا إلى الأشياء التي تتغير، ما الجديد بالنسبة لكم في الرحلة، ماذا تفضّلون، ماذا تريدون ان تأخذوا معكم.

ث. العمل على التوقّعات والمخاوف

المدة المقترحة: 30 دقيقة

نوزّع على التلاميذ بطاقات صغيرة بلونيْن. نطلب منهم استخدام بطاقة بلون واحد ليسجّلوا عليها "ما الذي يريدون أن يحدث خلال اللقاءات"، نطلب منهم التسجيل على بطاقة بلون آخر – "ما الذي لا يريدونه أن يحدث أو قلقين بشأنه خلال اللقاءات". نجلس في حلقة ونجري جولة توقّعات – يقرأ كل تلميذ بصوت عالٍ البطاقة التي كتبها ويوصل الموجّه بين البطاقات بواسطة شريط لاصق لنحصل في نهاية المطاف على شريط من البطاقات. نكرّر الجولة مع البطاقة الثانية. يوجد لدى الموجّه الآن شريطين بلونين مختلفين. يضعهما الموجّه بالتوازي في وسط الحلقة ويدعو إليه أحد المتطوعين. يخبر المتطوّع بأنّ أمامه

14 إيشطفان بانياي، 1995، القدس، 1995، إصدار كيتر، Istvan Banyai, Penguin Books USA, 1995 1997

مسارين: في المرحلة الأولى يجب على المتطوّع اختيار المسار الذي يريد سلوكه. بعد الاختيار، يجب عليه السير بخطوات صغيرة دون الانحراف عن المسار. في نهاية المسار نسأله ما إذا نجح، وإذا أجاب بـ"نعم" - نسأله ما الذي ساعده على النجاح. ونتيح إمكانية القيام بالأمر ذاته لثلاثة أو أربعة تلاميذ.

نلخّص سويًا عوامل النجاح:

- الاختيار (إذا اخترنا المسار مسبقًا، احتمالات الاستمرار فيه تكون أعلى).
- التركيز (في حال عدم التركيز، يمكن الانحراف عن المسار بسهولة. إذا لم نتذكر الهدف من وراء مشاركتنا في اللقاء قد نشعر بالإساءة أو الإهانة أو التورّط في خصومة).
- رؤية المسار (هل كان من الممكن رؤيته وهو مغمض العينين؟)
- المحاولة (كلما حاولنا أكثر، سننجح أكثر. كلما التقينا أكثر وتعرّفنا إلى بعضنا البعض، سيسهل علينا التواصل).

ج. "جسر الكواكب" - تحضير الأسئلة

المدة المقترحة: 35 دقيقة

يخبر الموجّه التلاميذ بأنّهم سيشاركون خلال اللقاء المشترك في فعالية بعنوان "جسر الكواكب": نبني جسرًا من الكواكب يربط بيننا وبين التلاميذ من المدرسة الأخرى. يكتب على كل كوكب سؤال يطرحه تلاميذ المدرسة الأولى على تلاميذ المدرسة الثانية ليجيبوا عليه. مهمتنا الآن هي تحضير الأسئلة استعدادا للقاء.

من المهم مرافقة التلاميذ في مراجعة الأسئلة التي يجدر بنا طرحها:

- يستحسن طرح أسئلة مفتوحة وليس أسئلة مغلقة. نجيب على الأسئلة المغلقة ب "نعم" أو "لا"، ولهذا لا نعرف الكثير عن الطرف الآخر. الإجابات عن الأسئلة المفتوحة تثير الاهتمام بشكل أكبر ونستطيع من خلالها التعلم.
- لا نسأل عن الاسم، السن أو مكان السكن، سنحصل على هذه المعلومات خلال الفعالية.
- نحاول طرح الأسئلة التي تزيد من معرفتنا بهم.

يطلب الموجّه من التلاميذ إعطاءه نماذج لأسئلة، وإذا لزم الأمر يشير ثانية إلى الاختلاف بين السؤال المفتوح والسؤال المغلق.

التلميذ الذي يود اقتراح سؤال ما يرفع اصبعه ويقول السؤال الذي يودّ أن يطرحه. إذا لم يتم طرح هذا السؤال بعد، يعطي الموجّه التلميذ ورقة (ملوّنة بحجم A5). يقصّ التلميذ من الورقة كوكبًا ويسجّل عليها السؤال بحروف كبيرة وواضحة.

يوجّه الموجّه التلاميذ إلى الأسئلة التي تعنى بالعائلة، المدرسة، أوقات الفراغ، الهوايات، الثقافة، الأعياد وما إلى ذلك - أسئلة تثير فضول التلاميذ في هذه السن.

نجمع جميع الكواكب في نهاية الفعالية وندخلها إلى كيس نايلون نسجّل عليه إسم المدرسة.

ح. "مَن سأصطحب إلى الفضاء؟" - توزيع "تذاكر السفر"

المدة المقترحة: 10 دقائق

يخبر الموجّه التلاميذ بأنّهم سيسافرون معه إلى الفضاء. يختار كل تلميذ غرضًا واحدًا ليأخذه معه، ويعلن الموجّه وفق هذا الغرض ما إذا كان سيصطحب التلميذ معه إلى الفضاء أم لا. يجب على التلاميذ معرفة المعايير التي اختارها الموجّه واختيار الغرض الذي سيؤهّلهم للسفر في المركبة الفضائية وفق هذه المعايير. المعايير (التي يختارها الموجّه) قد تكون عدد الحروف

في كلمة ما، الحرف الأول، جمع أو مفرد، قابل أو غير قابل للأكل، غرض ما يصدر رنينًا وما إلى ذلك. التلميذ الذي سيصحبه "الموجّه" إلى الفضاء يحصل على "تذكرة سفر"، وهي في الواقع "دعوة للرحلة" توفّر شرحًا عن البرنامج. عند التلخيص، يوضّح للطلاب، كالمطلوب في هذه الفعالية، أنّه يجب عليهم "الخروج من القوالب" والتفكير بشكل إبداعي، كما وعليهم أن يكونوا مبدعين خلال الرحلة المشتركة ليستطيعوا تحقيق النجاح.

يجب على الموجّه التحقق من وضوح المعايير لجميع التلاميذ ليستطيعوا جميعًا تلقي الدعوة.

خ. قراءة الدعوة للرحلة

المدة المقترحة: 5 دقائق

نقاط هامة:

- يطّلع التلاميذ خلال اللقاء وللمرة الأولى على البرنامج. يؤثّر الانطباع الأولي كثيرًا، من المهم أن يشعر التلاميذ بالمتعة وأنّ يخرجوا من الفعالية مع "رغبة في اكتساب المزيد". لا حاجة للضغط الزائد لأداء جميع الفعاليات.
- إذا اختصر اللقاء، يجب التحقّق من أداء فعاليات التوقّعات والمخاوف وإعداد أسئلة "جسر الكواكب" (بعناية).

2 اللّقاء المشترك الأول: تعارف وبلورة طواقم الفضاء

180 دقيقة

نوع اللقاء	الأهداف	قصة الإطار	مصطلحات أساسية	الفعاليات	المدة (بالدقائق)	الوسائل المساعدة
ثنائي القومية 1	تعارف وتقارب تعلّم ثقافي بلورة طاقم الفضاء خوض تجربة التعاون	نستعد للرحلة ونبلور طاقم الفضاء. لكي يؤدي طاقم الفضاء مهامه في المركبة الفضائية، هناك حاجة للإصغاء، التعارف والتعاون.	تعارف، تعاون، إصغاء	مراسيم الاستقبال	20	
				ألعاب الفضاء وتناثر السحب	30	كُرَتان، بطاقات لاصقة، أدوات للكتابة، ملصقات الأسماء.
				"جسر الكواكب"	30	بطاقات على شكل نجوم سجّلت عليها الأسئلة التي أعدّها التلاميذ.
				استراحة (تشمل جولة في المدرسة)	30	
				التقسيم إلى طواقم فضاء بواسطة لعبة تركيب قطع وبلورة طواقم.	60	3 ألعاب تركيب قطع، عود ثقاب، معجونة، أوراق بيضاء، بطاقات للتعارف
				تلخيص	10	

سير الورشة:

أ. مراسيم الاستقبال

المدة المقترحة: 20 دقيقة

تقع مراسيم الاستقبال ضمن مسؤوليات المدرسة المضيفة ينسّق أمرها الموجّه العامل مع طاقم المدرّسين في المدرسة المضيفة. تشمل مراسيم الاستقبال تجمّع التلاميذ، كلمة ترحيبية من المدير أو المدرّس المسؤول، استعراض موجز عن المدرسة والبلدة (إذا كانت المدرستان المتعاونتان من بلدتين مختلفتين). تستطيع المدارس، إذا أرادت ذلك، تأدية أغنية، رقصة أو ألقاء كلمة ترحيبية أخرى من قِبل التلاميذ.

ب. ألعاب الفضاء وتناثر السحب

المدة المقترحة: 30 دقيقة

يفتتح الموجّه الفعالية من خلال التطرّق إلى قصة الإطار: كما تذكرون، سنخرج سويًا في رحلة إلى الفضاء. الهدف من وراء رحلتنا هو استكشاف الحياة المشتركة، ولكن لننجح في رحلتنا علينا أولا التعرّف إلى بعضنا البعض. يوضّح الموجّه للطلاب بأنّهم

سيستخدمون خلال الرحلة اللغتين وبأنّ عليهم احترامهما. قد يصعب على التلاميذ أحيانًا انتظار الترجمة، ولكن علينا بذل هذا المجهود من أجل بعضنا البعض ولكي يشعر الجميع بالراحة خلال اللقاء.

- **الاسم-الحركة** – نقف في دائرة، يقول كلّ مشارك اسمه ويؤدّي حركة معينة – يكرّر جميع الواقفين في الحلقة الاسم والحركة. الموجّه هو الذي يبدأ بطبيعة الحال. من المهم تشجيع التلاميذ على تكرار الاسم بصوتٍ عالٍ. يجب الانتباه في حال كان الاسم غير واضح لطلاب المدرسة الأخرى.
- **ألعاب الكرة** – نختار أحد المشاركين من المدرسة الأخرى، نقول اسمه (إذا لم نكن نتذكر الاسم، نسأل عنه) ونمرّر له الكرة. نطلب من التلاميذ أن يتذكروّا لمن مرّروا الكرة. لا نمرّر الكرة لمن حصل وتلقاها من قبل. بانتهاء الجولة، نطلب من التلاميذ إعادة تمرير الكرة بنفس الترتيب مع قول الاسم بسرعة وبصوتٍ عالٍ. في الجولة الثالثة، نطلب من التلاميذ أداء نفس المهمة ولكن بسرعة أكبر، وخلال تمرير الكرة، نضيف كرة أخرى نطلبُ تمريرها بالترتيب نفسه.

✦ **إمكانية أخرى:** يمكنكم أداء هذه الفعالية بالترتيب المعاكس – أمرّر الكرة للمشارك الذي أعطني إياها.

- **ملصقات الأسماء** – يحصل كل تلميذ على لاصقة بيضاء كبيرة ويسجّل عليها اسمه بالعبرية والعربية. نوجّه التلاميذ للاستعانة ببعضهم البعض لكتابة أسمائهم باللغتين. من المهم أن يقوم التلاميذ، وليس الموجّهين أو المدرّسين، بكتابة أسمائهم.

✦ **إمكانية أخرى:** يمكنكم أن تقترحوا عليهم رسم صورة ما متعلّقة بالفضاء.

- **سوق الفضاء** – يحصل كل تلميذ على 6 بطاقات ويسجّل اسمه على كّل منها. نقوم بطي البطاقات وإلقائها في وسط الحلقة. ندعو متطوعيْن ونطلب منهما خلط وتكويم البطاقات. نشرح للطلاب باللغتين اختيار 6 بطاقات من الكومة والعودة إلى أماكنهم. مهمة كل مشارك هي استعادة البطاقات الست التي تحوي اسمه. ولأنّنا في السوق، سنقوم بذلك وفق قواعد السوق – "سنبيع" و"نشتري". سيتجول التلاميذ ويتبادلون البطاقات – يجب إعطاء وتلقي مقابل عن كل بطاقة – حتى إذا لم تكن لدى التلميذ الذي يتلقى مني البطاقة بطاقة أخرى تحمل إسمي، عليه إعطائي بطاقة أخرى. ذلك يعني بأنّه في أي لحظة يجب أن تتوفّر لدى كل من التلاميذ 6 بطاقات. التلميذ الذي ينجح في جمع البطاقات الست التي تحمل اسمه، يقف على كرسيه – هكذا نعرف من نجح.

  من المهم أن نتيح للطلاب الفرصة لأداء هذه العملية لوحدهم.

  عندما يقف جميع التلاميذ على الكراسي، نسأل "من نجح؟". نختار تلميذا واحدًا من كل مدرسة، ويسيران سويًا في "موكب النجاح" – يسيران داخل الحلقة وهما يحملان كيسًا. كلّ تلميذ يمرّان بجانبه يضع بطاقاته داخل الكيس ويصفق لهما حتى يمرّان على جميّع الواقفين في الحلقة.

ت. جسر الكواكب

المدة المقترحة: 30 دقيقة

يجلس الموجّهون والتلاميذ في دائرة مقابل بعضهم البعض. نشرح للطلاب بأنّنا سنبني جسرًا بين المدرستين. يُبنى الجسر بواسطة بطاقات على شكل الكواكب التي أعدوها في اللقاء التحضيري. اللاصقات ستكون إجاباتهم. يمسك كل موجّه بنجوم مدرسته. وفي كل مرّة يدعيان إليهما تلميذا واحدًا – تلميذ يهودي، وتلميذ عربي – يسحب التلميذ كوكبا ويطرح على المجوعة الثانية السؤال المسجّل على البطاقة الكوكب ويضعه أرضًا (لتلتقي نجوم التلاميذ اليهود في نهاية المطاف بنجوم التلاميذ العرب وتشكّل جسرًا). نجمع 3-4 إجابات من التلاميذ وننتقل إلى السؤال (الكوكب) التالي. عندما تلتقي الكواكب في وسط الحلقة (يمكن الإكثار من الأسئلة وفق الوقت المتبقي)، نعلن عن الجسر الذي بني ونشرح بأنّنا سننجح الآن، بسبب التعرّف إلى بعضنا البعض بشكل أفضل، في أداء مهام الرحلة.

ث. استراحة، تشمل جولة في المدرسة

المدة المقترحة: 30 دقيقة

خلال الاستراحة، يتناول التلاميذ الطعام، يتجوّلون في محيط المدرسة ويلعبون بشكل حرّ. ينسّق الموجّه المسؤول موضوع الطعام والجولة داخل المدرسة.

ج. التقسيم إلى طواقم بمساعدة لعبة تركيب القطع وتشكيل الطواقم

المدة المقترحة: 60 دقيقة

يشرح الموجّه للطلاب بأنّهم سيتوزّعون الآن على طواقم فضائية. نقسم التلاميذ اليهود إلى ثلاث مجموعات والتلاميذ العرب إلى ثلاث مجموعات. يحصل كل طاقم عربي وكل طاقم يهودي على كيس يحتوي على قطع بازل. البازل (لعبة تركيب القطع) مكوّنة من 24 قطعة، حيث يحصل كل طاقم على كيس يحتوي على 12 قطعة. المهمة هي تحقيق التواصل الأفضل مع الطاقم الحائز على النصف الثاني من البازل وتركيبه سويًا. الطاقم الذي ينهي هذه المهمة بأسرع وقت ممكن يكون الفائز. ألعاب البازل هي لصورٍ من الفضاء.

يشرح الموجّه للطلاب بأنّ جميع رجال الفضاء يمرّون بمسار لبناء المجموعة ليستطيعوا تأدية عملهم في الفضاء كطاقم، إذ سيقضون سويًا داخل سفينة الفضاء الصغيرة والمكتظة مدة طويلة وسيؤدون هناك مختلف المهام. في هذه المرحلة، نريد أن نرى أي الطواقم أكثر تكاملا. نمنح التلاميذ الوقت لمعرفة الأسماء في الطاقم واختيار اسم لسفينتهم الفضائية. سيكون هذا الطاقم ابتداءً من هذه اللحظة طاقمًا فضائيًا مختلطًا وسيعمل بشكل تعاوني طوال البرنامج. نبدأ بفعاليات البناء (وفق اختيار الموجّهون، يمكنكم تحديد الفعاليات ابتداءً من لعبة تركيب القطع):

- **تعارف بواسطة البطاقات**: نعطي لكل طاولة مجموعة بطاقات تحتوي على أسئلة باللغتين: كم أخ لديك؟ ما هو موضوعك الدراسي المفضّل؟ ما هو طعامك المفضّل؟ ما هي هوايتك؟ من هو مطربك المفضّل؟ نأخذ كل بطاقة على حدة ونجري جولة إجابات. تتيح البطاقات الإمكانية لإجراء محادثة تعارف. يُكتب السؤال باللغتين، الإجابات تكون بسيطة وفي غالبية الأحيان يفهم التلاميذ أحدهم الآخر رغم الصعوبات اللغوية.
- **البطانية**: يمسك الموجّهون ببطانية لتشكّل ستارًا. ندعو طاقما فضائيا واحدا ليجلس في جانب من البطانية (بحيث لا يمكن رؤيتهم من الناحية الأخرى) ويجلس الطاقم الثاني في الجانب الآخر. يختار كل طاقم ممثلا عنه ليجلس متاخمًا للبطانية وتكون وجهته نحو البطانية. يعدّ الموجّهان 1, 2, 3 ويسقطان البطانية. التلميذ الأول الذي ينادي باسم التلميذ الجالس أمامه يفوز. يتبارى الطاقم الفائز مع الطاقم الثالث (الذي لم يلعب بعد). ومن ثم يتبارى الطاقم الثالث مع الطاقم الإضافي الذي لم يتبارى معه من قبل. وفقًا للإطار الزمني، يمكن إجراء 2-4 تخمينات في كل مباراة.
- **كلمات متشابهة**: يسجّل كل طاقم فضائي أكبر عدد من الكلمات المشابهة (أو المتشابهة جدًا) بالعبرية والعربية، حيث تحمل المعنى نفسه. لا يتم حساب الأرقام والكلمات الأجنبية.
- **عود الثقاب والمعجونة**: يحصل كل طاقم فضائي على معجونة وعود ثقاب. المهمة هي بناء برج مرتفع وثابت لأقصى حد، خلال مدة زمنية محددة، حيث يبقى قائمًا لمدة دقيقة كاملة. تجدر الإشارة إلى أنّ القياس يتم بعد ثبات البرج لمدة دقيقة. إذا سقط – يتمّ القياس حتى أعلى نقطة بقي فيها البرج ثابتًا. بانتهاء الوقت، لا يجوز لأحد ملامسة البرج أو الطاولة، وإلا سيتمّ شطب الطاقم. يجب تشجيع التلاميذ على التعاون. يمكنكم منح نقاط إضافية مقابل التعاون.

ح. تلخيص

المدة المقترحة: 10 دقائق

- كيف شعروا خلال اللقاء؟
- ما الذي أثار اهتمامهم؟
- هل يريدون قول شيء ما لبعضهم البعض؟

نقاط هامة:

- يلتقي هؤلاء التلاميذ ببعضهم البعض للمرة الأولى، لهذا يجب منحهم الوقت والمساحة للتعرّف إلى بعضهم البعض.
- من المحبذ الاستعانة بالمدرّسين المتواجدين في الغرفة عند تقسيم التلاميذ إلى طواقم فضائية.
- قبل بداية الفعالية يجب على الموجّهين التحقّق من أنّهم تلقوا من الموجّه المسؤول أسئلة "جسر الكواكب" الذي أعدّ في اللقاء السابق.

3 اللّقاء المشترك الثاني: بناء مراكب فضائية والانطلاق للفضاء

180 دقيقة

نوع اللقاء	الأهداف	قصة الإطار	المصطلحات ألاساسية	الفعاليات	المدة (بالدقائق)	الوسائل المساعدة
ثنائي القومية 2	تعلّم ثقافي خوض تجربة التعاون التعامل مع اتخاذ القرارات في طاقم متعدّد الثقافات.	بناء مركبة فضائيّة والخروج في رحلة.	تعاون تعلّم ثقافي.	مراسيم الاستقبال	20	
				ألعاب الفضاء وتناثر السحب	30	
				بناء مركبات فضائية	75	بريستول أبيض، ورقة نماذج لمركبات فضائية، حقيبة بناء: بطاقات معلومات وأوراق للقص والتلصيق، أقلام توش، مقصّ، غراء.
				استراحة	30	
				عرض المركبات الفضائية والإقلاع	15	
				تلخيص	10	

سير الورشة:

أ. مراسيم الاستقبال

المدة المقترحة: 20 دقيقة

تقع مراسيم الاستقبال ضمن مسؤوليات المدرسة المضيفة وينسّق أمرها الموجّه العامل مع طاقم المدرّسين في المدرسة المضيفة. تشمل مراسيم الاستقبال تجمّع التلاميذ، كلمة ترحيبية من المدير أو المدرّس المسؤول، استعراض موجز عن لمدرسة والبلدة (إذا كانت المدرستان المتعاونتان من بلدتين مختلفتين). تستطيع المدارس، إذا أرادت ذلك، تأدية أغنية، رقصة أو إلقاء كلمة ترحيبية أخرى من قِبل التلاميذ.

ب. ألعاب الفضاء وتناثر السحب

المدة المقترحة: 30 دقيقة

نفتتح بواسطة تأليف قصّة الإطار وتذكّر ما قُمنا به في المرة السابقة. يخبر الموجّه التلاميذ بأنّهم سيقومون في هذا اللقاء ببناء مركبة فضائية والإقلاع إلى الفضاء، ولكن قبل ذلك سنعيد تكرار الأسماء والتعارف. نسأل التلاميذ من منهم يتذكّر الأسماء؟ من يتذكّر ما الذي فعلناه في اللقاء السابق؟

- **تراكم الاسماء:** يبدأ أحد التلاميذ بقول اسمه. التلميذ الذي يجلس على يساره يكمّل ويذكر اسمه واسم التلميذ الذي تحدّث قبله. التلميذ التالي يجب أن يذكر 3 أسماء. وهكذا دواليك حتى انتهاء الجولة. يمكنكم إجراء جولة إضافية ليتمكّن التلاميذ الأوائل من تذكّر أسماء الجميع.
- **"شمالي فاضي"**: نشرح للطلاب اليهود معنى المصطلح "شمالي فاضي" باللغة العربية (أو فاضٍ - بالفصحى). إذا فرغ المقعد الموجود على يسار التلميذ، يدعو إليه تلميذا من المدرسة الأخرى ليجلس بجانبه مستخدمًا الكلمات "شمالي فاضي، بدي..." ويذكر إسم التلميذ. تكون المرحلة الأولى مجرّد تجربة بدعوة التلاميذ إسميًا باستخدام جملة باللغة العربية. بعد بضعة محاولات، نبدأ اللعب "الحقيقي": عندما يفرغ المقعد الموجود على يسار التلميذ عليه دعوة تلميذا آخرًا وذلك قبل أنّ يجلس التلميذ الذي غادر مقعده في المقعد الجديد. من لا ينجح - يتوقّف عن اللعب. التلميذ الذي يدعو أحد جيرانه (الجالسين على يمينه أو على يساره) - يتوقّف عن اللعب. من يدعو أحد التلاميذ الذين توقّفوا عن اللعب - يتوقّف عن اللعب. نواصل اللعب حتى يتبقى بضعة طلاب ونصفّق للفائزين.
- **سَلَطة الكواكب**: يُقسّم التلاميذ وفق أسماء الكواكب: الشمس، القمر، الزهرة، المشتري، زحل، المريخ. يتم اختيار ثلاثة أو أربعة كواكب. نقوم بإخراج مقعدًا واحدًا من الحلقة بحيث يكون عدد المقاعد أقل من عدد التلاميذ بمقعد واحد. من يقف في مركز الحلقة يقول اسم أحد الكواكب أو "سَلطة كواكب". التلميذ الذي يُذكر اسم كوكبه عليه القيام من مقعده وتغيير مكانه. وإذا قيل "سلطة كواكب"، يجب على جميع التلاميذ القيام وتغيير أمكنتهم. لا يجوز استبدال الأمكنة مع الجيران. من لا يتبق له أي مكان يقف في مركز الحلقة. يمكننا اللعب وفق أسماء الطواقم الفضائية.

✦ **إمكانية أخرى:** يمكن إعداد سَلطة فواكه تقليدية، ربطها بقصة الإطار بالقول بأنّ هذه هي الوجبة الصحية التي يتناولها رجال الفضاء.

ت. بناء المركبات الفضائية

المدة المقترحة: 75 دقيقة

سيحصل كل طاقم على ورقة بيضاء وورقة نموذجية تحوي الخطوط العريضة للمركبات الفضائية، حيث سيرسم أعضاء الطاقم

سفينتهم الفضائية مع اسم وشعار. في الغرفة 5 محطات: مطبخ (صور لمختلف الأغذية مع بطاقات تحتوي على معلومات متعلقة بأغذية مختلفة من ثقافات مختلفة – نختار الصور ونلصقها على المطبخ في المركبة الفضائية)، لافتات (نصنع لافتات "افعل" و "لا تفعل" في المركبة الفضائية – قوانين غرفة النوم، غرفة الاجتماعات، المطبخ)، موسيقى (صور لأسطوانات – نحدد ما هي أنواع الموسيقى التي نود أن نأخذها إلى الفضاء)، مكتبة (ما هي الكتب التي سنأخذها معنا)، ألعاب حاسوب.

يوجد في كل محطة لافتة، صور قابلة للإلصاق وبطاقات معلومات متعلقة بالأغراض الظاهرة في الصور باللغتين.

في المرحلة الاولى، نعرض المحطات في اجتماع مكتمل. نعرض أمام التلاميذ عينة عن كل غرض من كل محطة، ونسألهم: من يعرف هذا الغرض؟ هل سنأخذه معنا إلى الفضاء. ندعو التلاميذ لإخبار طلاب المجموعة الأخرى عن الأغراض غير المألوفة – أطعمة، مطربين وما إلى ذلك. نشرح لهم بأنّنا أعددنا لهم بطاقات معلومات ليتعرّفوا على المزيد من الأغراض. لهذا، قبل الحصول على الأوراق للقص، يجب قراءة بطاقات المعلومات.

نشدّد على أنّه لا يجوز إخراج الأوراق من المحطات. الترتيب الصحيح هو الوصول إلى المحطة (الطاقم)، اختيار بعض الأغراض، قراءة المعلومات عن الأغراض غير المألوفة، اتخاذ القرار، قصّ الصور الملائمة والعودة إلى المركبة الفضائية لإلصاقها.

يجب على الموّجهين تقسيم الوقت بين مرحلة التحضير ومرحلة الإنتاج وفق الجدول الزمني للقاء.

ث. استراحة، تشمل جولة في المدرسة

المدة المقترحة: 30 دقيقة

خلال الاستراحة، يتناول التلاميذ الطعام، يتجوّلون في محيط المدرسة ويلعبون بشكل حرّ. ينسّق الموجّه المسؤول موضوع الطعام والجولة داخل المدرسة.

ج. عرض المركبات الفضائية والإقلاع إلى الفضاء

المدة المقترحة: 15 دقيقة

يستعرض كل طاقم سفينته الفضائية. إنّها فرصة إضافية للاستفسار عن أغراض غير مألوفة في المركبات الفضائية. يعلن الموجّهون عن "الاستعداد للإقلاع" ويبدأوا، مع التلاميذ، بالعد التنازلي من عشرة إلى واحد باللغتين بالتوازي. يصفّق الجميع دلالة على الإقلاع الناجح.

و. **تلخيص** (10 دقائق)

المدة المقترحة: 10 دقائق

- كيف شعروا خلال اللقاء؟
- ما الذي أثار اهتمامهم؟
- هل يريدون قول شيء ما لبعضهم البعض؟

نقاط هامة:

- من المهم افتتاح اللقاء من خلال ربطه باللقاء السابق – ماذا فعلنا، من تتذكرون...
- إعداد المركبات الفضائية يقسّم إلى مرحلتين: مرحلة التعلّم (قبل الاستراحة) ومرحلة الإنتاج (بعد الاستراحة).

- اطلبوا من المدرّسين مساعدة الطواقم – على الترجمة، الاختيار والتخطيط.
- المركبات الفضائية التي أعدّت توزّع على المدرستين للعرض.
- من المهم تصوير المركبات الفضائية وتحويلها إلى مركّز البرنامج.

4 اللّقاء المشترك الثالث: زيارة كوكب الحياة المشتركة

180 دقيقة

نوع اللقاء	الأهداف	قصة الإطار	مصطلحات أساسية	الفعاليات	المدة (بالدقائق)	الوسائل المساعدة
ثنائي القومية 3	إقامة لقاء خارج المدرسة في مكان ملهم للحياة المشتركة. الاهتمام في الحياة المشتركة التعلّم الثقافي، البحث والاستكشاف تجربة خاصة لقاء فعّال	الهبوط على كوكب الحياة المشتركة	تعاون تعلّم ثقافي	التجمّع	10	
				الهبوط	5	
				صالة السينما لكوكب الحياة المشتركة	15	
				تجديد الاتصال	20	معدّات للتدريب الخارجي OUTDOOR TRAINING
				السوق الحيفاوية	20	عرض موسيقي للأغراض
				ورشة الآلات الإيقاعية	20	آلات إيقاعية
				الحياة المشتركة من منظور الفنانين	20	عرض صور فنية في وادي النسناس، ألعاب تركيب القطع
				إستراحة	20	موسيقى – إسماع موسيقى من ثقافات مختلفة وبلغات مختلفة.
				الرؤية من زاوية أخرى	20	عرض فني
				فعالية تلخيص اليوم	15	بطاقات
				فعالية الوداع	15	حلوى

مسار الزيارة:

نشاط تجريبي للطواقم الفضائية في محطات الفعاليات في موقع اللقاء:

يرتكز هذا اليوم على زيارة المركز التربوي للحياة المشتركة في بيت الكرمة. المركز مبني على هيئة محطات للفعاليات التي تتيح إمكانية التعلّم التجريبي للمجموعات المختلطة حول موضوع الحياة المشتركة. وهي ملاءمة لبرنامج "لقاءات يا سلام". يشكّل المركز إطارًا محايدًا (خارج المدرسة) وملهمًا للحياة المشتركة. يواصل التلاميذ العمل ضمن طواقم فضائية، توفّر المهام لهم إمكانية تعميق العلاقة وتعزيز التعلّم خلال العمل في المحطّات التالية:

- **محطة الموسيقى**: تدعو إلى خوض تجربة استخدام لغة أخرى غير كلامية ذات قاسم مشترك واسع.
- **محطة الأغراض**: تثير الفضول وتتيح الإمكانية للتعلّم وللتعاون دون وساطة.
- **محطة الفنون**: العمل باستخدام صور لأعمال فنانين يهود وعرب تعنى بالحياة المشتركة وتُعرض في وادي النسناس.
- **فيديو**: يدعو فن الفيديو إلى خوض تجربة توسيع نطاق الرؤية وتغيير زواياها.
- **أفلام**: مشاهدة موجّهة لأفلام ذات مغزى متعلقة بتعدّد الثقافات والحياة المشتركة.

بدلا من الزيارة المُوصى بها إلى بيت الكرمة يمكن تخطيط اللقاء في مكان ملائم آخر يستوفي الشروط التالية:

- يعقد اللقاء خارج المدرسة
- المكان ملهم للحياة المشتركة
- مكان اللقاء يسمح باستغلال البيئة للتعلم عن الموضوع (مدينة مختلطة، الطبيعة، مواقع مختلفة)
- يتطرق التلاميذ الى موضوع الحياة المشتركة
- يتطرق التلاميذ الى التعلّم الثقافي، البحث والاستكشاف
- يربط الموجهون اللقاء بقصة الإطار ومع اللقاء السابق
- اللقاء يمنح تجربة خاصة
- يهتم التلاميذ بفعاليات وعمل مشترك

أفكار للقاء الخاص:

- فعالية في متحف – توجد في البلاد معارض مؤقتة تعنى بالحياة المشتركة بين اليهود والعرب.
- يوم في أحضان الطبيعة ينظّمه المدرّسون المسؤولون من المدرستين، يشمل فعالية خارجية مشتركة والطهي سويا.
- يوم مشترك في مزرعة.
- جولة ثنائية اللغة في عكا القديمة، الناصرة، يافا، في محمية طبيعية قريبة أو موقع آخر ذي صلة.
- يوم رياضي مشترك ينظّمه مدرّسو اللياقة البدنية من المدرستين – في مكان حيادي (ليس في إحدى المدرستين)

5 لقاء أحاديّ القومية: تلخيص

135 دقيقة

نوع اللقاء	الأهداف	قصة الإطار	مصطلحات أساسية	الفعاليات	المدة (بالدقائق)	الوسائل المساعدة
أحاديّ القوميّة	تلخيص الرحلة معالجة التجارب الانكشاف على شارة الحياة المشتركة ومناقشة مبادئها.	نريد إخبار الآخرين باكتشافاتنا: توسيع الدوائر خلال الرحلة – نصنع صحيفة خاصة بالرحلة تسرد التجارب.	شارة الحياة المشتركة، مبادئ الحياة المشتركة	قصة الطريق	20	2 بريستول, أقلام تعليم
				9 تربيع	20	قلمان توش للكتابة على اللوح
				مبادئ الحياة المشتركة	35	
				ماذا اكتشفنا خلال الرحلة	60	بريستول ملوّن بحجم A5، أقلام توش، طباشير، ورقة أسئلة للمقابلة

سير الورشة:

أ. قصة الطريق

المدة المقترحة: 20 دقيقة

يرسم الموجّه على اللوح صفًا من المربّعات – يشير كل مربّع إلى لقاء، "محطة" في البرنامج. يُعطى رقمًا لكل محطة، ويشار إلى موقعها (أين أقيم اللقاء)، تُرسم الطريق وتُروى القصة.

شرعنا في رحلتنا من مدة طويلة وخضنا سويًا مسارًا مثيرًا. اكتشفنا في المحطة الأولى بأنّ زوايا الرؤية تؤثّر على ما نرى وعلى كيفية فهمنا للأمور. تعلّمنا كيفية النظر إلى الأشياء من خلال "التكبير" و"التصغير"، اكتشفنا الأفكار النمطية وكيفية تأثيرها على حياتنا.

في المحطة الثانية تكتلنا ضمن طواقم متعدّدة الثقافات، تعرّفنا إلى بعضنا البعض وفحصنا ما إذا كنا متكتلين لحد كافٍ يسمح لنا بالانطلاق سويًا إلى الفضاء.

في المحطة الثالثة حزمنا أمتعتنا وصنعنا مركبات فضائية، مع مراعاة مشاعر بعضنا البعض، وفي الطريق تعرّف أحدنا إلى الآخر، تعلّمنا عن: الطعام، الموسيقى وغير ذلك.

في المحطة الرابعة هبطنا على كوكب الحياة المشتركة. خرجنا لاكتشاف الحياة المشتركة في المحطات المختلفة مع تأدية مهام "التقريب"، تعلّمنا عن معنى الأغراض، انكشفنا على أعمال فنية، تعلّمنا العزف سويًا، بنينا تمثالا والتقطنا الصور.

ها نحن اليوم في المحطة الاخيرة: عدنا إلى المنزل، سنقوم بـ"تصغير" الرحلة، سنفحص ماذا وضعنا داخل أمتعتنا في طريق العودة، سنشارك بعضنا البعض التجارب والدروس المستفادة قبل الرحلة القادمة ونريد أن نخبر العالم بما مررنا به.

خلال سرد القصة نسأل التلاميذ ماذا يذكرون من كل محطة.

- **إمكانية أخرى:** يمكن رسم قصة الطريق على البريستول، لتشكّل لاحقًا قاعدة لصحيفة الجدار التي سنرسمها مع التلاميذ.

ب "9 تربيع"

المدة المقترحة: 20 دقيقة

نرسم على اللوح الثاني مربّعات للعبة "إكس-أو". نملأ أحد المربّعات بفئات الموسيقى، الطعام، اللغة، الأعياد، الأغراض، الفضاء، الحياة المشتركة، المكان، الاسماء. ندعو مندوب عن الفتيان ومندوبة عن الفتيات. نشرح لهما بأنّ اللعبة تتبع قواعد إكس-أو، ولكن يمكن وضع الإشارة فقط بعد قول شيئًا ما ملائمًا للفئة المكتوبة داخل نفس الخانة في المربع الثاني. على سبيل المثال، إذا كتبت كلمة "اسم" – يجب إعطاء اسم تلميذ من المدرسة الثانية الذي رافقكم في المركبة الفضائية، موسيقى – مطربهم المفضل. لغة – كلمة من لغتهم وما إلى ذلك. يمكن تكرار اللعبة عدة مرات، وفق الإطار الزمني.

- **إمكانية أخرى:** يمكن تأجيل اللعبة إلى نهاية اللقاء.

ت. مبادئ الحياة المشتركة

المدة المقترحة: 35 دقيقة

نخبر التلاميذ بفكرة تطوير "شارة للحياة المشتركة" – شارة تعطى للمنظّمات أو الأماكن التي تتبنى مبادئ الحياة المشتركة.

يمكن استخدام شارات مطابقة (مواصفات) مختلفة لنوضّح لهم ما القصد بشارة المطابقة (مواصفات).

يطرح الموّجه على التلاميذ الأسئلة التالية: بعد خوض تجربة الرحلة المشتركة، ما الذي يبدو لكم مهمًا لتحقيق حياة مشتركة؟ ما الذي يجب أن نطلبه من الأماكن والمنظّمات التي توفّر الخدمات لأشخاص من ثقافات مختلفة؟ نعدّ قائمة مبادئ (تعاون، حساسية ثقافية، تعلّم ثقافي، مناليّة).

نسأل التلاميذ ما إذا استوفى طاقمهم الفضائي، حسب رأيهم، المعايير التي حددها لنفسه. أي الطواقم جدير بالحصول على علامة الحياة المشتركة؟ كل من يعتقد بأنّ طاقمه جدير بالحصول على العلامة يجب أنّ يعلّل ذلك وأن يصيغ الجمل على النحو التالي:

- نحن جديرون بالشارة لأنّنا راعينا شعور بعضنا البعض في الطاقم.
- نحن جديرون بالشارة لأنّنا كتبنا كل شيء بالعبرية والعربية.
- نحن جديرون بالشارة لأنّنا تعلّمنا عن أعياد بعضنا البعض.

ث. ماذا اكتشفنا خلال الرحلة

المدة المقترحة: 60 دقيقة

يتوزّع التلاميذ إلى أزواج. يحصل كل زوج على بريستول بحجم A5 بألوان زاهية يمكن الكتابة عليها، وعلى استمارة. يختار كل تلميذ 3 أسئلة من الاستمارة أدناه ويجري مقابلة للتلميذ الآخر. يكتب التلاميذ الآن مقالا قصيرًا للصحيفة على البريستول، وفق

الإجابات التي تلقوها. يزيّن التلاميذ الذين ينهون مهمتهم فبل الآخرين عنوان "صحيفة الحياة المشتركة" على قطعة ورق، أو يزيّنون البرستول بقصة الطريق التي ألفناها من قبل. بواسطة شريط لاصق، نوصل بين جميع الأوراق لنصنع صحيفة. نجتمع لإجراء مؤتمر صحفي. يمسك الموجّه الميكروفون، يطرح أحد الأسئلة المسجّلة في الاستمارة التي استخدمها التلاميذ ويمرّر الميكروفون لأحد التلاميذ. نكمل السلسلة.

الأسئلة:

- ماذا ستضع في حقيبتك بعد جميع اللقاءات؟
- ماذا أحببت خلال اللقاءات؟
- حدّثنا عن تجربة خاصة
- حدّثنا عن أحد تلاميذ المدرسة الثانية الذي تعرفت عليه
- حدّثنا عن ذكرى مثيرة للاهتمام من الرحلة
- ماذا تعلّمت عن الحياة المشتركة؟
- ما هو التغيير الذي يمكننا أن نجريه لبيئتنا لكي نلائمها للحياة المشتركة؟
- ماذا تعلّمت عن الفضاء؟
- ماذا تعلّمت عن الثقافات الأخرى؟
- آخر (سؤال يختاره الشخص الذي يجري المقابلة)

✦ **إمكانية أخرى:** يمكنكم عقد ما يشبه مؤتمرًا صحفيًا بعنوان "قد ينجح ذلك أحيانًا ولكنه قد لا ينجح في أحيان أخرى – ما الذي نستطيع فعله في بيئتنا لملاءمتها لحياة مشتركة". نمرّر الميكروفون داخل الحلقة ليعطي التلاميذ الإجابات بشكل حر – مَن يمسك الميكروفون فقط يستطيع الإجابة.

✦ **إمكانية أخرى:** يمكن توسيع الفعالية وإعداد صحيفة (حائط) في موضوع "شارة الحياة المشتركة".

نقاط هامة:

- من المهم تنظيم جميع المصطلحات التي اكتسبت خلال اللقاء.
- من المهم مساعدة التلاميذ على استيعاب التجربة، أي تحديد المصطلحات ومساعدتهم على تحديد الدروس المستفادة والاستنتاجات وترجمتها في الحياة اليومية.

✦ السنة الثانية[15] (5 لقاءات) ✦

1 لقاء أحاديّ القوميّة: تحضير

135 دقيقة

نوع اللقاء	الأهداف	قصة الإطار	مُصطلحات أساسية	الفعاليات	المدة (بالدقائق)	الوسائل المساعدة
أحاديّ القوميّة	الارتباط مجدّدًا بالبرنامج. التعمّق في شارة الحياة المشتركة التطرّق إلى التوقّعات والمخاوف.	سنقوم خلال هذا اللقاء في تنشيط الذاكرة وستعلّم عن شارة الحياة المشتركة، نحو مواصلة العمل كطاقم فضائي مشترك داخل سفينة فضائية صغيرة ومكتظة.	التكبير والتصغير، الرؤية من زاوية أخرى، شارة الحياة المشتركة والمبادئ	الارتباط بالبرنامج	30	
				تكبير	10	فيلم
				العرض الفضائي	20	عرض شفافيات
				شار الحياة المشتركة	60	ورقة تحوي نماذج علامات، حقيبة صور للعلامات.
				التوقّعات والمخاوف	15	

سير الورشة:

أ. جولة ذكريات + ألعاب من العام الماضي

المدة المقترحة: 30 دقيقة

نسأل الطلاب ماذا يذكرون من العام الماضي.[16] ماذا فعلنا؟ هل تذكرون التلاميذ الذين كانوا برفقتكم في الطاقم الفضائي؟ الذين كانوا برفقتكم في المجموعة؟ نتذكّر الألعاب التي أديناها ونختار سويًا مع سائر التلاميذ اللعبة التي أحبوها. إذا كانت المجموعة مكوّنة من تلاميذ الصفين الخامس والسادس، حيث يشارك تلاميذ الصف السادس للعام الثاني، يجب تشجيع التلاميذ القدامى على إطلاع التلاميذ الجدد على ما كان، "إدخالهم إلى الأجواء".

15 إذا كان التلاميذ الذين يلتقون سنويًا مجموعة مختلطة من الصفين الخامس والسادس، يوصى بإجراء لقاء للسنة الأولى والثانية، بالتناوب، مع تغيير قصة الإطار، لتجنّب تكرار الفعاليات للتلاميذ "القدامى". البرنامج مكوّن من وحدات منفصلة ولهذا يمكن تنفيذه بهذه الطريقة.

16 في المجموعة المكوّنة من صفين (الخامس والسادس) السؤال مخصّص فقط لطلاب الصف السادس، إذ أنّ طلاب الصف الخامس لا يزالوا في عامهم الأول.

ب. فيلم "زوم-إِين" وتنشيط "الرؤية من زاوية أخرى"

المدة المقترحة: 10 دقائق

يشاهد التلاميذ فيلمًا مستوحيًا من كتاب "زوم" ويذكّر الموجّه التلاميذ بمصطلح "الرؤية من زاوية أخرى".

ت. العرض الفضائي

المدة المقترحة: 20 دقيقة

يشاهد التلاميذ في الصف العرض الفضائي ويتحدثوا قليلا عن الأمور التي يعرفوها عن الفضاء. ما هي التغييرات التي طرأت على البشرية مع اكتشاف الفضاء؟ كيف تؤثّر المعرفة الجديدة على نظرتنا في مختلف المجالات؟

ث. العمل على شارة الحياة المشتركة

المدة المقترحة: 60 دقيقة

نسأل التلاميذ ما إذا كانوا يذكرون من العام الماضي "شارة الحياة المشتركة" – نجمع الذكريات من التلاميذ. حتى إذا تذكّر التلاميذ نسبيًا الكثير من الأمور، من المهم أن نوضّح ماذا نعني بالشارة، ليرتبط جميع التلاميذ بالموضوع ولفهمه بشكل معمّق.

ما هي شارة المطابقة؟ الشارة هي دلالة على الأهلية في موضوع معين وتعطى وفق المعايير المحددة مسبقًا. نعرض أمام التلاميذ نماذج عن شارات مطابقة.

شارة الحياة المشتركة هي دلالة على الأهلية لإدارة حياة مشتركة: ما الذي يجعل تنظيمًا أو مكانًا ما مؤهّلا لإدارة حياة مشتركة؟ سنفحص في مركباتنا الفضائية ما إذا كان الطاقم جدير بالحصول على شارة الحياة المشتركة. ما هي معايير الحصول على شارة الحياة المشتركة؟ تخبّأ الرموز داخل صندوق.

الصندوق السحري: يضع الموجّه في وسط الحلقة صندوقًا جميلا مزيّنًا بطريقة تُثير الفضول. يقول الموجّه للتلاميذ أنّ الصندوق يحتوي على أغراض رائعة ترسّخ الحياة المشتركة. نفتح الصندوق ونبدأ بإخراج صورًا ترمز إلى مبادئ الحياة المشتركة (حقيبة الصور). نسأل التلاميذ إلى ماذا ترمز كل صورة، حسب رأيهم، وكيف تساهم في ترسيخ الحياة المشتركة. من المتوقّع أن يقول التلاميذ أشياءً صحيحة ومهمّة.

نلخّص قائمة المعايير. نستعرض الآن المعايير التي اختارها طاقم إدارة الطيران.

يحصل الطاقم الفضائي على شارة الحياة المشتركة بفضل:

1. المناليّة – يستخدمون اللغات المختلفة لتوفير منالية المعلومات، النقاشات، المواد المكتوبة والمهام لجميع المشاركين.
2. الحساسية الثقافية – مراعاة العوامل المهمّة في كل ثقافة، لتجنّب إيذاء أحد.
3. التعلّم الثقافي – يطرحون الأسئلة ويكتشفون أمورًا جديدة طوال الوقت.
4. الانتماء – يُفسحون مكانا للمشترَك ومكانا للمختلِف.
5. التعاون – يشارك الجميع في القيام بمهام الطاقم.

ج. **التوقّعات والمخاوف** (15 دقيقة)

المدة المقترحة: 15 دقيقة

يطرح الموجّه على التلاميذ الأسئلة التالية: ماذا تتوقّعون من البرنامج هذا العام؟ ما الذي تريدونه أن يحدث خلال اللقاءات؟ ما الذي تريدون تجنّبه؟ كيف تستطيع المساهمة شخصيّا لضمان استمرارية اللقاءات وبناء علاقات جيدة؟

2 اللّقاء المشترك الأول: العودة إلى الفضاء

180 دقيقة

نوع اللقاء	الأهداف	قصة الإطار	مصطلحات أساسية	الفعاليات	المدة (بالدقائق)	الوسائل المساعدة
ثنائي القومية 1	تجديد العلاقات بناء قاسم مشترك تطوير التعاون ومهارات الإصغاء التعلّم الثقافي	نواصل في هذا العام رحلتنا الفضائية. نحزم في هذا اللقاء أمتعتنا – مساحة المركبة الفضائية محدودة – لهذا يجب أن نقرر بشأن الأغراض التي سندخلها إلى الحقيبة. نُقلع مع أحجية.	إصغاء، تعاون، حياة مشتركة، لغة مشتركة، مبادئ الحياة المشتركة.	مراسيم الافتتاح	20	
				ألعاب الفضاء وتناثر السحب	30	أوراق فارغة، أدوات للكتابة، أوراق للعبة البينجو
				تشكيل الطواقم الفضائية	15	صحف
				ماذا سنأخذ معنا	25	أوراق عمل، أقلام توش
				إستراحة	30	
				لعبة اللغة	30	ورقة مفردات
				الأحجية الفضائي	20	لغز
				تلخيص	10	

سير الورشة:

أ. **مراسيم الاستقبال**

المدة المقترحة: 20 دقيقة

تقع ضمن مسؤولية المدرسة المضيفة وبالتنسيق مع الموجّه المسؤول في المدرسة.

ب. ألعاب الفضاء وتناثر السحب

المدة المقترحة: 30 دقيقة

- **جولة الأسماء:** يقول كل تلميذ اسمه ومعناه، طعامه المفضّل، لعبته المفضّلة، برجه (الأبراج تربطنا قليلا بموضوع الفضاء) وغير ذلك - وفق ما يحدده الموجّه.
- **قطار الأسماء:** يكون التلميذ الأول القاطرة. يمرّ بين التلاميذ من المدرسة الأخرى، يصافح كلّ منهم ويقول "مرحبًا، اسمي...". يُجيب التلميذ الآخر بـ"أهلا، اسمي...". عند كل مصافحة، يصبح التلميذ الأخير الذي يصافح القاطرة ويسحب خلفه جميع التلاميذ الذين انتهوا من المصافحة - حتى يصعد جميع التلاميذ إلى القطار.
- **كرة الثلج:** يحصل كل تلميذ على ورقة ويكتب عليها بخطٍ كبيرٍ اسمه وشيئًا يحبه. نرفق الورقة إلى ورقة أخرى بواسطة طيها وتثبيتها بالأخرى بمساعدة دبابيس حتى نحصل على كرة كبيرة. نرمي الكرة (أو نمررها) داخل الحلقة. كل تلميذ يلتقط الكرة ينتزع ورقة ويقرأ بصوتٍ عالٍ المكتوب عليها (يساعدهم الموجّه على فهم خط اليد والترجمة، يستطيع المدرّسون أيضًا المساعدة)، ومن ثم يمرّر الكرة للطالب الذي قرأ ورقته.
- **بينجو التواقيع**: يحصل كل تلميذ على ورقة تحوي جدولا كتبت في كلّ من خاناته الجمل التالية: أنا أحب الشوكولاتة، أنا الأخ البكر، لديّ كلب، أنا تلميذ مجتهد وما إلى ذلك. المهمة هي جعل أحد تلاميذ المجموعة الثانية يوقّع على الجمل التي تنطبق عليه في كلّ من الخانات، شرط أن يحصل على توقيع واحد على الأقل في كل خانة. كل مَن ينجح في تعبئة جميع الخانات يقف على كرسيه. عندما تنتهي المجموعة من أداء هذه المهمة، يعود التلاميذ إلى مقاعدهم. نطرح على التلاميذ الأسئلة التالية: ماذا تعلّمتم خلال هذه اللعبة؟ لأي الجمل كان من السهل عليكم إيجاد تواقيع؟ لأي منها تعسّر عليكم القيام بذلك؟ ما الذي ساعدكم على أداء المهمة؟
- **"تيب-توب" - لغة الفضاء:** تيب - يمينًا، توب - يسارًا، شلالا - تخطي أحد المشاركين، شتوينغ - أمام. نُجري في المرحلة الأولى المحاولة باستخدام تيب-توب. ينطق الموجّه بالكلمة ويجب إعادتها إليه في أسرع وقت ممكن. على سبيل المثال، إذا قال "تيب" - تنتقل الكلمة داخل الحلقة بحيث يمرّرها كل تلميذ نحو اليمين. في المرحلة التالية نضيف كلمة "شلالا" - والتي تعنى تخطي أحد التلاميذ. على سبيل المثال، إذا قال الموجّه "شلالا تيب" - نمرّر الكلمة نحو اليمين مع اجتياز أحد التلاميذ حتى تعود الكلمة إلى أحد الموجّهين. في المرحلة التالية نضيف كلمة "شتوينغ"، أي أنّه يجب عليك تمرير الكلمة لمن يجلس قبالتك من خلال الاتصال بالعين. نجري اللعبة باستخدام جميع الكلمات. في المرحلة التالية، يستطيع التلميذ الذي يتلقى الكلمة اختيار كلمة أخرى ليقولها، وتمرّ الكلمة داخل الحلقة وفق المعنى المتفّق عليه. يمكنكم طبعًا اختيار كلمات أخرى.

✦ يختار الموجّه بين فعالية الكرة الثلجية أو بينجو التواقيع. فعالية تيب-توب تُجرى فقط إذا أجري اللقاء بأكمله.

ت. التوزيع على طواقم فضائية وتجديد التعارف وبلورة الطاقم

المدة المقترحة: 15 دقيقة

نجدّد التعارف بواسطة أسماء التلاميذ.

نجري ألعاب تشكيل الطواقم - مباراة بين الطواقم:

- **"مساطر":** ننتظم وفق الطول، لون الشعر، تاريخ الميلاد، عدد الإخوة، عدد الأحذية وغير ذلك. مهمة كل طاقم فضائي هي الانتظام بواسطة الوقوف على الكراسي وفق المعيار الذي حدّد. لا يجوز النزول عن الكراسي. الطاقم الفضائي الذي ينتظم

أولا يكون الفائز. في المجموعات التي يصعب فيها الاتصال الجسدي بين الفتية والفتيات لأسباب دينية أو أخرى، نتنازل عن الكراسي ونجري اللعبة على الأرض (خلافًا لإجرائها على الكراسي، حيث تتطلّب اتصالا جسديًا).

- **"فضاء - سفينة فضائية" (نظيرة للعبة "بحر - بر"):** ينثر الموجّه صحفًا أو أوراقًا على الأرض. يجب على التلاميذ التجوّل في الغرفة (أو الوقوف بجانب ورقة الصحيفة). عندما يقول الموجّه "سفينة فضائية" يجب على المشاركين الوقوف على الورقة. عندما يقول الموجّه "فضاء" يجب على المشاركين الوقوف على الأرض؟ من يقف فوق المكان المعاكس لما قاله الموجّه تلغى مشاركته. يتم خلال الفعالية وبالتدريج تقليص عدد الصحف. المجموعة الفائزة هي تلك التي تحافظ على أكبر عدد من أعضائها في الفعالية.

ث. ماذا نأخذ معنا إلى الفضاء

المدة المقترحة: 25 دقيقة

نوضّح للتلاميذ أنّ المركبة الفضائية هي مكان صغير سيقضي فيه الطاقم الفضائي وقتًا طويلا. لا يمكن إدخال أغراضًا كثيرة إليها. ولكن مع ذلك، من المهم التزوّد بالأغراض التي توفّر للجميع حياة نوعية. نوزّع على التلاميذ ورقة "ماذا نأخذ معنا". نتحقق من ماهية الأغراض غير المألوفة لقسم من المجموعة. يشير كل تلميذ في الورقة إلى 15 غرضا، غرض واحد على الأقل من كل فئة، التي يريد أن يأخذها معه. يحصل التلاميذ على ورقة رُسمت عليها حقيبة أو يرسمون حقيبة مشتركة، ومن ثم يرسمون داخلها جميع الأغراض التي يريدون أن يأخذوها معهم. يمكنهم قصّ وإلصاق الأوراق المتوفّرة.

يستعرض التلاميذ حقائبهم.

ج. استراحة تشمل جولة في المدرسة

المدة المقترحة: 30 دقيقة

يتم تنسيق أمر الجولة مسبقًا - بين المدرسة المضيفة الموجّه المسؤول. إذا لم يتم تنظيم جولة، يطلب الموجّهون من الطلاب مرافقة التلاميذ الضيوف في جولة داخل المدرسة.

ح. لعبة اللغة

المدة المقترحة: 30 دقيقة

نوزّع على التلاميذ ورقة مُفردات. يختار التلاميذ من هذه الورقة 10 مُفردات يعتقدّون بأنّها مفيدة خلال التواجد في المركبة الفضائية. نتأكد من فهم التلاميذ لمعنى المفردات باللغتين العربية والعبرية. يتفّق كل طاقم على إشارة معينة لكلّ من المفردات - بواسطة التمثيل الإيمائي أو الرسم. ويكون على الطواقم الأخرى أنّ تعرف المقصود.

خ. الأحجية الفضائية

المدة المقترحة: 20 دقيقة

أ. أبولو 11، كولومبيا، بيونير 10 هي:

1. أسماء مخلوقات فضائية
2. أسماء مكوكات فضائية

3. أسماء مركبات فضائية
4. أسماء أقمار اصطناعية
5. **الإجابات 2 و3 صحيحة**
6. هذه الأسماء غير مرتبطة بالفضاء

ب. **القمر هو:**

1. قمر اصطناعي
2. يدعى أيضًا بدر
3. كتبت عنه قصائد كثيرة
4. يدور حول الكرة الأرضية
5. **جميع الإجابات صحيحة**

ت. **الكوسموناوت هو:**

1. **رائد فضاء**
2. اسم قمر صناعي روسي
3. اسم مجرة
4. اسم رائد فضاء ياباني سافر إلى الفضاء في مركبة فضائية روسية عام 1983.

ث. **التايكوناوت هو:**

1. كوكب خارج النظام الشمسي
2. مركبة فضائية روسية
3. **كُنية رائد الفضاء الصيني**
4. جزء من النظرية النسبية

ج. **الأستروناوت هو كُنية لرائد الفضاء الأمريكي:**

1. **صحيح**
2. غير صحيح

ح. الشمس، الزُهرة والمريخ هي:

1. مذنّبات في النظام الشمسي
2. **كواكب في النظام الشمسي**
3. عمالقة زرقاء (نجوم كبيرة الكتلة)
4. أقزام صفراء
5. كويكبات

خ. **الكرة الأرضية هي:**

1. الكوكب الثالث الأبعد عن الشمس
2. بيتنا

3. موجودة في مجرة درب التبانة
4. جزء من الكون
5. جميع الإجابات صحيحة

د. **ماذا كان اسم الكلبة التي سافرت إلى الفضاء في المركبة الفضائية الروسية:**

1. لايكا
2. مجعدة الشعر
3. النابحة
4. جميع الأسماء صحيحة

ذ. **اهتم الإنسان منذ عصور ما قبل التاريخ في اكتشاف الفضاء والمجرات (الكواكب):**

1. صحيح
2. غير صحيح

ر. **الانفجار العظيم هو اسم:**

1. مركبة فضائية أمريكية خرجت إلى الفضاء لاستكشاف كواكب بعيدة في النظام الشمسي.
2. نظرية تعود إلى عصور ما قبل التاريخ وترى بأنّ الكرة الأرضية تقع في مركز الكون والشمس تدور حولها.
3. نظرية فيزيائية تصف كيف خُلق الكون
4. مجرة خارج النظام الشمسي

ز. **القزم الأبيض، القزم الأحمر، القزم الأسود، العملاق الأحمر، العملاق الأزرق - هي مراحل في المسار الحياتي للكوكب:**

1. صحيح
2. غير صحيح

س. **المخلوق الفضائي هو:**

1. مخلوق ذكي قدم إلى الكرة الأرضية من الفضاء الخارجي
2. اختراع. لا يوجد شيء من هذا المثيل
3. طعام خاص لرواد الفضاء والذي لا يفسد خارج الغلاف الجوي
4. أغنية شعبية روسية

د. تلخيص

المدة المقترحة: 10 دقائق

3 اللقاء المشترك الثاني: لعبة الحياة المشتركة في الفضاء

180 دقيقة

نوع اللقاء	الأهداف	قصة الإطار	مصطلحات أساسية	الفعاليات	المدة (بالدقائق)	الوسائل المساعدة
ثنائي القومية 2	تطوير التعاون توسيع المعرفة الثقافية خوض تجربة معايير الحياة المشتركة	نحن متواجدون في الفضاء – كل جولة فعاليات تبعدنا عن الكرة الأرضية نحو أعماق الفضاء. كل نقطة تساوي 100 كم. في نهاية الفعالية سنفحص لأي مسافة وصل كل طاقم فضائي وأي الطواقم استوفت معايير الحياة المشتركة. خلال اللعب، يحصل التلاميذ على نقاط مقابل تطبيق مبادئ شارة الحياة المشتركة. من يستوفي المعايير يحصل على لاصقة – شارة الحياة المشتركة.	تعاون، تعلّم ثقافي، معايير الحياة المشتركة	مراسيم الاستقبال	20	
				ألعاب الفضاء وتناثر السحب	30	
				فعالية "يا سلام"	90	حقيبة الفعالية، بمبا، سكاكر التوفي
				استراحة	30	
				تلخيص	10	

سير الورشة:

أ. مراسيم الاستقبال

المدة المقترحة: 20 دقيقة

ضمن مسؤوليات المدرسة المضيفة بالتنسيق مع الموجّه المسؤول في المدرسة.

ب. ألعاب الفضاء وتناثر السحب

المدة المقترحة: 30 دقيقة

- **تحية بمختلف الأنواع**: يتجوّل جميع التلاميذ في الغرفة. عند سماع رنين الجرس، يتوقّف التلاميذ ويلقون التحية على أكبر عدد من التلاميذ وفق تعليمات الموجّه ("تحية سعيدة"، "تحية حزينة"، "تحية استفزازية"، "تحية اعتذارية"، "تحية طفولية" وما إلى ذلك). قبل البدء بالفعالية يستعرض الموجّه أمام التلاميذ مختلف أنواع التحيات.
- **أنا أجلس تحت شجرة نضرة:** نضيف إلى الحلقة كرسيًا فارغًا. التلميذ الذي وُضع الكرسي الفارغ على يمينه يفتتح ويقول الكلمة الأولى من الجملة: "أنا أجلس تحت شجرة نضرة وأنادي ... (الاسم)". نستمر في اتجاه عقارب الساعة. التلميذ الأخير يقول اسم التلميذ الذي يدعوه إلى الجلوس في الكرسي الفارغ. بعد المحاولة، يشرح الموجّه للتلاميذ بأنّه عليهم الآن أداء المهمة نفسها بسرعة. عندما يفرغ الكرسي الموجود على يمين التلميذ عليه أن يبدأ الجملة قبل جلوس التلميذ الأخير، وإلا ستلغى مشاركته. لا يجوز دعوة التلميذ الذي جلس للتو. كل تلميذ يقول كلمة واحدة من الجملة بلغته الأم: التلاميذ العرب يقولون الكلمة الملائمة بالعربية والتلاميذ اليهود – بالعبرية. تتطلب الفعالية الإصغاء الخاص وتتيح الإمكانية لاستخدام اللغتين في الغرفة.

- **أعطني وجهًا**: يطلب الموجّه من التلاميذ إحناء الرأس وانتظار التعليمات. عندما يقول الموجّه "أعطوني وجهًا سعيدًا" يرفع جميع التلاميذ رؤوسهم مع وجه سعيد، عندما يقول "أعطوني وجهًا جائعًا" يرفع الجميع رؤوسهم مع وجه جائع وهكذا دواليك (خائف، قلق، يشعر بالملل، يشعر بالحرّ، يشعر بالبرد وغير ذلك).

ج. فعالية يا سلام

المدة المقترحة: 90 دقيقة

- **الاستعداد للفعالية**: يحصل كل موجّه على حقيبة للفعالية تشمل 22 خطوة، مكعب كبير (إسفنج)، لاعبين (قناني ماء صغيرة مع ورق ملوّن)، بطاقات للفعالية.
- يقسم الموجّهون التلاميذ إلى مجموعات وفق الطواقم الفضائية.
- يمنح الموجّهون النقاط لكل مجموعة وفق الالتزام بمبادئ الحياة المشتركة، أداء المهام، إعطاء إجابات صحيحة. كل نقطة تساوي 100 كم من الكرة الأرضية – المهمة التي يجب أن تؤديها المجموعة هي الابتعاد بقدر الإمكان للوصول إلى أعالي الفضاء.
- **تشمل فئات الفعالية**: مهام (شارة الحياة المشتركة)، ألغاز (شارة الحياة المشتركة)، مفاجآت (إضافة نقاط، دور إضافي، بمبا)، أسئلة عن الفضاء.
- يرتّب الموجّهون البطاقات على الأرض على شكل مسار مستطيلي. خطوات فارغة وخطوات حسب فئات توضع بشكل عشوائي. يوضع المستطيل الذي يحدّد نقطة البداية في إحدى الزوايا. نضع اللاعبين فوق هذا المستطيل، يحصل كل طاقم فضائي على لاعب بلون مختلف.
- **قواعد اللعبة**: كل مجموعة ترمي المكعب وتتقدّم على اللوح بخطى وفق العدد الظاهر على المكعب. تظهر على بعض المستطيلات ("الخطى") أسماء الفئات كالمفصّل أعلاه. عندما يصل التلاميذ إلى الفئات (وفق العدد الظاهر على المكعب) التابعة لمهمة أو امتحان موجز، جميع المجموعات تؤدي المهمة في نفس الوقت. فئات المفاجئة والأسئلة مخصّصة فقط للمجموعة التي وصلت إلى المربّع. يمنح الموجّهون النقاط لكل مجموعة وفق نجاح المجموعة في الفعالية ويجرون التسجيل. توزّع الجوائز على المجموعات في نهاية الفعالية، وفق عدد النقاط التي جمّعت.

ث. استراحة (تشمل جولة في المدرسة)

المدة المقترحة: 30 دقيقة

الاستراحة تعطى وفق أوقات الاستراحة في المدرسة المضيفة، خلال أداء الفعالية.

ج. تلخيص

المدة المقترحة: 10 دقائق

4 اللقاء المشترك الثالث: عمل فني مشترك

180 دقيقة

نوع اللقاء	الأهداف	قصة الإطار	مصطلحات أساسية	الفعاليات	المدة (بالدقائق)	الوسائل المساعدة
ثنائي القومية 3	خوض تجربة التعاون وعمل الطاقم تطبيق معايير الحياة المشتركة	سنزور "متحف الحياة المشتركة". سيصنع كل فريق ماندالا (دائرة) للحياة المشتركة كدعوة من المتحف، مع الالتزام بمعايير الحياة المشتركة	تعاون، حياة مشتركة، معايير الحياة المشتركة.	مراسيم الاستقبال	20	
				ألعاب الفضاء وتناثر السحب	30	كرة صوف، عدس، أوراق
				فعالية مع صور	10	صور لمعارض فنية
				شرح عن الماندالا	10	صور لمختلف أشكال الماندالا
				إعداد الماندالا وعرضها	50	مجلات ملونة، مقص، غراء، بريستول، أقلام توش
				فعالية التلخيص والوداع	30	كواكب مصنوعة من بريستول

سير الورشة:

أ. مراسم الاستقبال

المدة المقترحة: 20 دقيقة

يُفضّل تشجيع المدارس على إعداد عرض أو هدايا لهذا اللقاء.

ب. ألعاب الفضاء وتناثر السحب

المدة المقترحة: 30 دقيقة

- **فعالية كرة الصوف**: يمرّر كل تلميذ كرة الصوف للتلميذ الذي يتذكّر اسمه، ويقول اسمه. تمرّ الكرة من يد لأخرى مع تلاوة الأسماء وتصنع شبكة معقدّة ووثيقة. في نهاية الفعالية يشرح الموجّه رمزية الشبكة التي أقمناها – نأمل بأنّ نبني علاقاتنا بهذا الشكل. يوضّح للتلاميذ بأنّه يوجد دور وأهمية في شبكة العلاقات الشخصية لكل فرد. للتوضيح، يمكننا استخدام مصطلح "الشبكة الاجتماعية" – كما يظهر عبر الإنترنت.

- **تمرير حفنة من العدس داخل الحلقة**: الهدف هو تمرير حفنة كاملة من العدس في أسرع وقت ممكن. في المرحلة الثانية نضيف حفنة عدس أخرى لنمرّرها في الاتجاه المعاكس. في المرحلة الثالثة يمكن إضافة حفنة أخرى. المهمة جماعية والمسؤولية ملقاة على عاتق جميع أفراد المجموعة. تهدف المهمة إلى خلق جو لطيف ومرح في الغرفة، ووضع التحديات أمام التلاميذ.
- **فعالية الأسماء في الحلقة – الورقة الساقطة**: يقف الموجّه في وسط الحلقة ويمسك بيده ورقة. يرفع يده ويجعل الورقة تسقط مناديًا باسم أحد أعضاء المجموعة. يركض التلميذ ويلتقط الورقة. إذا نجح في التقاط الورقة – يواصل الفعالية، ينادي باسم تلميذ آخر ويترك الورقة. إذا سقطت الورقة، عليه أن يقسم الورقة إلى قسمين ومواصلة الفعالية. وهكذا تصغر الورقة تدريجيًا، حتى تصبح قطعة صغيرة.
- **العد من 1 إلى 10:** المهمة هي العد من 1 إلى 10. كل تلميذ يقول رقمه بعد أن يوضّح لهم بأنّه يجوز لتلميذ واحد فقط العدّ في نفس الوقت. إذا قام تلميذان بالعد في آن واحد يجب العودة إلى البداية. لا يجوز التحدث والتنسيق. لا يجوز للمشاركين الذين يقفون الواحد بجانب الآخر العد واحد تلو الآخر. يوضّح الموجّه بأن العدّ يُعتبر ناجحًا عندما نحافظ على الاتصال بالعين، الإصغاء وعدم التحدّث. الإصغاء والتعاون مهمان لأداء المهمة.

ت. فعاليات مع صور لمعارض فنية حول موضوع الحياة المشتركة

المدة المقترحة: 10 دقائق

نعرض للتلاميذ مختلف الصور لأعمال فنية توحي إلى الحياة المشتركة. نطرح على التلاميذ الأسئلة التالية: إلى ماذا ترمز الصورة؟ ماذا كانت فكرة الفنان حسب رأيكم؟ هل من السهل عليكم التواصل مع لغة الفن؟

ث. شرح عن الماندالا، رسالتها ومعناها، عرض صور لمختلف أشكال الماندالا

المدة المقترحة: 10 دقائق

نعرض للطلاب مختلف أشكال الماندالا العالمية والمحلية:

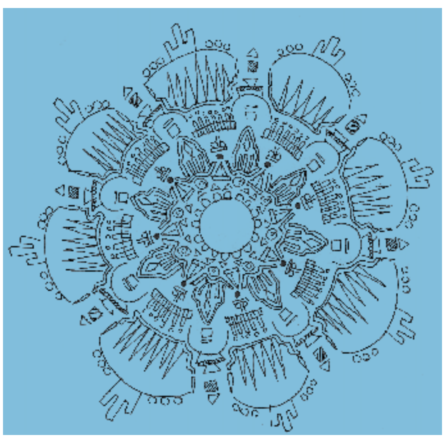

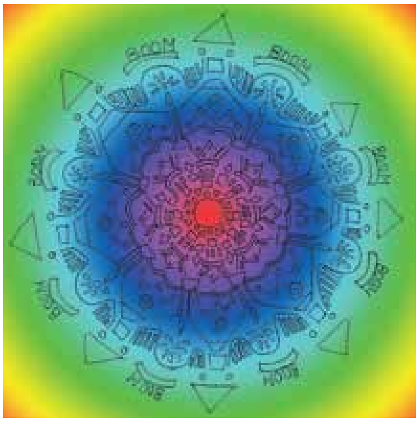

نطلب من التلاميذ وصف كل ما يرونه، إيجاد القاسم المشترك بين الصور والإشارة إلى المشاعر التي تبعثها الصور.

بعد أن يجيب التلاميذ عن الأسئلة، يشرح لهم الموجّه عن الماندالا: تعني كلمة ماندالا باللغة السنسكريتية (لغة هندية قديم) "دائرة" أو "مركز". ظهرت صور مشابهة للماندالا في مختلف ثقافات العالم، دون وجود أي علاقة بينها، على سبيل المثال في القارة الأمريكية وفي جنوب آسيا. ترمز الماندالا إلى العديد من الأمور، منها الكون والنفس البشرية. توجد في هذه الصورة نقطة مركزية تنبعث منها نقاط تشكّل دائرة مكتظة بالخطوط والأشكال الهندسيّة والمتناظرة المصنوعة من عناصر بسيطة. للماندالا أهداف متعددة: الفن، العلاج، التأمل، تمرير رسالة حول الكمال، المساواة أو الدورة الحياتية.

يمكن رسم الماندالا على ورقة، أو صنعها من حبات رمل، مثلما يفعل الرهبان البوذيون، أو من بتلة الأزهار، من مكوّنات طبيعية على شاطئ البحر، من فواكه وخضار وغير ذلك.

ج. استراحة (تشمل جولة في المدرسة)

المدة المقترحة: 30 دقيقة

ح. إعداد مختلف أشكال الماندالا وعرضها

المدة المقترحة: 50 دقيقة

يشرح الموجّه بأنّ العديد من المتاحف العالمية تطلب من الفنانين أعمالا فنية خاصة وفق مواضيع محددة، إلى جانب العروض الفنية الثابتة. يمكنكم تذكير التلاميذ بأنّهم التقوا في المحطة الفنية على "كوكب الحياة المشتركة" بأعمال فنية أنتجت نزولا عند طلب المتحف. لهذا، لقد طلب منا متحف الحياة المشتركة صنع مختلف أشكال الماندالا حول موضوع الحياة المشتركة. سينتج كل طاقم ماندالا عن الحياة المشتركة، مع الالتزام بمعايير الحياة المشتركة. يتم العمل في غرفة ملائمة لإنتاج الأعمال الفنية.

يمكن اختيار موضوع معين يتواصل معه جميع أعضاء المجموعة (الرياضة، الموسيقى، هواية ما، الأزهار، الماركات، الطبيعة ...)، البحث عن صور ملائمة في المجلات، القص والإلصاق بشكل دائري. يمكن استخدام المجلات كورق ملوّن خام – قص أشكال أو أحرف لصنع الماندالا. يجب التشجيع على الإبداع لدى التلاميذ ومساعدتهم على التواصل في مرحلة التخطيط.

خ. فعالية التلخيص والوداع

المدة المقترحة: 30 دقيقة

يحصل كل تلميذ على كوكب مصنوع من البريستول كتذكار – يشارك جميع تلاميذ الطاقم الفضائي في الرسم، يكتبون أو يوقّعون على الكوكب. يتم التلخيص في لقاء مكتمل ويودّع التلاميذ بعضهم البعض.

5 لقاء أحاديّ القومية: تلخيص

135 دقيقة

نوع اللقاء	الأهداف	قصة الإطار	مصطلحات أساسية	الفعاليات	المدة (بالدقائق)	الوسائل المساعدة
أحادي القومية	معالجة تجارب التلاميذ تلخيص البرنامج تحديد مصطلحات التفاصيل التطبيقية لشارة الحياة المشتركة.	توثيق ونشر الرحلة التي أجريناها لتعريف الآخرين بالإمكانيات الكامنة فيها.	شارة الحياة المشتركة، مبادئ الحياة المشتركة	قصة الطريق	20	
				9 تربيع	20	
				تحضير الإعلان	45	
				عرض المنشورات	30	
				تطبيق شارة الحياة المشتركة	20	

سير الورشة:

أ. قصة الطريق

المدة المقترحة: 20 دقيقة

نذكّر التلاميذ بالمحطات التي مررنا بها خلال عامي النشاط.

ب. "9 تربيع": مبادئ الحياة المشتركة

المدة المقترحة: 20 دقيقة

تجرى الفعالية على غِرار ما ورد في اللقاء التلخيصي أحاديّ القومية في العام الأول، ولكن يكتب التلاميذ داخل المربّعات مبادئ الحياة المشتركة. يقول التلميذ شيئًا ما متعلّقًا بأحد المبادئ ليستطيع وضع "إكس" أو "أو" في المكان المخصّص لذلك. على سبيل المثال، إذا كُتبت كلمة "منالية"، يجب على التلميذ الذي يريد وضع إكس في المربع الملائم أن يشير إلى مثال عن تطبيق هذا المبدأ خلال البرنامج: تحدثنا بلغتين، كان هناك موجّهان، سجّلنا الإجابات باللغتين وما إلى ذلك. لا يجوز تكرار الأمثلة التي قيلت من قبل.

ت. تحضير إعلان أو توثيق للبرنامج، مع التطرّق إلى شارة الحياة المشتركة

المدة المقترحة: 45 دقيقة

يعدّ التلاميذ سويًا إعلانًا أو توثيقًا لبرنامج اللقاءات ليعلّق في المدرسة. يُمكن، على سبيل المثال، إعداد لافتة دعائية منيرة لبرنامج اللقاءات، تكشف وتعرّف تلاميذ المدرسة الآخرين بالتجربة التي خاضها المشاركون في البرنامج خلال العام. تشمل اللافتة شعارًا دعائيًا يوضّح أهمية البرنامج في المدرسة وأمورًا إضافية مثل المشاعر، التوصيات، الدروس المستفادة، الصور، الزينة وغير ذلك. يجب الاستعانة بالمركّز/المرافق للبرنامج ليُساعد في تعليق اللافتة على أحد جدران المدرسة وتحظى بأصداء واسعة في المدرسة.

يساعد الموجّه التلاميذ من خلال أسئلة موجهة: ما الذي ساهم في بناء العلاقة بينكم؟ إذا أوصيت صديقا/ة بالمشاركة في البرنامج، ماذا سأقول له/ا؟ ماذا تعلمنا من البرنامج؟

ث. عرض المنشورات

المدة المقترحة: 30 دقيقة

ج. كيف نطبّق شارة الحياة المشتركة في الحياة اليومية؟

المدة المقترحة: 20 دقيقة

نقاش موجّه، تجميع الأفكار، دروس مستفادة.

المصادر

بن عيزر غادي، "حيز الإبداع المُشترك كأداة للعمل بين الثقافات: عمل جماعي مع مهاجرين من أثيوبيا"، من **العمل الجماعي في مجتمع متعدد الثقافات**، تحرير ليئا كسان وراحل ليف-فيزل، تل-أبيب: تشيركوفر، 2002، ص. 16-149. (المصدر بالعبرية)

داروم دوف، **مناخ النمو**: الحرية والالتزام في التعليم، تل-أبيب: سيفريات بوعاليم، 1989. (المصدر بالعبرية)

وايت مايكل وايت وأبستون دافيد، **الوسائل القصصية للأهداف العلاجية**، تل-أبيب: تشيركوفر، 1999 (المصدر بالعبرية)

سولومون غبريئيل، "راشومون ليس فقط فيلم: مبادئ وتطبيقات للتربية للسلام"، **پنيم** 15 (تموز 2000)، صفحة 40-46. (المصدر بالعبرية)

سليمان رمزي، "اللقاء المُخطط كعالم صغير، الحوار بين الهويات: لقاءات بين يهود وعرب في واحة السلام"، مجلة **دراسات في التعليم** 2/1 (1995)، ص 71-85. (المصدر بالعبرية)

شنلر رفائيل، "التعاطف والتواصل في اللقاءات البين ثقافية"، **مجتمع** ورفاه هـ/4 (1984)، ص. 299-329. (1984). (المصدر بالعبرية)

Taylor Charles, “The Politics of Recognition”, in *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition* (pp. 25–73), Amy Guttmann (ed.), Princeton: Princeton University Press, 1994.

من منشورات مبادرات صندوق إبراهيم

- المسؤولية الحكومية للدمج والمساواة اليهودية العربية في دولة إسرائيل (2008). نُشر أيضا باللغة العبرية والانجليزية.
- المدن والمناطق المختلطة: ملامح مستقبل دولة إسرائيل (2009). نُشر بثلاثة لغات: العربية والعبرية والانجليزية.
- المنفعة الاقتصادية للدمج والمساواة بين العرب واليهود (2009). نُشر باللغة العبرية مع موجز باللغة العربية وباللغة الإنجليزية.
- مسح المكارِه البيئية في سلطات محلية يهودية وعربية في قلب الجليل (2010). نُشر باللغة العبرية مع موجز باللغة العربية وباللغة الإنجليزية.
- عمل الشرطة في مجتمع منقسم، دورة (2010). نُشر باللغة العبرية وباللغة الانجليزية.
- شريكات حياة – نموذج تجريبي لتشغيل النساء العربيات (2011). نُشر بثلاثة لغات: العربية والعبرية والانجليزية.
- دمج المواطنين العرب في جهاز الصحة. قصة نجاح؟ (2011). نُشر باللغة العبرية والعربية.
- المجتمع العربي في النقب (2011). نُشر باللغة العبرية والانجليزية.
- الاحتجاجات الاجتماعية والمجتمع العربي في اسرائيل. صيف 2011 (2011). نُشر باللغة
- المواصلات العامة في البلدات ألعربية – بين البرامج الحكومية وما على أرض الواقع (2012). نُشر باللغة العربية والعبرية.
- المشاركة السياسية للمواطنين العرب في إسرائيل – بحث استطلاع مواقف عشية الانتخابات للكنيست ال 19 (2012). نُشر باللغة العبرية والعربية.
- دوسية معلومات – المجتمع العربي في إسرائيل (2013). نُشر باللغة العبرية.
- خدمات حكومية عبر مواقع الانترنت في اللغة العربية – الوضع الراهن (2013). نُشر باللغة العبرية
- دوسية منظومة التأهيل، عمل الشرطة في مجتمع متعدد الثقافات: الشرطة والمجتمع العربي في اسرائيل (2013). نُشر بالعبرية.
- اللغة كجسر ثقافي – "يا سلام"، نموذج للتربية للحياة المشتركة (2013). نُشر باللغة العبرية مع موجز باللغة العربية وباللغة الإنجليزية.
- جاهزّية البلدات العربية للطوارئ (2013). نُشر باللغة العبرية مع موجز باللغة العربية وباللغة الإنجليزية.
- قيادة سياسية – منظومة تأهيل: مشاركة وقيادة سياسية في المجتمع العربي (2014). نُشر باللغة العبرية والعربية.
- استطلاع مواقف 2014 – شراكة وبلاغات في العلاقات بين شرطة اسرائيل والمجتمع العربي (2014). نُشر باللغة العبرية مع موجز باللغة العربية

يمكن تحميل منشورات مبادرات صندوق إبراهيم من خلال موقع الانترنت على العنوان التالي: www.abrahamfund.org

"מפגשי יא סלאם"

תכנית מפגשים בין צמדי בתי ספר יסודיים עבריים וערביים

עמותת יוזמות קרן אברהם פועלת זה שנים לקידום החינוך לחיים משותפים בין יהודים לערבים במערכת החינוך בישראל. הצורך בחינוך בתחום זה גדל והולך לנוכח התגברות גילויי הגזענות ושנאת האחר בקרב ילדים ובקרב בני נוער בפרט.

פרסום זה מציג בקצרה את המודל החינוכי שמציעה עמותת יוזמות קרן אברהם ואת מיזם "השפה כגשר תרבותי" שהיא מפעילה זה שמונה שנים בשיתוף משרד החינוך. המודל כולל שלוש תכניות עיקריות לבתי הספר היסודיים: התכנית "יא סלאם" להוראת השפה והתרבות הערבית לתלמידים יהודים בהנחיית מורים ערבים (נלמדת כתכנית חובה בכרבע מבתי הספר הממלכתיים בישראל); העשרה בשפה ובתרבות עברית לתלמידים ערבים (נלמדת בעשרות בתי ספר ערביים וצפויה להתרחב בשיתוף משרד החינוך), ו"תכנית מפגשי יא סלאם" הכוללת מפגשי מורים ומפגשי תלמידים בצמדי בתי ספר עבריים וערביים שכנים.

הפרסום מתמקד בתכנית "מפגשי יא סלאם" שפיתחו עמותת יוזמות קרן אברהם ועמותת מארג. התכנית מיושמת בעשרות בתי ספר בשיתוף פעיל של המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים והנהלות המחוזות של משרד החינוך. מובאים בו רציונל התכנית, מטרותיה ועקרונותיה הפדגוגיים, לצד מערכים מלאים של מפגשי הצוותים החינוכיים (תכנית תלת־שנתית) ושל מפגשי התלמידים (תכנית דו־שנתית לכיתות ה'-ו').

הפרסום נועד לשמש כלי בידיהם של מנהלי בתי ספר, של מורים ושל אנשי מקצוע בתחום החינוך לחיים משותפים במשרד החינוך ובארגונים העוסקים בנושא. אנו מקווים שהשימוש בו יקדם את תחום החינוך לחיים משותפים וכי בתי ספר נוספים יצטרפו לתכנית ויקיימו דרך קבע מפגשים בין מחנכים ותלמידים ערבים ויהודים.

"لقاءات يا سلام"

برنامج لقاءات بين أزواج من المدارس الابتدائيّة العبريّة والعربيّة

تعمل جمعيّة مبادرات صندوق إبراهيم منذ سنوات لتطوير التربية للحياة المشتركة بين اليهود والعرب في جهاز التربية والتعليم في إسرائيل. لقد اشتدّت الحاجة إلى التربية في هذا المجال مع تفاقم حالات العنصرية وكراهية الآخر التي تتجلّى خصوصا في أوساط الأولاد والشبيبة.

تستعرض هذه الوثيقة باقتضاب النموذجَ التربوي الذي تطرحه جمعية مبادرات صندوق إبراهيم ومشروعَ "اللغة كجسر ثقافي" الذي تنفّذه منذ ثمانية أعوام بالتعاون مع وزارة التربية والتعليم. يشمل النموذج ثلاثة برامج أساسية معدّة للمدارس الابتدائية: برنامج "يا سلام" لتعليم التلاميذ اليهود اللغةَ والثقافة العربية، وهو برنامج يقوم عليه معلّمون عرب (يجري تطبيقه كبرنامج إلزامي في حوالي ربع المدارس الرسمية في إسرائيل، ويتولّى القيام به في المدارس العبرية نيّف ومائة معلّم ومعلّمة عرب)، وبرنامج لإثراء اللغة والثقافة العبرية بين التلاميذ العرب (يطبّق في عشرات المدارس العربية ويُتوقَّع توسيع العمل به بالتعاون مع وزارة التربية والتعليم)، وبرنامج "لقاءات يا سلام" الذي يتولّى إجراء لقاءات بين المعلّمين وأخرى بين التلاميذ من مدارس عبرية وعربية متجاورة.

تسلّط الوثيقة الضوء على برنامج "لقاءات يا سلام" الذي وضعته جمعيّة مبادرات صندوق إبراهيم وجمعيّة مأراج. يجري تطبيق البرنامج في عشرات المدارس بتعاون نشِط مع مقر التربية المدنية وإدارات الألوية في وزارة التربية والتعليم. تتناول الوثيقة مبدأ البرنامج، أهدافه وأسسه التربوية. علاوة على ذلك، فإنها تقدّم مبنى سير كامل للقاءات بين الطواقم التربوية (برنامج ثلاثي السنوات) وللقاءات بين التلاميذ (برنامج ثنائي السنوات للصفوف الخامسة والسادسة).

ترمي الوثيقة إلى مساعدة مديري المدارس والمختصين في التربية للحياة المشتركة في وزارة التربية والتعليم والمؤسسات العاملة في هذا المجال. نرجو أن تكون هذه الوثيقة عونًا لتطوير مجال التربية للحياة المشتركة، وأن تنضم المزيد من المدارس لإجراء لقاءات ثابتة بين المربّين والتلاميذ العرب واليهود على أساس هذه الوثيقة.